

Eveliina Toivonen

IKÄÄNTYVIEN NÄKEMYKSIÄ JATKUVAN OPPIMISEN JA IKÄÄNTYMISEN VÄLISESTÄ SUHTEESTA

”Ajantasalla voi pysyä vain jatkuvasti uutta oppimalla”

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Eveliina Toivonen: Ikääntyvien näkemyksiä jatkuvan oppimisen ja ikääntymisen välisestä suhteesta
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatuksen ja yhteiskunnan tutkimuksen maisteriohjelma, varhaiskasvatus
Helmikuu 2020

Väestö ikääntyy ja terveet elinvuodet lisääntyvät eli eletään yhä pidempään toimintakykyisenä. Tutkimus aloitettiin tarpeesta tutkia ikääntyviin liittyvää jatkuvaa oppimista, jonka merkitystä korostetaan tällä hetkellä erityisesti työelämässä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019). Työelämän jälkeen eläkkeelle siirryttäessä tutkimuksen määrä vähenee, ja eläkeläiset jätetään jatkuvan oppimisen keskusteluista lähes huomiotta. Mielenkiinnon kohteena oli tutkia ikääntyneitä, koska oppimista ei tutkita niin laajasti ikääntyneiden kohdalla. Jatkuvaan oppimiseen kannustetaan, mutta sen konkreettinen toteutuminen ikääntymisen arjessa on hieman epäselvää. Jatkuvan oppimisen jatkuvuus katkaistaan ikään kuin ulkopuolelta.

Tutkimustehtävänä oli selvittää jatkuvan oppimisen ja ikääntymisen välistä suhdetta ikääntyvien omissa kertomuksissa. Tutkimustehtävää ohjasi kaksi tutkimuskysymystä, joiden avulla saatiin kokonaiskuva ikääntyvien näkemyksistä liittyen oppimiseen. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisesti, koska se mahdollisti ihmisten näkemysten tulkintaa, joita kehyskertomuksiin vastaaminen tuotti. Taustalla vaikutti fenomenografinen lähestymistapa. Tarkoitus oli tuoda esiin ikääntyvien omaa ääntä liittyen oppimiseen, ja tämä toteutettiin eläytymismenetelmällä. Aineisto analysoitiin teemoittelun ja tyypittelyn keinoin. Kronologisella iällä ei haluttu rajata kohderyhmää tarkemmin sen moniulotteisuuden johdosta. Ikääntyminen nähdään moniulotteisena ilmiönä ja ikääntyneet tulisi nähdä yksilöinä yleistämisen sijaan. Kohderyhmä rajattiin koskemaan eläkeläisiä, jotka kykenivät itse saapumaan paikalle. Tutkimukseen osallistui 35 henkilöä, ja aineisto kerättiin Pirkanmaalla olevista yhteisöistä neljän eri tilaisuuden yhteydessä.

Teoreettisena viitekehyksenä toimi jatkuvan oppimisen soveltaminen sosiaaligerontologisiin tieteisiin ja sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaaligerontologiset teoriat toimivat jatkuvan oppimisen ohella kuvaamassa ikääntymistä ja oppimista. Irtaantumis-, aktiivisuus- ja jatkuvuusteoria kuvaavat eri näkökulmista iän tuomien muutosten sopeuttamista omaan elämään. Yhteiskunnan nähdään luovan mahdollisuuksia tai esteitä ihmisten osallisuudelle ja sosiaalipedagogiikan tavoitteisiin kuuluu yhteisölliset ratkaisut oppimisen tukemisessa.

Oppiminen nähtiin kertomuksissa merkittävänä niin ajan tasalla pysymisen kuin arjessa selviytymisen kannalta. Oppimiseen liittyi ajankohtaisten asioiden seuraaminen, joista yhtenä esimerkkinä nousi ilmastonmuutos, ja sen tuomiin muutoksiin reagoiminen sekä siitä syntyneen huolen selättäminen. Tietotekniikka herätti kahdenlaista suhtautumista, ja sen nähtiin joko luovan tai estävän hyvinvointia. Irtaantumisteoriaan liittyvässä tyypikertomuksessa ajan tasalla pysyminen koettiin haastavaksi, ja oppiminen nähtiin itseä kiinnostavien asioiden oppimisena. Arjen selviytymiseen liittyvät seikat koettiin vähemmän mielekkäinä, mutta oppimisen merkitys tunnustettiin, jotta arjesta pystyy selviytymään itsenäisesti. Kaiken kaikkiaan vastauksista nousi esiin oppimisen tärkeys iästä huolimatta.

Avainsanat: Jatkuva oppiminen, irtaantumisteoria, aktiivisuusteoria, jatkuvuusteoria

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	<i>Johdanto</i>	5
1.1	Aiheenvallinnan ajankohtaisuus ja tausta	5
1.2	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	6
2	<i>Sosiaalipedagogiikka nivoo jatkuvan oppimisen gerontologisiin teorioihin</i>	10
2.1	Ikääntyminen.....	10
2.1.1	Näkökulmia ikääntymiseen ja hyvinvointiin	10
2.1.2	Kolmas ikä	14
2.2	Sosiaaligerontologiset teoriat	15
2.2.1	Irtaantumisteoria	17
2.2.2	Aktiivisuusteoria.....	19
2.2.3	Jatkuvuusteoria	21
2.3	Jatkuva oppiminen.....	22
2.4	Teoreettinen viitekehys	29
3	<i>Tutkimuksen toteutus</i>	33
3.1	Tieteenfilosofiset valinnat	33
3.2	Kvalitatiivinen tutkimus	35
3.3	Tutkimuskohde.....	37
3.4	Tutkimusmenetelmät	37
3.4.1	Aineiston keruu	37
3.4.2	Aineiston analyysi	41
4	<i>Tulokset</i>	43
4.1	Ikääntymisen ja oppimisen suhde	43
4.2	Ajan tasalla pysyminen irtaantumisen estäjänä	45
4.2.1	Ilmi Irtantujan tyypikertomus 78 v	46
4.2.2	”Uuden oppiminenhan pitää meidät mukana elämässä”	47
4.3	Aktiivinen arki pitää mielen virkeänä	50
4.3.1	Aina Aktiivisen tyypikertomus 75 v.....	51
4.3.2	”Oppia kaiken ikää”	52
4.4	Jatkuvaa elämisen oppimista	55
4.4.1	Jaava Jatkuvuuden tyypikertomus 76 v	56
4.4.2	”Yhdessä me liikumme hitaasti, mutta varmasti”	57
5	<i>Tutkimuksen arviointia</i>	62
5.1	Pohdinta ja loppupäätelmät	62
5.2	Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	67
5.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet	72
6	<i>Lähteet</i>	74

7	<i>Liitteet</i>	82
7.1	LIITE 1: Kehyskertomukset.....	82

1 JOHDANTO

1.1 Aiheenvalinnan ajankohtaisuus ja tausta

Väestö ikääntyy ja suuret ikäluokat ovat siirtymässä eläkkeelle. Jatkuvan oppimisen merkityksestä puhutaan paljon, mutta mikä on sen merkitys työelämästä pois jäädessä? Tässä kohdin keskustelu hyytyy, vaikka jatkuva oppiminen jatkuu nimensä mukaisesti elämän loppuun asti (Formosa 2012, 289). Toisaalta sana jatkuva voi rajata sen ulkopuolelle jäävät henkilöt, vaikka jatkuvan oppimisen määrittelyssä korostuvat samat asiat, joita käsitellään esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriön (2017) hyvän ikääntymisen laatusuosituksissa. Oppimista tapahtuu niin kauan kuin se on jatkuvaa, mutta jatkuvuus voidaan katkaista, vaikka elämä jatkuisi. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019) painottaa erityisesti työelämässä olevien jatkuvaa oppimista ja mahdollisuuksien luomista jatkokouluttautumiseen ja opiskeluun. Se jättää ulkopuolelle työelämästä poistuneet ikääntyneet ihmiset. Yhteiskunnan kiinnostus jatkuvaa oppimista kohtaan voidaan nähdä hyytyvän siinä vaiheessa, kun sen ajatellaan olevan merkityksetöntä, koska se ei enää tuota tehokkuutta työelämään. Tämän tutkimuksen tehtävä on tuoda esiin työelämän ja yhteiskunnan tukeman jatkuvan oppimisen ulkopuolelle jääviä eläkeläisiä. Jatkovaa oppimista tapahtuu arjessa kaiken aikaa, ja siihen ei tarvitse liittyä instituutioita. Eläkkeelle siirryttäessä jatkuvan oppimisen merkitys siirtyy yksilön vastuulle, ja tässä tutkimuksessa tutkitaan sitä, miten jatkuva oppiminen sekä ikääntyminen nähdään ikääntyvien omissa kertomuksissa.

Ikääntyviin liittyvät tutkimukset alkavat usein tuomalla esiin numeroita liittyen ikääntyvään väestöön. Ikääntyneistä puhutaan suurena massana, ja yksilöllisyys jää vähemmälle huomiolle. Aikaan liitetään epävarmuus tulevaisuudesta, globalisaatiosta, taloudesta ja ilmastonmuutoksesta. (mm. Bowling 2005, Boulton-Lewis & Tam 2012, Swindell 2012, Heikkinen 2000, Formosa 2012.) Toisaalta ikääntymiseen liittyy yhä terveemmät ja

toimintakykyisemmät elinvuodet, ja eletään pidempään toimintakykyisenä arjessa mukana (Sihvonen, Martelin, Koskinen, Sainio & Aromaa 2013, 70). Elinajanodote vuonna 2018 syntyvillä tytöillä on 84,3 vuotta ja pojilla 78,9 vuotta (Tilastokeskus, 2018). Vanhenemista on tapahtunut aina, mutta tällä hetkellä väestö vanhenee huomattavaa vauhtia, ja syntyvyys laskee. Tämän hetkistä aikakautta kuvataan myös ikääntymisen aikakaudeksi, jolloin ympäri maailmaa syntyvyys on laskenut ja eliniänodote kasvanut (Findsen & Formosa 2011, 7). Vanheneminen koskee jokaista (Sankari & Jyrkämä, 2001, 8), ja tämän johdosta on tärkeää tutkia siihen vaikuttavia tekijöitä. Väestön ikärakenne on muuttumassa vanhemmaksi ja yhä useampi on jäämässä eläkkeelle. Työelämästä on jäänyt pois 100 000 henkilöä viimeisen kahdeksan vuoden aikana ja ennusteen mukaan seuraavan kymmenen vuoden sisään työelämästä jää yhteensä 57 000 henkilöä, mikä johtaa siihen, että joka neljäs Suomessa asuva olisi yli 65 -vuotias. Vuonna 2050 työikäisiä olisi jo yli 200 000 henkilöä vähemmän. (Tilastokeskus 2019.) Tämä vaatii sopeutumista sekä valtakunnallisella että yksilöllisellä tasolla.

Palveluita on muokattava vastaamaan näitä tarpeita ja niitä on tarjottava yhä laajemmin. Sosiaali- ja terveysministeriön laatusuosituksissa (2017) painotetaan oman toimijuuden mahdollistamisen tärkeyttä sekä vanhenevan väestön äänen kuulemista. Ihmisoikeuskeskus (2019) on ottanut vanhusten oikeuksien edistämisen painopistealueeksi keväällä. Suurista ikäluokista on puhuttu pitkään, ja tällä hetkellä se on hyvin ajankohtaista, koska suuri osa 1945-1950 luvulla syntyneistä on ollut eläkkeellä jo hyvän aikaa. Mediassa ikääntyviin liittyvät asiat herättävät paljon keskustelua erityisesti palvelun laadun ja hinnan puolesta sekä yksinäisyydestä (mm. Ahola 2012; Ojala 2016; Takala 2018). Ikääntyvien oppimiseen liittyvä tutkimus on kasvava osa jatkuvan oppimisen tutkimusta maailmanlaajuisesti, koska pidempi eliniänodote ja ikääntyneiden määrä on runsaassa kasvussa samaan aikaan vähäisen syntyvyyden kanssa (Formosa 2012, 274).

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoite on ymmärtää ihmisten kokemusmaailmoja tutkimalla kertomusten avulla ikääntyneiden näkemyksiä arjen hyvinvoinnista jatkuvan oppimisen näkökulmasta. Gerontologiset teoriat tukevat jatkuvan oppimisen

teemoja, ja tutkimuksessa käydään läpi ikääntymistä näiden teorioiden valossa. Sosiaaligerontologisilla teorioilla määritellään vanhuuden kokemusta, ja niiden avulla pystytään analysoimaan aineistoa. Tässä tutkimuksessa on kaksi tutkimuskysymystä:

1. Miten ikääntyneet itse määrittelevät ikääntymisen ja jatkuvan oppimisen käsitteiden keskinäisen suhteen?
2. Minkälaisia näkemyksiä ikääntyneillä on jatkuvasta oppimisesta?

Aiemmin on tutkittu ja ennustettu sitä, minkälaisena vanhuus suurilla ikäluokilla näyttäytyy (Karisto 2005; Karisto 2013, 84). Tutkimuksen tekeminen tämän hetken ikääntyneistä on ajankohtaista, koska aiempia ennustuksia voidaan nyt tarkastella uudesta näkökulmasta. Seetula (1999, 4) kuvasi ikääntyneet aktiivisiksi sekä oppimisenhaluisiksi, kun taas ikääntyneitä varten rakennettuja organisaatioita, järjestöjä ja yhteisöjä paikalleen pysähtyneiksi. Tämänkaltaiset organisaatiot muuttuvat hitaasti, ja sen vuoksi uudenlainen tutkimustieto on tarpeellista. Ikääntyneiden oppimisen tukeminen yhteiskunnan puolelta näyttäytyy yhä epäselvänä, ja oppiminen keskittyy lähinnä elämään ennen eläkettä (Withnall 2010, 107).

Ihmisten kokemusmaailmat ja suhtautumistavat muuttuvat sukupolvesta toiseen, ja näin ollen myös tarpeet ovat erilaisia eri aikoina. Ikääntyneiden oppimisen kulttuuri muuttuu myös jatkuvasti ajassa, mutta lähtökohtaisena tavoitteena tulisi olla oppimisen mahdollistaminen kaikille (Withnall 2010, 127). Ikääntyneet muodostavat Suomessa suuren joukon ihmisiä, jotka käyttävät erilaisia palveluita ja tuotteita. Yhteiskunnan, järjestöjen ja yritysten on kuunneltava yksilöiden ääntä oman toimintansa kehittämiseen siten, että se palvelee mahdollisimman hyvin kohderyhmän yksilöitä. Ikääntyneillä on mahdollisuus valita vapaasti itseään kiinnostavia asioita ja elämä nähdään tavoitteellisena. Ajatus palvelukotiin joutumisesta ja oman toimintakyvyn heikkenemisestä pelottaa, ja sitä halutaan viivyttää. Sosioekonomisella asemalla on merkitystä palveluiden käytön kannalta ja palveluiden sekä opiskelun ääreen hakeutuvat korkeammin koulutetut (Field 2012, 18). Yksityinen sektori pyrkii kohdentamaan palvelut ikääntyville sopiviksi, mutta ne kohdistetaan usein hyvin toimeentuleville. Erilaiset palvelut ovat saaneet koulutetut opiskelemaan, mutta tämä luo epätasa-arvoa ikääntyvien keskuudessa. (Field 2012, 18.)

Seetulan (1999, 19) mukaan eläkkeelle jäämisen jälkeen on tärkeää huomioida elämän sosiaalinen osa-alue. Toisten kohtaaminen ja ihmisten välinen yhteys on merkittävää ja sille tulisi luoda matalan kynnyksen mahdollisuuksia ja paikkoja, joissa käydä. Vanhainkotien yhteyteen luodut askartelupiirit ja kerhot voidaan kokea loukkauksena, ja ne eivät palvele eläkeläisten tarpeita. On syytä miettiä, minkälaisia asioita ihmiset arkeensa haluavat, ja minkälaisia ajatuksia oppiminen ikääntyvissä herättää. On tärkeää antaa ihmisten äänen kuulua, kun määritellään heihin liittyviä asioita. Tutkimusta voidaan hyödyntää, kun pohditaan tekijöitä, joilla voidaan vaikuttaa mielekkään arjen syntymiseen ja sen tukemiseen. Yksityisillä palveluilla, kunnilla, omaisilla ja tuttavilla on suuri merkitys yksilön hyvinvointiin tulevaisuudessa.

Sosiaali- ja terveysministeriön määrittelemillä varautumistoimenpiteillä voidaan pidentää kotona viihtymistä ja mielekästä arkea. Varautumistoimenpiteillä tarkoitetaan terveyden ja toimintakyvyn ylläpidon tukemista erilaisin keinoin, joilla turvataan ikääntyneen elämä mahdollisimman terveenä ja toimintakykyisenä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 15). Käsitteenä varautumistoimenpide voidaan nähdä hieman kielteisesti painottuneena, mutta toisaalta se sisältää ajatuksen myöhemmin käsiteltävästä irtaantumisteoriasta, jossa ihminen irtaantuu yhteiskunnasta ja tekee tilaa nuoremmille. Varautumistoimenpiteissä on vahvasti läsnä ajatus oppimisesta, vaikka sitä ei varsinaisesti siinä korosteta. Erilaiset muistisairaudet lisääntyvät eliniän noustessa, ja tämä lisää palvelun tarpeen ja hoidon määrää. Hoidon tarve voi syntyä kehon rappeutumisesta ja toimintakyvyn heikentymisestä, mutta tähän voi itse vaikuttaa aktiivisesti omasta terveydestä (Jyrkämä 2001), ja itsensä kehittämisestä huolehtimalla (Seetula 1999, 16). Tässä tutkimuksessa ei oteta huomioon hoivan merkitystä vaan keskitytään ikääntyneiden näkemyksiin jatkuvasta oppimisesta. Tutkimuksen kohderyhmä rajataan kotona asuviina, aktiivisiin, terveisiin ja toimintakykyisiin ikääntyviin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 36).

Ikääntyvien käsitykset oppimisesta elämäkokemuksen ja mahdollisen pitkän työuran kautta otetaan tutkimuksessa huomioon. Elämänkaaripsykologian mukaan elämäkokemus on muovannut tavan, jolla suhtaudutaan elämän tuomiin menetyksiin ja niistä selviytymiseen (Dunderfelt 2011, 200). Tällä tutkimuksella tuodaan esiin kasvatuksellista näkökulmaa, jota käytetään yleensä,

kun puhutaan lasten, nuorten tai aikuisten oppimisesta. Käsitykset oppimisesta liitetään yleensä nuoriin, koululaitoksiin tai työelämässä oleviin aikuisiin, vaikka jatkuva oppiminen nähdään elämänmittaisena (Tulkki & Honkanen 1998, 41–42; Suutama 2013, 222; Findsen & Formosa 2011, 1; Boulton-Lewis & Tam 2012, 8). On mielenkiintoista tutkia, minkälaisia merkityksiä ikääntyneet antavat kertomuksissaan oppimiselle, koska oppimiskyky saatetaan ajatella liittyvän koulumaiseen oppimiseen ja näin ollen ajatellaan, että oppiminen ei enää koske ikääntyviä (Suutama 2013, 222). Jatkuvan oppimisen kannalta on siis merkittävää tietää myös ikääntyvien oppimisesta. Jarvis (1987 & 2001) tuo laajemmin esiin jatkuvan oppimisen merkitystä ikääntyvien elämässä, ja korostaa oppimisen ja ikääntymisen suhteen tärkeyttä tutkimuksen kannalta. Teknologia tuodaan esiin monessa ikääntyvien oppimiseen liittyvässä tutkimuksessa (mm. Fleming 2018, Mason & Paxton 2018; Jin, Kim & Baumgartner 2019; Topo 2013; Withnall 2010). Jarvis (2018) on 1980-luvulta alkaen tutkinut aikuisten oppimista eläytymismenetelmän kaltaisella tavalla keräämällä seminaareissa oppimiskokemuksia tarinan muodossa. Tarinoiden keräämisen jälkeen niitä on tutkittu yhdessä ja niistä on keskusteltu pienissä ryhmissä.

Tämän tutkimuksen tavoite on tuoda esiin jatkuvan oppimisen roolia ikääntyvän arjen osa-alueena ja ikääntyvän näkemyksiä jatkuvan oppimisen ja ikääntymisen välisestä suhteesta. Tutkimus käsittelee ikääntyvien näkemyksiä jatkuvan oppimisen merkityksestä heidän elämässään. Ikääntyneet huomioidaan määrällisesti hyvin suurena joukkona erilaisia ja yksilöllisiä ihmisiä. Tutkimuksella luodaan ääni yksilöille, ja jatkuvaa oppimista käsitellään tutkittavien näkemysten pohjalta. Tutkimuksen tavoitteena on välttää yhtenäistämistä ja tasapäistäväää tiedon luonnetta, kun kyseessä on hyvin moninainen ihmisjoukko, jonka elämäntapa, kokemukset, lähipiiri, työhistoria sekä luonne vaikuttavat ja ovat muovanneet ihmisen elämää ajan kuluessa. Tutkimusaihe on kasvatustieteellisesti merkittävä, koska jatkuvan oppimisen tulisi ulottua koko eliniäksi. Seuraavissa luvuissa luodaan tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja tarkennetaan tutkimuksessa käytettäviä käsitteitä sekä teorioita. Luvut määrittelevät ikääntymistä, jatkuvaa oppimista, sosiaaligerontologisia teorioita ja sosiaalipedagogiikan merkitystä tutkimuksen kannalta.

2 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA NIVOO JATKUVAN OPPIMISEN GERONTOLOGISIIN TEORIOIHIN

2.1 *Ikääntyminen*

2.1.1 Näkökulmia ikääntymiseen ja hyvinvointiin

Käsitteinä vanheneminen, vanhuus ja ikääntyminen luovat kuvaa yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti latautuneesta termistä (Jyrkämä 2001, 279). Ikä nähdään sekä sosiaalisesta että biologisesta näkökulmasta (Julkunen 2008, 15). Vanhuutta pyritään kuvaamaan uudenaikaisilla käsitteillä, joita ei nähdä loukkaavana, ja tällä tavoin luodaan parempia luokittelukriteereitä vanhuuteen (Jyrkämä 2001, 282; Hs 2008; Alftan 2001). Erilaisia termejä pyritään välttämään liiallisten kategorioiden luomisen välttämiseksi. Tutkimuksessa päädyttiin käyttämään termiä ikääntyvä tutkimukseen osallistuneista henkilöistä, joiden yhteenlaskettu kronologinen keski-ikä oli 74 vuotta. Tutkimuksen ymmärtämisen kannalta on selvempää puhua ikääntyvistä, koska se ei sulje aikuisuuden käsitettä pois vanhuudesta vaan ne ikään kuin liittyvät ja ovat osa toisiaan (Marin, 2001, 20). Ylipäänsä ikääntyvä terminä on jokseenkin neutraali, koska jokainen ikääntyy päivittäin. Termin valitseminen oli haastavaa, koska ikääntyvä kahdessa eri merkityksessä voi tarkoittaa minkä tahansa ikäistä ikääntyvää, vaikka tavoitteena on kuvata eläkeläisiä tai kronologiselta iältään yli 60-vuotiaita henkilöitä. Kielellä voidaan vaikuttaa ajatukseen vanhuudesta, ja käsitykset muokkautuvat ajassa jatkuvasti (Jyrkämä 2001, 277). Iän määrittäminen vaihejanan mukaan lapsuudesta, nuoruuteen, siitä aikuisuuteen ja vanhuuteen sulkee esimerkiksi aikuisuuden pois vanhuudesta.

Ikä ja vanheneminen käsitteinä ovat hyvin moniulotteisia ja niille voidaan antaa erilaisia määritelmiä riippuen omasta kokemuksesta ja yhteiskunnan tilasta (Jyrkämä 2001). Withnall:in (2010, 127) mukaan kukaan ei ole immuuni

ikääntymiselle, ja oppiminen sekä ikääntyminen ovat asioita, jotka koskevat jokaista. Harva kokee olevansa vanha ja esimerkiksi termit vanhus, seniori tai ikääntynyt saattavat kuulostaa monen mielestä vieraalta (Julunen 2008, 16). Kronologinen ikä eli yleinen käsitys ihmisen iästä esiintyy arkisissa keskusteluissa ja sen perusteella voidaan määritellä ihmiseen liittyviä käsityksiä (Rantamaa 2001, 66). Käsitettä vanha käytetään jo lapsena kehuttaessa lapsen saavuttamaa ikää ”oletpas sinä jo vanha” tai ikäkriisiä potevaa keski-ikäistä tai kolmeakymmentä lähenevää henkilöä. Ikä koetaan monella eri tapaa ja siitä voidaan puhua eri merkityksissä. Erilaiset omaan elämään liittyvät ikäkriisit esiintyvät eri ikäisten keskusteluissa ja oman elämän pohdinnoissa (Rantamaa 2001, 69).

Ikääntyvästä väestöstä on puhuttu jo pitkään, ja tutkimusta ikääntyviin liittyvistä asioista on tehty enenevässä määrin. Jokainen vanhenee jatkuvasti, ja onnekkait pääsevät virallisesti määritellyyn vanhusväestöön eli 65-vuotiaiksi asti ja siitä eteenpäin (Jyrkämä 2001, 280). Vanheneminen on läsnä jokaisen elämässä, ja se koetaan yksilöllisesti (Sankari & Jyrkämä, 2001, 8). Ikääntyneitä ei voida nähdä yhtenä massana, joten tutkimuksessa huomioidaan, että otos koskee vain tutkimukseen osallistuneiden ihmisten näkemyksiä. Ikääntyneet ovat joukkona hyvin heterogeeninen ja monipuolinen ryhmä ihmisiä (Bowling 2005, 3). Elämäkokemus, elämäntilanne, asenteet ja taustat ovat muokanneet jokaisesta henkilöstä yksilön, ja tämän johdosta ihmisryhmästä puhuminen yhtenä tuntuu hankalalta (Jyrkämä 2001, 269). Seetula on tutkinut ikääntyneiden kokemusmaailmoja vuonna 1999, ja asiasisältö voisi hyvin kuvata tämän päivän senioreita. Seetula kuvaa ihmisen elämänsäkaaren ja tapahtumien merkitystä hyvinvoinnin kannalta, ja kritisoi yhteiskunnan yhdenmukaistavaa organisaatiota, jossa huolenpidolla viedään oman elämän sisältö ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Ikääntyneet ihmiset kohderyhmänä pitäisi nähdä enemmän yksilöinä ja huomioida henkilöiden omat toiveet sekä tarpeet ja näin ylläpitää ihmisarvoa (Seetula, 8–9). Marin (2001, 22) puolestaan luo näkökulmaa nyky-yhteiskunnan arvomaailmasta, jossa tuottavuutta ja osallisuutta arvostetaan siinä määrin, että eläkeikää tulisi nostaa ja näin vältettäisiin huoltosuhteen vääristymä.

Seetulan (1999, 14) mukaan aktiiviseen elämiseen osallistuminen ja toiveiden sekä tulevaisuuden tavoitteiden pohtiminen ylläpitävät ikääntyvän elämäniloa. Yksilöt ovat aktiivisia yhteiskunnan jäseniä, jotka toiminnallaan ja

Tyhjään elämään liittyvä kokemus yksinäisyydestä, tavoitteiden, vastuun ja kontaktien puuttumisesta sekä kyvyttömyydestä aktiivisuuteen ja vastuunkantoon (Seetula 1999, 14). Yksilöt ja ihmisryhmät voivat muuttaa vallitsevia ikääntymiseen liittyviä käsitteitä ja siihen millä tavalla ikääntymiseen yhteiskunnassa suhtaudutaan (Jyrämä 2001, 276). Käsityksiin identiteetistä vaikutetaan vallitsevilla kuvauksilla ikääntyneistä esimerkiksi mediassa tai mainonnassa. Jarvis (2001, 76) kuvailee ikääntyneen identiteettiä rakentamisella ja kontrolloinnilla, jossa yksilö pyrkii rakentamaan mahdollisesti uudenlaista identiteettiä ikääntyessä median ja yhteiskunnan luomien puitteiden rajoilla. Ikääntyneillä on mahdollisuus itse vaikuttaa tähän kuvaan jatkuvasti oppimalla. Osallistuminen erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin ja mielekkääseen toimintaan kasvattavat hyvinvointia sekä terveyttä, ja sillä on yhteys pidempään elinkaareen.

(Hyyppä 2013, 108; Seetula 1999, 10). Eläkkeellä osallisuus luo arkeen rutiinia ja pitää yllä virkeyttä, jos se lähtee omasta halusta osallistua (Seetula 1999, 10). Yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteisöllisyys lisäävät hyvinvointia ja osallistumista, ja sillä on myönteisiä vaikutuksia terveyteen (Hyyppä 2013, 101). Sosiaalinen osallistuminen ja yhteisöllisyys liitetään pitkään ikään, ja sen ajatellaan olevan yksi isoimmista tekijöistä vireyden ja toimintakyvyn säilymisen kannalta. Harrastaminen ja yhdessä toimiminen tuovat mielekästä sisältöä arkeen ja harrastusten kautta on mahdollista viettää aikaa eri ihmisten kanssa. Yhteisöllisyyden synnyttäminen ja me-hengen saavuttaminen voi olla haasteellista ryhmässä, jossa se ei ole luontaista. (Hyyppä 2013, 109.) Muistelemista pidetään merkittävänä, mutta se voi myös tehdä ihmisestä katkeran ja luoda lisää huolta arkeen. Muisteleminen luo uutta, koska tarina muokkautuu eteenpäin aina, ja tarkkoja yksityiskohtia siitä ei välttämättä muisteta. Näin ihminen rakentaa ja luo jatkuvasti uutta, ja tämä antaa voimaa myös tulevaisuuteen. (Dunderfelt 2011, 201.)

Ikä ja aika määrittävät modernin ajan elämää; ihmiset elävät kellonaikojen mukaan ja elämänkulkua määritellään kronologisella iällä (Julkunen 2008, 15). Sosiaalista vanhenemista määrittää yhteiskunnalliset tekijät, ja se on vaikeammin määriteltävissä kuin esimerkiksi biologinen vanheneminen. Sosiaalisesta vanhenemisesta puhutaan silloin, kun elämässä tapahtuu muutoksia, jotka ovat kytköksissä yksilön tai ryhmän suhteesta ympäristöön. Yhteiskunta ja kulttuuri vaikuttavat ikääntymiseen luoden raameja ihmisten käyttäytymiseen, toimintaan, rooleihin, asenteisiin ja yhteiskunnalliseen asemaan (Jyrkämä 2001, 278.) Yhteiskunta luo raameja ikääntymisprosessille aikataulun ja merkitysten puolesta. Nämä puolestaan muokkaavat ja mukaantuvat osaksi ikääntyneiden elämää. Ikään liittyy sosiaalinen näkökulma ja odotukset, joita liitetään tyypillisesti tiettyyn vaiheeseen elämässä. (Jyrkämä 2001, 279.) Erilaiset roolit ja normit määrittävät sitä, mitä pitäisi tiettyssä ajassa saavuttaa tai, miten esimerkiksi ikääntyvän pitäisi käyttäytyä. Ikääntyville pidetään luontevana eläkejärjestöissä toimimista tai vapaaehtoistyötä, ja jotakin tästä poikkeavaa saatetaan pitää muottiin sopimattomana (Rantamaa 2001, 58–59). Rantamaa (2001, 58–59) loi esimerkin 65-vuotiaasta alkeisratsastajasta, jota pidetään lähtökohtaisesti erikoisena, koska ratsastus nähdään vain lasten harrastuksena. Yleensä juuri tämänkaltaiset poikkeukset herättävät kummastelua, ja esimerkiksi iäkkään

vähäpukeisuutta saatetaan paheksua. Tämänkaltaiset ajatukset elämänkulusta voivat ylläpitää keskustelua vanhuudesta tietynlaisena ja sellaisena, jollaisena ikääntyneet eivät itse koe olevansa. Tämän johdosta ikääntyvien äänen kuuleminen on merkittävää tutkimuksen ja keskustelun muutoksen kannalta. Yhteiskunta määrittelee ikääntymistä ja siihen liitettäviä odotuksia ja ajatuksia (Jyrkämä 2001, 276).

2.1.2 Kolmas ikä

Kolmannella iällä tarkoitetaan uudenlaista vanhuutta, jossa korostuu itsensä kehittäminen, kuluttaminen ja nuorekkuus (Jyrkämä 2001, 268; Dunderfelt 2011, 207). Käsite kolmannesta iästä liittyy Laslettin (1989) luomaan termiin 1950-luvulta lähtien, mutta termi on otettu käyttöön vasta myöhemmin. Laslett on muotoillut neljä eri ikää, joista ensimmäinen liittyy lapsuuteen, koulutukseen ja kehittymiseen. Toinen ikä liitetään kypsytyteen, ansaitsemiseen sekä perheeseen. Kolmas ikä on aikaa, jolloin voi vapaasti toteuttaa haaveitaan ja neljäs ikä puolestaan kuvaa paremmin perinteistä käsitystä vanhuudesta. (Jyrkämä 2001, 309.) Laslettin (1989) mukaan kolmanteen ikään liittyy myös hyvä terveys, tarmokkuus, asenteet sekä kohtuullinen varakkuus. Kolmatta ikää voidaan pitää kehittyneiden yhteiskuntien etuoikeutena. Kolmas ikä on yhteiskunnan väestörakenteellinen tila ja tulevaisuudenodote, jossa ihmiset tiedostavat elävänsä suurella todennäköisyydellä pitkäikäiseksi, ja kolmannen iän alkamisella ei ole tarkkaa ajallista määritelmää (Jyrkämä 2001, 309). Laslett näki kolmannen iän ikään kuin statuksena, joka olisi saavutettavissa persoonallisen valinnan kautta. Eläköityminen ja vapaus työnteosta nähdään aikana, jolloin ihmisen on ajallisesti helpompi toteuttaa tavoitteitaan. (Withnall 2010, 11.)

Kolmannella iällä tuodaan erilaista näkökulmaa sille, milloin vanhuus alkaa. Ikääntyneet ovat suuri joukko erilaisia ihmisiä, joista ei voida rakentaa yhdenmukaistavaa tulkintaa (Jyrkämä 2001, 270). Uudenlaiset elämis- ja kulutusmahdollisuudet kohdistettuina ikääntyville kasvavat, ja tämä näkyy enenevässä määrin mediassa ja mainonnassa (Jyrkämä 2001, 307). Uudenlaisessa eläkeläisen elämäntyyliä korostetaan hyvää terveyttä ja vapauden tunnetta. Tässä nousee esiin kulutuksen kulttuuri, jossa on herätty

huomioimaan myös ikääntyneihin suunnattua markkinointia (Withnall 2010, 11). Taloudelliset muutokset ovat vaikuttaneet kulutustottumuksiin, ja ihmisillä on enemmän rahaa erilaisiin hyvinvointi palveluihin. Myös itseopiskelu ja erilaisiin kursseihin osallistuminen on kasvanut. (Field 2012, 12–13.) Jyrkämä kirjoitti jo vuonna 2001 vanhuuden kahdesta eri puolesta, jossa toisessa vanhuuteen liitetään pelkokuvia heikosta kunnosta sekä huonosta hoidosta, kun taas toinen puoli vanhuudesta nähdään aktiivisena kansalaisena (Jyrkämä 2001, 307). Uudenlainen puhe ikääntyvistä ei vie pois vanhuuteen liittyvää puolta huonokuntoisesta vanhuksesta, vaan tuo esiin ikääntymisen monipuolisuutta. Huonokuntoisuus ja Laslettin mainitsema neljäs ikä osuu monen kohdalle yhä vanhempana, jos ollenkaan. Neljäs ikä liitetään seuraavassa luvussa esitettävään irtaantumisteoriaan. Kolmatta ikää kritisoidaan kuitenkin vain tiettyjen etuoikeutena, ja siihen liittyy oletus aktiivisesta itseään kehittävästä henkilöstä, joka ei ole kaikkiiin yleistettävissä. Kolmas ikä olisi siis vain joidenkin etuoikeus, ja se vaatisi tietynlaista arvomaailmaa ja tulotasoa. Yhteiskunnassa kaivataan uusia näkökulmia ikääntymiseen ja oppimiseen, jonka päämääränä taloudellisen kasvun ja kulutuksen sijaan olisi korkeampaan hyvinvointiin ja elämänlaatuun tähtääminen (Field 2012,19). Tässä tutkimuksessa tuodaan esiin tutkittavien omia näkemyksiä jatkuvan oppimisen ja ikääntymisen välisestä suhteesta, ja tämän vuoksi asiat eivät ole yleistettävissä. Seuraavassa luvussa käsitellään sosiaaligerontologisia teorioita, joissa tuodaan esiin ikääntymiseen liittyviä näkemyksiä.

2.2 Sosiaaligerontologiset teoriat

Gerontologia on ikääntymistä tutkiva tiede ja siinä korostuu ajatus ihmisen kehittymisestä ja muuttumisesta läpi elämän (Dunderfelt 2011, 194; Pohjolainen 1990, 17). Gerontologiaa käytetään yleensä laajana terminä kuvaamaan ikääntyneisiin liittyvää tutkimusta (Withnall 2010, 20). Sosiaaligerontologian tutkimuksissa perehdytään vanhenemiseen liittyviin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin piirteisiin. Ympäristö voi joko mahdollistaa tai estää ihmisen kuulumista ja osallistumista yhteiskuntaan. Yhteiskunta luo puitteet ja jaksottaa ikääntymistä elämänkaaren varrella. (Jyrkämä 2001, 276.) Toisaalta yksilölliseen vuorovaikutukseen liittyvä näkökulma on vahvasti esillä ikääntymisessä.

Sosiologiset vanhenemisteoriat kuvaavat ikääntymistä sosiaalisen ikääntymisen ja elämänvaiheiden kautta. Vanhuuden käsite on moniselitteinen ja moniuloittinen sosiaalinen kategoria. (Jyrkämä 2001, 282.) Teorioiden tavoitteena on kuvata ihmisen elämänselän prosessimaista luonnetta (Marin 2001, 30) ja vanhenemista sopeutumistilanteena (Jylhä 1990, 114). Nämä ikääntymiseen liittyvät teoriat kuvailevat ajan kulkua ja kehitysprosesseja, joita tapahtuu yksilön elämänselussa (Jyrkämä 2001, 130). Teoriat ovat muotoutuneet 1960-luvulta lähtien, ja ne ovat olleet merkittäviä vanhenemisen tutkimuksessa. Niiden on ajateltu kuvaavan hyvän vanhenemisen mallia. (Jylhä 1990, 107.)

Keskeisenä teorioissa pidetään sopeutumista, luopumista ja hyväksymistä ikääntymiseen tuomiin muutoksiin. Yksilön kokemus hyvinvoinnista säilyy hyväksymällä vanhuuteen liittyvät kielteisinä pidetyt muutokset (Pirhonen, Tuominen, Jolanki & Jylhä 2019, 105–106). Teorioita voidaan tulkita näkökulmina vanhenemiseen, ja tässä tutkimuksessa käytetyt irtautumis-, aktiivisuus- ja jatkuvuusteoriat mukailevat samoja asioita, joita jatkuvassa oppimisessa käsitellään. Ne tuovat esiin yhteiskunnallista ja kulttuurista näkökulmaa siitä, miten yhteiskunta luo sekä asettaa rajoja, joiden sisällä toimia. Nämä sosiaaligerontologiset teoriat kuvaavat yksilön vuorovaikutusta ja kokemuksia (Jyrkämä 2001, 290). Aktiivisuusteoriaa ja irtautumisteoriaa on kuvattu toistensa vastakohtina ja jatkuvuusteoriaa puolestaan näiden kahden jatkumona (Jylhä 1990, 114). Tässä tutkimuksessa mukaillaan Jylhän (1990) tulkintaa teorioiden samankaltaisuudesta ja toisten täydentävyydestä. Pirhosen ym. (2019) tutkimuksessa käsiteltiin vanhojen ihmisten kokemuksia hyvinvoinnista eläkeiässä, ja niissä nousi esiin myös oppimiseen liittyviä teemoja. Sopeutuminen nähtiin aktiivisena ja psyykkisenä työntekoa muistuttavana tapana, jossa ihminen ei vain passiivisesti vastaanota ja mukaudu (Pirhonen ym. 2019, 105).

Irtautumisteoriaan, aktiivisuusteoriaan ja jatkuvuusteoriaan on aikojen saatossa esitetty kritiikkiä. Ne eivät vastaa arjen todellisuutta ja niissä jätetään yksilöllisiä tekijöitä huomiotta. (Pirhonen ym. 2019, 107; Jyrkämä 2001, 299 & Jylhä 1990, 106.) Kritiikkiä on osoitettu siitä, että teorioissa ihmistä pidetään tapahtumiin reagoijana aktiivisen osallistuvan kansalaisen sijaan (Jylhä 1990, 118). Nämä teoriat ovat hyvin ideologisia, eivätkä täysin liitettävissä arkeen, mutta niistä tulee hyvin stereotyyppisesti esiin ikääntymiseen liittyviä seikkoja,

joita myös eläytymismenetelmän avulla aiotaan tässä tutkimuksessa hankkia. Teorioita on kritisoitu yksipuoliseksi, mutta silti ne kuvaavat omalla tavallaan yhtä vanhenemiseen liittyvää osa-aluetta, joka liittyy sosiaaliseen vanhenemiseen (Jyrkämä 2001, 291). Nämä teoriat on ensisijaisesti tehty kuvaamaan ikääntyvän ihmisen elämää, mutta niitä on kritisoitu vanhanaikaisena, koska vanhuuden ei ajatella olevan tällä tavoilla yleistettävissä. Toisaalta tämänkaltaiset ajattelumallit sopivat tietyllä tavalla myös nykyhetkeen. Sanoina irtaantuminen, aktiivisuus ja jatkuvuus voisivat kuvata tämän päivän elämän eri tilanteita, toimintaa sekä vuorovaikutussuhteita kaiken ikäisissä. Maailma on muuttunut 1960-luvulta epävarmemmaksi työn suhteen, ja roolit sekä status ovat myös eri merkityksessä kuin aiemmin varmemman palkkatyön aikaan. (Pohjolainen 1990, 32.) Toisin sanoen teoriat ovat muokattavissa elämänculun eri vaiheisiin, koska esimerkiksi irtaantumista tapahtuu eri ikäisinä. Yliopiston viimeisinä vuosina irtaannutaan opiskelijaelämästä kohti työelämää ja luovutaan paljosta, mutta saadaan myös paljon uutta. Peruskoulun päättymisen jälkeen irtaannutaan tutuista ja turvallisista ympäristöistä, ja edessä on päätöksiä, jotka vaikuttavat oman elämän kokemusmaailmoihin. Nämä asiat puolestaan luovat pohjaa jatkuvalle elämänmittaiselle oppimiselle. Kuten aiemmin todettiin yhteiskunta ja kulttuuri luovat ehtoja etenemiselle ja esimerkiksi sille, miten työelämässä pärjää opintojen jälkeen. Tässä tutkimuksessa teorioita käydään läpi jatkuvan oppimisen valossa ja tutkimuksen aiheeseen liittyen. Seuraavissa luvuissa esitellään jokainen näistä klassisista teorioista erikseen. Teoriat poikkeavat toisistaan, mutta niiden perusasetelma on jokaisessa samankaltainen liittyen ikääntymiseen sopeutumiseen (Jyrkämä 2001, 292).

2.2.1 Irtantumisteoria

Irtantumisteoriassa yksinkertaistetusti sanottuna vanhuus nähdään aikana, jolloin aletaan irtantumaan elämästä, aiemmista rooleista sekä tehtävistä, ja lopulta valmistautumaan kuolemaan (Jyrkämä 2001, 293; Jylhä 1990, 107). Cumming & Henry (1961, 14–15) ovat kehittäneet irtantumisteorian hyvinvoinnin ja ikääntymisen välisestä suhteesta. Irtantumisteoriassa nousee esiin ajatus sosiaalisesta rappeutumisesta, jossa luovutaan ja päästetään irti (Marin 2001, 31; Jyrkämä 2001, 292). Tämän tilalle tulee vapaus, joka luo

tasapainoa ja seesteisyyttä elämään (Jylhä 1990, 107–108). Irtaantuminen nähdään kuitenkin myönteisenä, tietynlaisena elämäntehtävän täyttymyksenä, jos se on ollut vapaaehtoista ja tasapainoista (Jyrkämä 2001, 293). Jarvis (2001, 81) kuvailee elämää oppimisen kautta käsitteellä harmonian etsijät, jossa esiintyy samankaltainen ajatus elämästä irtaantumisesta siinä mielessä, että uusien asioiden oppimista ei enää nähdä niin merkittävänä kuin aiemman eletyn elämän läpikäymistä. Oppimista tapahtuu, kun saavutetaan rauha itsensä ja maailman kanssa. Ihminen on ikään kuin valmis irtaantumaan, ja haluaa itse vapautua aiemmista velvoitteista ja rooleista (Jylhä 1990, 107). Eskola (2016, 17–18) kuvaa vanhuutta käsittelevässä kirjassaan omakohtaista kokemusta irtaantumisesta työelämästä yliopiston professorina, ja viimeisiä hetkiä työelämässä, jolloin ensin laski vuosia, sitten kuukausia ja päiviä kauan odotettuun eläkeikään. Eskolan kuvauksissa voidaan tunnistaa Irtaantumisteoriassa kuvattu elämäntehtävän täyttymys ja tilalle astuva vapauden tunne. Monet saattavat nähdä eläkkeen pitkänä lomana, jolloin on aikaa tehdä itselle merkityksellisiä asioita, joita ei työelämässä ollessa ole ehtinyt tai pystynyt tehdä. Eläkkeellä olo nähdään vapautena toteuttaa itseään ja tehdä itseä kiinnostavia asioita (Bowling 2005, 188).

Toisaalta on huomioitava myös elämän saatossa kertyneet varat ja työkokemus, ja niiden merkitys ihmisen eläkkeen laatuun (Bowling 2005, 189). Eläkkeellä ihmisen elämään kuitenkin lipuu pikkuhiljaa myös huoli omasta jaksamisesta sekä terveydestä, ja siitä, miten selviää vanhuuden tuomista muutoksista (Eskola 2016). Elämää on edessä vähemmän kuin elettyä elämää takanapäin (Jarvis (2001, 71). Toisaalta irtaantumisteoriaa on kritisoitu sillä, että se liittyy lähinnä elämän viimeisiin vaiheisiin (Jyrkämä 2001, 294). Yhteiskunnan kannalta ihminen ei enää tuota mitään, vaan nähdään enemmänkin taakkana ja tilaa antavana nuoremmille sukupolville. (Pirhonen ym, 2019, 106; Jylhä 1990, 107). Pirhosen tutkimuksessa (2019, 109) nousi esiin myös teknologian merkitys irtaantumisen taustatekijänä. Teknologiaan saattaa liittyä ahdistuneisuutta, koska monien palveluiden käyttö on mahdollista vain teknologian avulla. Tämä saattaa irtaannuttaa ihmisiä yhteiskunnasta, koska teknologiaa tarvitaan arjessa kaiken aikaa. Pankissa asioiminen ja aikojen varaaminen hoidetaan itse netissä, ja tämä vaatii jo tiedonhakutaitoa.

On tärkeää kaikkien kannalta, että oppimisen jatkuvuutta mahdollistettaisiin myös eläkeiässä. Jatkuvan oppimisen tukeminen ikään kuin katkaistaan ulkopuolelta työelämän päättyessä. Työelämässä tarjotaan jatkuvasti mahdollisuuksia osaamisen ja itsensä kehittämiseen sekä taitojen päivittämiseen. Tällaiset vaatimukset katkeavat eläkeikään mennessä, ja ihminen putoaa erilaisten tukijärjestelmien joukosta. Ihmistä ei enää nähdä aktiivisuusteorian valosta vaan myös yhteiskunta irtaannuttaa ikääntyvän ihmisen lopettamalla jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien tarjoamista. Cumming & Henry (1961, 15) määrittelevät irtaantumisteorian koskemaan kaikkia yhteiskuntia, mutta myöntävät kulttuurin ja yksilön vaikutuksen irtaantumisprosessiin. Irtantumisteoriaa on pidetty sisäsyntyisenä sosiaalisena prosessina, joka lähtee henkilöstä itsestään, mutta myöhemmin on tunnustettu yhteiskunnallisten ja taloudellisten tekijöiden vaikutus prosessiin (Jylhä 1990, 110–111). Ikäihmisten yliopistoja on, mutta niitä ei aktiivisesti tarjota eikä kerrota niiden mahdollisuuksista. Ikääntyvä joko itse aktiivisesti irtaantuu yhteiskunnasta tai sitä kohti yhteiskunta pyrkii. Tiedon määrän valtavuus tunnustetaan, ja tietoa on mahdollisesti hankala löytää (Jarvis 2001, 77). Mediassa kirjoitetaan vanhuudesta kielteiseen sävyyn ja huolestuneena siitä, mihin tämä joukko voitaisiin ikään kuin varastoida (Hyypä 1998, 105–106). Toisaalta esiin nousee myös puhe aktiivisesta vanhuudesta, ja korostetaan yksilöiden ainutlaatuisuutta. Ihmiset ovat valveutuneita ja heränneet erilaisiin mahdollisuuksiin eläkkeellä. Tutkimuksessa keskitytään enemmän aikaan ennen kuin yksilö kokee kokonaan olevansa irtaantunut yhteiskunnasta ja pohditaan sitä, miten ihminen mielikuvissaan kokee tämän irtaantumisen tapahtuvan ja, miten se liittyy jatkuvaan oppimiseen. Seuraavassa luvussa tuodaan esiin ikääntymiseen sopeutumisen aktiivista näkökulmaa.

2.2.2 Aktiivisuusteoria

Aktiivisuusteoriaan liitetään käsitys toimintakykyisestä aktiivisesta ikääntyneestä, jossa ikää ei nähdä esteenä, ja elämässä toimitaan jopa aktiivisemmin kuin työelämässä. Teoriaan liittyy ajastus roolin menettämisestä eläkkeellä jäädessä, ja sen korvaamisesta muilla rooleilla (Withnall 2010, 24). Aktiivinen ikääntyminen määritellään elämänlaadun ja hyvinvoinnin lisäämisellä ikääntyvän elämään

(Tam 2013, 257). Työelämän jälkeinen aika nähdään kiireisenä, jota ylläpitää aktiivinen osallistuminen ja sosiaaliset suhteet (Withnall 2010, 24). Sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä pidetään tärkeänä hyvän vanhuuden määrittäjänä ja hyvinvoinnin edistäjänä (Jylhä 1990, 111). Aktiivisuus määritellään kanssakäymiseksi ystävien ja sukulaisten kanssa, yhteisöihin kuulumiseksi sekä puuhailuksi ja toiminnaksi (Jylhä 1990, 113). Oppiminen aktiivisessa arjessa nähdään menestyksekkään ikääntymisen ja hyvinvoinnin mahdollistajana (Withnall 2010, 25). Ikääntyessä aktiivisuus säilyy, mutta laadullisuus muuttuu (Marin 2001, 31). Aktiivisuusteoria pohjautuu vuorovaikutusteoriaan, jossa sosiaaliset suhteet määrittävät yksilön käsitystä itsestä (Jylhä 1990, 111). Eläkeiässä erilaiset harrastukset korvaavat työn, ja monenlaisia uusia asioita aloitetaan tai liitytään vapaaehtoiseksi. Aktiivisuusteoria on ollut pohjana monien liikkeiden ja ohjelmien taustalla, kuten seniorikeskusten suunnittelussa Yhdysvalloissa (Merriam & Kee 2014, 132). Aktiivinen ikääntyminen liitetään usein jatkuvaan oppimiseen, ja niiden nähdään täydentävän toisiaan (Günder 2014, 1169).

Jarvis (2001, 79–80) kuvailee aktiivisia ihmisiä tekijöiksi, jotka haluavat oppimisen sijaan osallistua aktiivisesti erilaisiin aktiivisuutta tukeviin harrastuksiin kuten esimerkiksi käydä kuntosalilla, osallistua taidekurssille tai lähteä lomamatkalle. Ikääntyminen nähdään aikana, jolloin on mahdollista käyttää aikaa henkilökohtaiseen kasvuun ja uudistaa omia sosiaalisia suhteita (Withnall 2010, 24). Elämyksiä ja osallisuutta pidetään merkittävänä osana arkea, ja näissä tilanteissa oppimista tapahtuu huomaamatta. Toiminnallisuus ja aktiivisuus luovat elämään hyvinvointia, ja ne valtaavat työn jättämän tyhjän tilan. (Pirhonen ym. 2019, 107; Bowling 2005, 5 & Julkunen 2008, 17.) Monet eläkeläiset kuvaavat arkensa myös niin kiireiseksi, että eivät edes ymmärrä, miten ovat ehtineet aiemmin käydä töissä (Jarvis 2001, 80).

Elämän tasapainoisuus ja seesteisyys korostuvat yksilön tehdessä aktiivisesti valintoja ja oppimalla uusia tapoja toimia menetyksissä ja muutoksissa (Jyrkämä 2001, 294). Vanhetessaan ihminen joutuu mahdollisesti luopumaan aiemmista työtehtävistään, rooleistaan ja statuksesta, ja tällä on vaikutusta minäkuvaan. Aktiivisuusteorian mukaan ihminen sopeutuu tilanteeseen, ja etsii uusia rooleja välttääkseen vieraantumisen. (Jylhä 1990, 111.) Aktiivisuuteen liittyy kritiikkiä oletuksesta siitä, että jokainen ihminen on elämänsä tyytyväinen

aktiivisena (Withnall 2012, 14). Aktiivisuusteoria jättää ihmisen persoonallisuuden ja aiemman elämäntyylin huomiotta, ja jatkuvan oppimisen tapaan aktiivista elämäntapaa pidetään hyvänä tapana toimia. Aktiivisuusteoria voidaan nähdä rajoitteisena määrittämään ikääntyvien sosiaalista aktiivisuutta ja opiskeluun osallistumista. Myös sosioekonominen asema, leskeys ja pieni eläke voivat vaikuttaa aktiivisuuteen ja osallistumiseen ihmisen elämän eri aikoina. (Withnall 2010, 26.) Teoriaa kritisoidaan siitä, miten se jättää huomiotta ihmiset, jotka ovat tyytyväisiä elämäänsä, mutta elävät hyvin passiivista elämää (Jylhä 1990, 113). Tästä muovautui seuraavassa luvussa esiteltävä jatkuvuusteoria.

2.2.3 Jatkuvuusteoria

Jatkuvuusteoria on kahden edellä esitetyn teorian välimuoto siinä mielessä, että aktiivista elämää pyritään jatkamaan toimintakyvyn puitteissa. Ihminen siis jatkaa elämäänsä sellaisena kuin se on ollut ja mukauttaa toimintaansa rajoitteiden ilmaantuessa (Jylhä 1990, 113). Pirhosen ym. (2019) artikkelissa oli esimerkki kaukomatkailun muuttumisesta pikkuhiljaa kotimaan matkailuksi iän tuomien toimintakyvyn heikkenemän vuoksi. Omaa toimintaa siis pyritään jatkamaan ja sitä mukautetaan oman toimintakyvyn mukaisesti. Hyvinvoinnin kokemus syntyy, kun ihminen saa tehdä itselle tuttuja asioita, vaikka niitä soveltaisi toimintakyvyn heiketessä. Jatkuvuuteen voi liittyä esimerkiksi työnteon jatkumista esimerkiksi osa-aikaisena tai vapaaehtoisena työskentelyä (Merriam & Kee 2014, 132).

Marin (2001, 31) kirjoittaa kompensatioteoriasta, jossa sosiaalista aktiivisuutta ja toimintakykyä pidetään merkittävimpänä tekijänä, ja sitä tulee ylläpitää erilaisin keinoin. Esimerkiksi lääketieteen tai teknologian avulla voidaan ikään kuin kompensoida puutteita, joita ikä voi tuoda tullessaan, jotta sosiaalinen toimintakyky säilyy. Ikääntymistä pidetään kehityksenä, ja toimitaan ympäristön ja yksilön sopeutumiskyvyn mukaisesti (Marin 2001, 31). Toisaalta myös yksilön omaksumat toimintamallit ja kokemukset luovat pohjaa siihen, miten ihminen sopeutuu ja suhtautuu iän tuomiin mahdollisiin muutoksiin elämässä (Jyrkämä 2001, 294). Kokemukset ovat muovanneet ihmisiä, mutta toisaalta ikääntyneen elämä voi olla kamppailua tai jatkuvaa oppimista aiempien kokemusten ja muuttuvan maailman välillä. Aiemmat kokemukset ja tavat toimia eivät välttämättä enää auta selviämään arjessa (Jarvis 2001, 71).

Elämäntyylin jatkuvuutta pidetään parhaana keinona vanhuuteen sopeutumisessa ja elämäntyytyväisyydessä (Jylhä 1990, 113). Tässä mallissa otetaan huomioon aiemmat elämäkokemukset ja tavat tehdä asioita sekä yhteiskunnan ja sosialisoinnin vaikutus elämän kulkuun (Jylhä 1990, 114). Jarvis (2001, 77) kuvailee ihmisiä termillä viisaat, joka mukailee jatkuvuusteorian ajatusmaailmaa ihmisestä. Ihminen nähdään jatkuvasti muuttuvana myös ikääntyneenä ja sopeutuvan aktiivisesti elämään muuttuvassa maailmassa. Ihminen osaa myös hyödyntää teknologiaa ja erilaisia palveluita oman elämän hyvinvoinnin ja jatkuvuuden kannalta. Tiedon valtava määrä ymmärretään, ja oppimiseen osoitetaan suurta kiinnostusta. Jatkuvuusteoriassa huomioidaan myös ajatus jatkuvuudesta, jossa ihmisen aiemmat kokemukset muovautuvat jatkuvasti uutta oppimalla. Maailmaan kuitenkin sopeudutaan parhaiten mukautumalla omien ehtojen mukaisesti. Jatkuva oppiminen on vahvasti läsnä jatkuvuusteoriassa, ja sitä käydään läpi teorian seuraavassa luvussa.

2.3 Jatkuva oppiminen

Illeris (2018, 1, 12) määrittelee oppimisen kaiken kattavaksi monipuoliseksi prosessiksi, jossa elävän eliön kapasiteetti muuttuu pysyvästi tavalla, joka ei ole suoraan biologista tai sidoksissa vanhenemiseen. Jarvis (2018, 19) puolestaan määrittelee ihmisen oppimisen elämän kestäväksi kokonaisvaltaiseksi prosessiksi, johon vaikuttaa ihmisen kehon ja mielen lisäksi sosiaaliset suhteet, kognitiiviset taidot, tunteet ja niiden läpi muotoutuen yksilöt muuttuvat jatkuvasti. Ihmiset tulevat oppineeksi ja kokeneemmaksi näiden eri tekijöiden vaikutusten alaisena. Oppiminen voidaan siis nähdä olevan läsnä ihmisen jokaisessa päivässä ilman, että oppimista havaitaan. Oppimiseen vaikuttavat ympäristö, opittava asia sekä yksilön oma tahto oppia (Illeris 2018, 3–4). Nämä kaikki tekijät ovat osana arjen eri tilanteissa. Sen vuoksi on mielenkiintoista tutkia ikääntyvien oppimista ja sitä, miten esimerkiksi asenteet oppimiseen tulevat esiin ikääntyvien kertomuksissa tai, miten jo eletty elämä vaikuttaa käsityksiin. Ihmisen oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena kokemuksena, ja oppimista tapahtuu usein sosiaalisissa tilanteissa (Jarvis 2018, 19). Ihmisen olemus ja identiteetti muodostuu tiedoista, taidoista, asenteista, tunteista, uskomuksista, arvoista ja aistimuksista (Illeris 2018, 3), joita ympäröivä maailma ja ihminen itse muokkaa.

Näitä kehittämällä oppimisen kautta yksilöt voivat kehittyä ja muuttua, minkä ikäisenä tahansa. (Jarvis 2018, 24, 21.) Fenomenografisessa tutkimuksessa oppimisena ymmärretään ajattelun laadullinen muutos, jossa ihminen syventää ymmärrystään vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Ahonen 1994, 118). Jotta voimme ymmärtää oppimista, on tärkeää tutkia ja ymmärtää oppijan merkitys oppimisessa ja tutkia ihmisiä, eli oppijoita itseään oppimiseen liittyvässä tutkimuksessa (Jarvis 2018, 27).

Ikääntyminen on valtavaa oppimisen aikaa, ja suurimpien asioiden oppiminen elämässä alkaa mahdollisesti vasta eläkeiässä. Jo eläkkeelle siirtyminen vaatii siihen valmistautumista ja irtaantumista työelämästä. Yksilö ja yhteiskunta liittävät odotuksia ja vaatimuksia tähän aikaan (Marin 2001, 34). Elämässä joutuu opettelemaan luopumista, omien pelkojen kohtaamista, uuden arjen pyöritystä ja mahdollisesti erilaisten apuvälineiden käyttöä. Asenteet vaikuttavat oppimiseen vahvasti (Ileris 2018, 4), ja sen vuoksi on tärkeää luoda kuvaa oppimisesta ja sen mahdollisuudesta myös ikääntyneenä. Jatkuvaa oppimista pidetään hyödyllisenä, ja siihen kannustetaan läpi elämän. Oppiminen voi myös luoda rutiineita tai esteitä, jotka eivät anna yksilölle mahdollisuutta toimia parhaalla mahdollisella tavalla itselleen. Oppimisen esteenä voidaan nähdä ajanpuute sekä paikalle saapumisen vaikeus (Withnall 2010, 64). Kyky oppia lisää ihmisen kykyä pärjätä arjessa itsenäisesti, ja tämä puolestaan vahvistaa ihmisen hyvinvointia (Suutama 2013, 221). Opiskelemalla voi saada lisää tietoa terveydestä, hyvinvoinnista ja löytää tyytyväisyyttä omaan elämään (Withnall 2010, 25). Usein ajatellaan, että eläkkeellä on aikaa tehdä itselle mieluisia asioita ja kehittää itseään. Eläkkeellä jäämiseen liittyy tunne vapaudesta, jossa työ ei enää kahlitse aikaa, ja jokainen pystyy itse valitsemaan mihin aikaansa käyttää (Withnall 2010, 75). Sairauksien ilmaantuessa, pitää opetella mahdollisia uusia taitoja selviytyä arjesta. Oppiminen on siis hyvin vahvasti läsnä myös vanhuudessa, vaikka sitä ei oppimisena itsenään välttämättä nähtäisi (Suutama 2013, 221; Findsen & Formosa 2011, 1). Toisaalta vapaus työelämän jälkeen voidaan nähdä ahdistavana jonkin ajan jälkeen, koska elämää ei enää ohjaa aiemmin opitut tutut rutiinit, jotka ovat saattaneet olla samankaltaisia läpi elämän (Jarvis 2001, 71). Tämä vaatii jatkuvaa oppimista, omien asioiden löytämistä sekä uudenlaisen identiteetin rakentamista ikääntyessä.

Ikääntymisen ohella myös jatkuva oppiminen nousee esiin puheenaiheena politiikassa, tosin hieman eri sävyssä. Jatkovaa oppimista pidetään avaintekijänä taloudellisen kasvun, innovatiivisuuden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden pelastajana, ja siitä kuulee puhuttavan sekä politiikassa että erilaisissa opiskelijoiden seminaareissa. (Findsen & Formosa 2011, 1; Field 2012, 11.) Jatkuvaan oppimiseen liittyy vahvasti myös aktiivinen kansalaisuus, yhteisöllisyys, vuorovaikutus ja työllistyminen. Edellä mainittuja tekijöitä voidaan pitää vastalääkkeenä syrjäytymiselle, ja jatkovaa oppimista pidetään osana aktiivisen ikääntymisen tavoitetta (Tikkanen 2013, 510). Politiikassa on kuitenkin epäonnistuttu laajentamaan mahdollisuutta jatkuvaan oppimiseen työelämän jälkeen (Withnall 2010, 20). Vastuu jatkuvasta oppimisesta jää lopulta yksilöille itselleen ja haasteena on arkipäivän oppimisen toteutumisen mittaaminen ja seuranta (Tikkanen 2013, 510–514).

Jatkuvasta oppimisesta puhutaan monilla eri käsitteillä kuten esimerkiksi elinikäinen oppiminen tai elämänlaajuinen oppiminen (Sallila 2003; Silvennoinen 1998; Sallila & Vaherva 1998). Elinikäistä oppimista on tutkittu paljon 1960-luvulta alkaen, painottuen 1990-lukuun ja 2000-luvun alkuun. Puhe elinikäisen oppimisen ideasta kasvoi 1970-luvulla kansainvälisten organisaatioiden kuten Unescon julkaisuista, jossa oppimisen oikeus haluttiin luoda jokaiselle rodusta, varallisuudesta ja iästä huolimatta (Withnall 2010, 5). Elinikäinen oppiminen käsitteenä on muovautunut aikojen saatossa, sitä on kritisoitu, ja sille on luotu erilaisia merkityksiä. Elinikäinen oppiminen käsitteenä on jatkuvasti herättänyt kriittistä pohdintaa termin pysyvyydestä, ja tilalle on pohdittu muita käsitteitä kuten elämänlaajuinen oppiminen ja ikuinen oppiminen korvaamaan elinikäisen termin (Sallila 2003, 7–8). Tässä tutkimuksessa käytetään jatkuvan oppimisen termiä, koska se kuvaa hyvin oppimisen pitkäjänteisyyttä. Tällä hetkellä jatkuvan oppimisen käsitettä uudistetaan, ja se korvaa elinikäisen oppimisen käsitettä politiikassa ja julkisessa puheessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019).

Tutkimuksessa huomioidaan oppimisen kaikki muodot formaalista nonformaaliin painottaen kuitenkin infromaalia ja nonformaalia oppimista. Informaalia oppimista on kaikki arjessa tapahtuva oppiminen, esimerkiksi asenteiden, taitojen ja tiedon lisääntyminen. Nonformaalin oppimisen piiriin kuuluu erilaiset yhteisöt, joissa tarjotaan oppimisen mahdollisuuksia esimerkiksi keskustelun tai urheilun parissa. (Findsen & Formosa 2011, 23.) Käsitteenä

jatkuva oppiminen on monimerkityksellinen, ja tutkimuksessa tuodaan esiin lähinnä arkipäivän oppimista eli niin kutsuttua nonformaalia oppimista, joka kattaa kaiken elämässä vastaantulevat tilanteet sekä tapahtumat ja niistä oppimiset. Informaali oppiminen liittyy esimerkiksi harrastuksen tai kurssien parissa oppimiseen, jotka eivät tähtää tutkintoon. (Silvennoinen 1998, 67.) Jatkuva oppiminen helpottaa arkea ja tuo siihen lisää sisältöä. Oppimista tapahtuu sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta erilaisissa järjestöissä, lähipiirissä ja kursseissa (Fernández 2019, 15.)

Jatkuva oppiminen tukee yksilön fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja ekonomista hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Osallistuminen erilaisiin oppimista mahdollistaviin tilanteisiin motivoi oppimaan yhä lisää. Positiiviset oppimiskokemukset vahvistavat oppimisen halua ja tyytyväisyyttä elämään. (Yamashita, López, Keene & Kinney 2015, 835.) Ajatus jatkuvasta oppimisesta tuntuu välttämättömälle, jotta pysyy mukana tämän päivän maailmassa (Leinonen 2003, 17). Ikääntymisellä ja siihen liittyvällä muistin heikentymisellä on yhteyttä, mutta se ei silti estä oppimiskykyä. Oppiminen ei ole pelkästään ulkoa muistamista ja asioiden pänttäämistä, ja iän tuoma laaja kokemus sekä tieto auttavat ymmärtämään asioita syvällisemmin ja kokonaisvaltaisemmin. (Suutama 2013, 221.) Oppiminen kuuluu jokapäiväiseen elämään, joten ikääntyneiden oppimisen tutkiminen on merkittävää (Field 2012, 11). Oppimista tapahtuu ilman sille luotua käsitettä, mutta puhe erilaisilla termeillä lisää ihmisten tietoisuutta, ja niiden avulla ihmiset voivat kiinnittää asioihin huomiota, ja saada uusia näkökulmia elämään (Tulkki & Honkanen 1998, 25). Oppimisen pohjalta luodut tiedot ja taidot ohjaavat meitä toimimaan, ajattelemaan ja ylipäättään elämään (Silvennoinen 1998, 63).

Yk:n (2019) tutkimuksen mukaan elämänmittaiselle ja uusien taitojen oppimiselle annetaan arvoa ja oppiminen koetaan tärkeäksi elämänlaadun kannalta. Tietotekniset taidot sekä kielten oppiminen ovat ikääntyneiden kokemuksen mukaan tarpeellisimpia taitoja, joita tarvitaan arjessa (Tikkanen 2013, 520). Tietotekniikassa voidaan myös nähdä suuri potentiaali oppimisen välineenä, mutta sen käyttöä tulisi tukea ja opettaa (Withnall 2010, 113). Jatkuva oppiminen liitetään yleensä työelämäntaitojen opetteluun ja kehittämiseen sekä kykyihin sopeutua muutoksiin. Tämä nähdään tavoitetilana, johon jokaisen tulisi pyrkiä. Oppimista tapahtuu päivittäin erilaisissa arkisissa tilanteissa.

(Silvennoinen & Tulkki 1998.) Oppiminen tukee osallisuutta, esimerkiksi teknologian käytön koetaan tuovan vapautta ja itsenäisyyttä elämään. Tietoa ravinnosta, terveydestä ja liikunnasta arvostetaan ja oppimisella voi saada tietoa vaikuttamisen mahdollisuuksista, ihmisoikeuksista, kielistä, politiikasta ja laista. Oppimista ei kritisoida, mutta oppiminen saatetaan kokea tarpeettomaksi korkean iän vuoksi, ja omaa ikää saatetaan pitää esteenä oppimiselle. (Fernández 2019, 6, 13–15.) Oppiminen saattaa viedä enemmän aikaa ja oppimiskykyyn vaikuttavat erilaiset tekijät kuten muistin ja keskushermoston toiminta, keskittymiskyky, motivaatio ja aiemmat oppimiskokemukset (Suutama 2013, 223). YK:n suositusten mukaan ikääntyneillä tulisi olla tasa-arvoinen oikeus koulutukseen ja jatkuvaan oppimiseen. Oppimisen mahdollisuus tulisi olla helposti saatavilla sekä hyväksyttävää. Jatkuva oppiminen käsittää koko elämänkaaren oppimisen ja näin ollen kattaa koko väestön, myös ikääntyneet (Honkanen & Tulkki 1998, 42 & Leinonen 2003, 17). Erityisesti digitaitojen oppimista pidetään merkittävänä taitona, jotta ikääntyvät pysyvät mukana maailman muutoksessa (Ryky, 2019). Erilaisiin oppimisen mahdollisuuksiin liittyy sosioekonomista epätasa-arvoisuutta ja tärkeää olisi saada myös vähemmän koulutetut mukaan oppimaan (Merriam & Kee 2014, 140).

Jatkuvaan oppimiseen liittyy erilaisia mielikuvia, mutta yleisesti se nähdään aina positiivisena sekä tavoiteltavana tilana (Silvennoinen 1998, 64). Itsensä kehittäminen ja toteuttaminen nähdään vahvasti kulkevan oppimisen rinnalla. Jatkuvan oppimisen puheista huolimatta, ne eivät välttämättä toteudu työpaikalla toivotulla tavalla. (Silvennoinen & Tulkki 1998, 21.) Tämän johdosta voi kuvitella, että itsensä kehittäminen ja oppiminen tulevat ajankohtaisiksi eläkeiässä, jolloin on vihdoinkin aikaa tehdä asioita, joihin ei työelämässä ollut aikaa. Tämä liittyy hyvin keskusteluun kolmannesta iästä, jossa ihmisen ajatellaan olevan aktiivinen ja hyvässä kunnossa toimintakyvyn heikkenemiseen asti. Kerhohuoneet, korttiaskartelut sekä bingot saatetaan nähdä jopa alentavana pienenä piipertämisenä ja tätä halutaan välttää. Itsensä kehittäminen, liikunta, uudet harrastukset, matkustelu ja opiskelu ovat asioita, joita ei voida liittää vain nuoriin. Jatkuvan oppimisen käsitteeseen liittyy myös kulutuksen puoli, joka Hyypän (1998, 124) mukaan voidaan nähdä keinona itsensä ilmaisuun ainutlaatuisena yksilönä. Oppiminen auttaa elämänhallinnassa ja ihmiset pystyvät kehittämään itseään luovasti, ja näin tuoda esiin omaa ainutlaatuisuuttaan. Mielikuva kotona

yksin kutovasta passiivisesta vanhuksesta alkaa olla vanhanaikainen jo nimensäkin puolesta. Yhteiskunnassa vallitsee ajatus jokaisen ainutlaatuisuudesta ja yksilöllisyyden korostamisesta.

Jatkuvaa oppimista tapahtuu nimensä mukaisesti jatkuvasti kaiken aikaa, ja tämän hetken yhteiskunta myös luo vahvasti kuvaa ihmisestä, joka imee tietoa ympäristöstä kaiken aikaa. Yhteiskunta näkee ihmiset työvoimana ja oppimisen avulla ihmisestä saataisiin esiin näitä piirteitä (Silvennoinen & Tulkki 1998, 9). Hyyppä (1998, 105–106) luo kuvaa koulutuksesta varastona, jonka tehtävä on säilyttää ihmisiä jotakin muuta tehtävää varten tai poissa hyödyttömänä yhteiskunnalle siinä elämän vaiheessa. Varastoinnin tarkoitus on antaa ihmisille jotain, millä päästä myöhemmin eteenpäin. Ikääntyvien kohdalla jatkuvasta oppimisesta puhutaan lääkkeenä, joka pidentää ihmisen aktiivista elämää ja näin ollen ennaltaehkäisee ihmisen joutumista palvelukotiin tai eristykseen. Tämä on sekä yksilön hyvinvoinnin että yhteiskunnan varallisuuden kannalta merkittävää.

Jatkuvaan oppimiseen ei tule suhtautua kritiikittömästi; jatkuvalla oppimisella ei saada aikaan ainoastaan hyviä asioita. Jatkuvan oppimisen termin käytöllä pyritään mahdollisesti karistamaan kielteisiä asioita liittyen elinikäisen oppimiseen. Oppimiskokemukset voivat muokata ihmisen elämänkulkua ja identiteettiä, ja nämä voivat huomaamatta vaikuttaa ihmisen toimintaan ja käsityksiin maailmasta (Silvennoinen 1998, 63). Teknologian nopea kehitys pakottaa ihmisiä oppimaan jatkuvasti lisää ja oppiminen voidaan nähdä myös ikävänä asiana. Liiallinen uusi informaatiotulva luo paineita, ja tämä saattaa estää ihmistä toimimasta. Ennakkoluulot saattavat myös olla suuri tekijä ja estävät näkemästä parempia mahdollisuuksia toimia. Ennakkoluulot ovat syntyneet mahdollisesti aiemmista kokemuksista. Teknologian hallitseminen vaikuttaa yksilöiden itsemääräämisoikeuteen ja se edistää itsenäistä toimintakyvyn säilymistä. Yhteydenpito, liikkuminen ja erilaisten palveluiden käyttö vaativat kaikki jonkinlaista teknologian osaamista. (Ryky 2019.) Ikääntyneiden teknologian käyttö on erilaista kuin nuorten mediankäyttö, mutta ikääntymisellä ei voida suoraan perustella teknologian erilasta käyttöä (Rasi, Vuojärvi & Hyvönen 2016, 201). Jatkuva oppiminen voi kaikesta hyvästä huolimatta luoda ahdistusta ja edesauttaa passivoitumista muuhun toimintaan. Aiemmin opitut rutiinit ja tavat ovat myös rakentaneet ihmisen arvomaailmaa, ja nämä saattavat myös estää huomaamasta ympärillä olevia hyviä asioita ja esimerkiksi estää

ihmistä lähtemästä kotoa pois ihmisten pariin. Teknologisoituvat palvelut saattavat jättää ihmisiä kotiin yksin, koska esimerkiksi pankissa asioimisen voi hoitaa kotona itse. Tämä saattaa johtaa myös yksinäisyyden kokemuksiin, koska ihmiskontaktit saattavat vähentyä pikkuhiljaa palveluiden siirtyessä verkkoon (Ryky 2019).

Ihmisen elämään mahtuu monenlaisia tapahtumia ja asioita, jotka ovat muokanneet ihmisen ajattelua sekä tapaa toimia. Kokemukset ja muutokset elämässä ovat voineet osoittautua suureksikin oppimiskokemukseksi ja näin ollen vaikuttaa esimerkiksi itsetuntoon. (Silvennoinen 1998, 63.) Uusien asioiden oppimiseen liittyy vahvasti myös sosiaalinen puoli ja se itsessään voi jo motivoida oppimaan. Jatkuvan oppimisen käsitteellä katetaan koko elämä, johon mahtuu myös paljon vastoinkäymisiä ja kielteisten asioiden oppimista. Yksilötasolla nämä liittyvät jatkuvaan oppimiseen ja sen vuoksi puheeseen jatkuvasta oppimisesta on suhtauduttava kriittisesti. Silvennoinen (1998, 65) kuvaa käsitystä jopa tuulesta temmatuksi siinä mielessä, että kasvatustieteen ihmiset sekä myös yhteiskunta pyrkivät termin käytöllä edistämään omaa työtä ja elantoa. Jatkuvaa oppimista on kritisoitu siitä, miten sen ajatellaan olevan kaikille hyvä, itsestään selvä sekä luonnollinen asia, ja kaikkien tulisi pyrkiä sitä kohti (Tikkanen 2013, 521). Jatkuvaa oppimista, varsinkin arkipäivän oppimisen toteutumista, on hankala arvioida ja pohtia sen vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin, koska ihminen ei välttämättä itse osaa sanallistaa sitä oppimisena.

Jatkuvaa oppimista pidetään ikään kuin uutena asiana ja kehitetympänä ilmiönä. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2019) jatkuvan oppimisen uudistamisella on vahva painotus ihmisten saamisesta työelämään ja työelämän tietojen päivittämisestä. Itsensä kehittäminen ja osaamisen päivittäminen kirjataan tärkeiksi tavoitteiksi työuran sekä elämän kannalta. Kuitenkin uudistuksessa painotetaan vahvasti formaalia koulutusta ja valmennusta, joka tähtää työelämässä kehittymiseen. Olisi myös hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten ihmiset, jotka ovat jo tottuneet kehittämään itseään jatkuvasti työelämässä pärjäävät eläkkeelle jäämisen jälkeen, jolloin putoaa jatkuvan oppimisen piiristä. Tässä kohtaa vastuu siirtyy täysin yksilölle itselleen, vaikka toimintakyvyn kannalta olisi tärkeää kiinnittää huomiota jatkuvan oppimisen tukemiseen myös tässä elämänvaiheessa. Tikkanen (2013, 522) mukaan osallistuminen aikuisopiskeluun on pysähtynyt; kolmannen ja neljännen iän opetukseen

kohdistuvia toimenpiteitä ei ole kehitetty. Toisaalta koulutuksesta tiedottaminen ja sen räätälöiminen ikääntyvien tarpeisiin on myös haasteellista, koska ikäluokka on niin laaja ja yksilöllinen. Työelämän aikaisia oppimisen tarpeita kartoitetaan jatkuvasti, mutta tämän jälkeen kiinnostus lopahtaa, ja työelämän ulkopuoliset oppimistarpeet jäävät vaille huomiota. Tämä kertoo myös arvostuksesta ikääntyneiden jatkuvaa oppimista kohtaan (Tikkanen 2013, 522). Vaikka monissa julkaisuissa puhutaan työikäisiin liittyvistä teemoista, on ne myös liitettävissä työelämän jälkeiseen elämään. Sitra (2019) on toiminut mahdollistajana jatkuvan oppimisen keskusteluissa. Näissä keskusteluissa nousee esiin teemoja, jotka liittyvät osallisuuteen, kilpailukykyyn, hyvinvointiin ja eriarvoistumisen ehkäisyyn. Näissä julkaisuissa nousee vahvasti esiin työelämän kehittäminen, ja ikääntyviin liittyvä puhe jää vähemmälle. Eläkeläisillä ei ole olemassa oppimiskulttuuria, johon eläkeläiset liittyisivät automaattisesti, ja joka antaisi keinoja elämänhallintaa ja sosiaalsiin suhteisiin työelämän päätyttyä (Tikkanen 2013, 523).

Jatkuvan oppimisen tulisi kattaa koko väestö ja vastuuta vieritetään yksilöille. Tässä tulee esiin sosiaalipedagogiikan tehtävä, joka on tukea yhteisöjä sekä auttaa ihmisiä yhteen löytämällä oppiminen yhdessä. Tällä tavoin yhteiskunta pystyisi tukemaan ja kannustamaan oppimista myös koulu- ja työmaailman ulkopuolella. Oppimista tapahtuu esimerkiksi erilaisissa yhteisöissä, harrastusten parissa, mediaa seuraamalla, arkiaskareissa, lukemalla ja itseoppimalla (Silvennoinen & Tulkki 1998, 14). On huomioitava myös eletyn työelämän merkitys oppimisen kannalta, ja sen vaikutus myöhempään motivaatioon oppia lisää (Tikkanen 2013, 522). Seuraavassa luvussa esitellään sosiaalipedagogiikkaa ja määritellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä.

2.4 Teoreettinen viitekehys

Seetula (1999, 15) painottaa sitä, miten tärkeää on kuunnella ikäihmisiltä kokemuksia itseltään ja tehdä toimenpiteitä sekä päätöksiä tämän pohjalta. Osallisuuden kokemus ja oppiminen ovat asioita, jotka kantavat läpi elämän kohdusta, varhaiskasvatuksen vuosista jatkuvan oppimisen toiseen päähän, jonka Jarvis (2018, 19) määrittelee tietoisuuden katoamiseen kuoleman hetkellä. Oppiminen ja osallisuus muuttuu siis läpi elämän, ja siitä on itse pidettävä huoli

silloin, kun se on mahdollista, muulloin tälle osallistavuudelle on luotava mahdollisuus. Tässä nousee esiin tarve sosiaalipedagogiikalle, jonka tehtävänä on tukea yksilöä yhteiskunnan jäsenenä, ja auttaa löytämään mahdollisuudet toimia sekä edistää hyvinvointia (Nivala & Ryyänen 2019, 287). Oppimiseen vaikuttaa vahvasti vallitseva kulttuuri ja vuorovaikutus, joten vallitsevilla arvoilla on merkitystä oppimiseen (Field 2012, 12). Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on kasvattaa itseohjautuvuuteen ja aktivoida ihmisiä kehittämään itseään ja toimimaan oman arjen ongelmien ratkaisemiseen (Hämäläinen & Kurki 1997, 18). Jatkuvan oppimisen kannustamisessa pyritään myös tuomaan esiin ihmisten itseohjautuvuutta, ja taitoa selviytyä työstä sekä arjesta itsenäisesti.

Sosiaalipedagogiikka nivoo yhteen jatkuvan oppimisen, sosiaaligerontologisen teorian ja ikääntymisen käsitteitä. Sosiaalipedagogiikka tukee tutkimuksen tarkoitusta yhdistämällä näkökulmat kasvatustieteiden ja sosiaalitieteiden välillä. Siinä korostuu ihmisen ainutlaatuisuus, mutta samalla myös yhteisöllisyyden kokemus ja näiden korostaminen kasvatuksen näkökulmasta. (Nivala & Ryyänen 2019, 94.) Näitä piirteitä voidaan tunnistaa puhuttaessa jatkuvasta oppimisesta ja sosiaaligerontologisista teorioista. Jatkuvassa oppimisessa korostetaan toimijuuden vahvistamista sekä persoonallista kasvua, jota pidetään myös sosiaalipedagogisena tehtävänä (Nivala & Ryyänen 2019, 287). Sosiaalinen näkökulma tulee esiin oppimisessa, ja se liitetään oppimisen mielekkyyteen. Ihmiset ovat asia, joka saa myös muut liikkeelle oppimaan joko yhdessä tai yksin. Sosiaalipedagogisia arvoja on juurikin yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen ja kasvatuksellinen tukeminen. Näissä kaikissa ihminen nähdään toimijana. (Nivala & Ryyänen 2019, 79–80.) Erilaisiin yhteisöihin osallistuminen on tärkeää hyvinvoinnin, mutta myös sopeutumisen kannalta muuttuvan maailman teknologiaan, talouteen sekä omaan terveyteen. Yhteisöissä luodaan merkityksellistä arkea, ja voidaan auttaa muovaamaan arjesta omia tarpeita vastaavaa. (Boulton-Lewis 2012, 22.) Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja inhimillisyys ovat adjektiiveja, jotka liitetään sosiaalipedagogisiin arvoihin (Nivala & Ryyänen 2019, 12). Näiden kaikkien tulisi toteutua myös jatkuvan oppimisen ja hyvän ikääntymisen määritelmässä. Usein sosiaalipedagogiikka rinnastetaan lapsiin tai nuoriin (Hämäläinen & Kurki 1997, 19), mutta samankaltaisia arvoja toistuu myös muissa ikäryhmissä.

Syrjäytymisen ehkäiseminen luomalla yhteisöllisyyttä on yksi esimerkki, jossa sosiaalipedagogiikalla voisi olla mahdollisuus vaikuttaa.

Tutkimuksessa luodaan kuvaa jatkuvasta oppimisesta, mitä tapahtuu ympärillämme kaiken aikaa. Opimme ympäristöä havainnoimalla, kuuntelemalla, keskustelemalla ja vaihtamalla ajatuksia toistemme kanssa. On mahdollista myös oppia yksin kotona vain olemalla ja pohtimalla mennyttä, tai seuraamalla uutisia. Tämänkaltaisen yksin oppiminen ei ole aina kovin hedelmällistä ja vaarana on passivoituminen, mahdollisesti jopa masentuminen. Jatkovaa oppimista tapahtuu yhdessä ja yhdessä tekeminen antaa oppimiselle lisäarvoa. Tässä tutkimuksessa tulee esiin toinen sosiaalipedagogiikan tehtävistä, jossa kasvatus nähdään yhteiskunnallisena ilmiönä, mutta toisaalta näkemys sosiaalisten ongelmien kohtaamisesta tulee esiin siinä mielessä, miten työelämästä poistuneet nähdään tai ei nähdä oppijoina yhteiskunnassa (Nivala & Ryyänen 2019, 49). Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten ikääntyneet itse näkevät osuutensa oppijana yhteiskunnassa. Ikääntyneiden oppiminen nähdään sosiaalisen kanssakäymisen kannalta merkittävänä, jolla puolestaan on vaikutusta muihin elämän osa-alueisiin ja esimerkiksi kognitiivisten kykyjen heikentymiseen (Tam 2013, 252). Sosiaalipedagogiikan mukaan ihmisen kasvua tulee tukea ja yhteiselämää edistää. Voidaan puhua sosiaalisesta kasvatuksesta, jossa korostuu yhteiskunnan merkitys ihmisen ainutlaatuisen ja yksilöllisen kasvun taustalla. (Nivala & Ryyänen 2019, 49.) Juuri tämä on tärkeää puhuttaessa ikääntyvistä huolestuvaan sävyyn, ja vanhuuden näkemisestä vain taakkana. Tämänkaltaisten keinojen hyödyntäminen voisi pienentää kuilua oppimisen näkemisestä nuoruuden ja vanhuuden välillä. Onkin mielenkiintoista pohtia, tarvitaanko tällaiselle pedagogiikan toteutumiselle vastaaja, joka huolehtisi pedagogiikan toteutumisesta, ja elämän mielekkyyden lisäämisestä oppimista tukemalla. Toisaalta yhteiskuntaa sekä kasvatusalan asiantuntijoita on joissakin syytetty nimenomaan jatkuvan oppimisen käsitteen tuputtamisella.

Sosiaalipedagogiikka nivoo hyvin yhteen jatkuvan oppimisen ja edellä mainitut teoriat, jossa pedagogiikan avulla pyritään nimenomaan saada syrjäytymisen riskissä olevia, heikossa asemassa olevia ihmisiä pedagogiikan avulla osalliseksi yhteiskuntaan. Ikääntyneet tulisi nähdä toimijoina yhteiskunnassa ja se pitäisi ottaa huomioon yhteiskunnan tasolla, päätöksissä ja yleisessä keskustelussa. Ikääntyminen nähdään usein kielteisenä asiana ja

huolestunutta keskustelua ylläpidetään siitä, mihin tämä valtava ikääntyneiden massaa sijoitetaan (Field 2012,15). Nämä puheet peittävät keskustelun hyvinvoinnista ja siihen liittyvästä oppimisesta sekä siitä, miten toimintakyky voisi säilyä hyvänä mahdollisimman pitkään. Eläkeläisjärjestöt ovat kuin pieni oma yhteiskunta, joka pyörii ulkopuolisena ja yrittävät itse parhaansa mukaan pitää huolta näiden asioiden ja hyvinvoinnin toteutumisesta. Toimijuudella määritellään hyvin pitkälle ikää ja omaa hyvinvointia. Nivala ja Ryytänen (2019, 287–291) tiivistävät sosiaalipedagogiseksi ytimeksi hyvän yhteiselämän kasvatuksellisen edistämisen, jossa otetaan huomioon yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasot.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 *Tieteenfilosofiset valinnat*

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen ja tieteenfilosofiset näkökulmat ohjaavat ajattelua läpi tutkimusprosessin; aiheenvalinnasta, tutkimukselle sopivien metodologioiden valintaan (Kiviniemi 2018, 77). Kaikki tieteet ovat kehittyneet filosofiasta, joten eri tieteiden juuret palaavat tutkimusta tehdessä filosofiaan (Aaltola 2018, 14–16). Ontologia todellisuuden luonteena käsittelee olemiseen liittyviä filosofisia kysymyksiä, kun taas epistemologia käsittelee keinoja saada ja ymmärtää tietoa (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006, 131). Tieteen perinteeseen ja käytäntöön liittyy teoreettinen keskustelu ja tieteen filosofia. Yhdessä nämä muodostavat yleisiä vaatimuksia tieteelliselle tutkimukselle. Tutkimista voidaan pitää projektiivisena, jossa tavoitteena on saavuttaa jotain uutta koko ajan sitä arvioiden. (Varto 2005, 21–22.) Tämä tutkimus noudattaa konstruktivistista lähestymistapaa, jossa oppimiseen liittyy vuorovaikutuksellinen näkökulma, jossa sitä rakennetaan ja tuotetaan jatkuvasti vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Abbott 46–47). Ikään liittyviä käsityksiä muodostetaan yhteiskunnassa jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhdessä muiden kanssa. Tämän tutkimuksen sisällönanalyysi mukailee fenomenografista lähestymistapaa, jossa tarkastellaan ihmisten näkemyksiä oppimisen ja ikääntymisen välisestä suhteesta (Ahonen, 1994, 114), jotka ovat muovautuneet aiempien kokemusten ja tapahtumien pohjalta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.

Tutkimuksen tehtävä on saada vastaus ajattelussa syntyneeseen ongelmaan, ja sen luoma merkitys ohjaa tapaa ymmärtää todellisuutta, sekä objektiivista ympäristöä että ihmisen maailmaa (Varto 2005, 8, 18). Tutkimuksessa tuodaan esiin jatkuvan oppimisen ja ikääntymisen välistä suhdetta, ja tätä kautta luodaan uutta näkökulmaa jatkuvaan oppimiseen sekä ikääntymiseen. Jatkuvasta oppimisesta puhutaan yleisesti itsestään selvänä, hyvänä sekä tavoiteltavana asiana ja jätetään huomiotta sen tuomia mahdollisia

esteitä ja kielteisiä asioita, joita opitaan myös jatkuvasti. Abbottin (2014, 5–8, 13–15, 27) mukaan eri menetelmät selittävät samoja asioita eri tavalla, kun taas yleisesti ajatellaan, että menetelmän valinta perustuu sopivan menetelmän löytämiseen aiheeseen tai tutkimuskysymykseen nähden. Sosiaalitieteissä on montaa eri tapaa tutkia eli selittää ilmiötä. Erilaiset menetelmät ja luokittelut eivät ole täysin toisiaan poissulkevia, vaikka ne kritisoivat toisiaan. Menetelmät voivat tukea toisiaan ja niillä on kyky parantaa jokaisen toisen menetelmää. Sosiaalisessa konstruktionismissa maailmaa rakennetaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, ja kieli muokkaa tapaamme ajatella sekä toimia. Todellisuus voidaan ymmärtää jonkinlaisena kertomuksena, joka muokkaantuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 5.6.) Sosiaalista konstruktionismia käytetään usein teoreettisena viitekehystenä ihmisiin liittyvässä tutkimuksessa, mutta myös realismi voi antaa uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen, ja ne eivät ole toisiaan poissulkevia (Abbott 2004, 187, 191). Tutkimuksella halutaan luoda ymmärrystä käsityksistä ja stereotypioista, joita tutkittavat luovat kertomuksissaan jatkuvasta oppimisesta. Fenomenografia tutkii juuri ihmisten käsityksiä ja näkemyksiä maailmasta, ja se huomioi eri ihmisten vaihtelevat näkemykset (Ahonen 1994, 114).

Oma tapani tulkita ja nostaa esiin tutkimuskysymyksille merkittäviä seikkoja aineistosta, kuvaa todellisuutta näkökulmastani tutkijana, ja se ei siten ole ainoa oikea tapa tulkita aineistoa (Kiviniemi 2018, 76). Tutkimustyö on aina ihmisen työtä ja siihen vaikuttaa arvopäämäärät, mutta tutkimustieteen perinteen mukaisesti mukana on objektiivisuuden vaatimus (Varto 2005, 23). Tutkijana rakennan tietoa maailmasta peilaten tämän hetken yhteiskuntaa ja kulttuuria. Tutkimuksen tarkoitus on ymmärtää ihmisten kokemusmaailmoja ja sitä, miten kertomuksissa esitetään käsityksiä jatkuvasta oppimisesta. Fenomenografiassa käsitykset poikkeavat toisistaan, ja niihin vaikuttavat aiempi elämäkokemus ja tapahtumat (Ahonen 1994, 114). Oma tämänhetkinen ymmärrys ja näkökulma ikääntymisestä vaikuttavat tutkimuksen etenemiseen, tulosten tulkintaan ja pohdintaan. Tietoinen maailmankäsitys sisältää tekijöitä, kuten eettisiä, tieteellisiä ja ideologisia käsityksiä, ja ne ohjaavat tutkijan mielenkiintoa sekä tapaa tehdä ratkaisuja työn edetessä. (Varto 2005, 39.) Subjektiivisuus tulee esiin tutkimuksessa, sillä tekemäni menetelmävalinnat, tulkinnot sekä johtopäätökset vaikuttavat tutkimuksen kulkuun (Silverman 2014, 7). Ihminen nähdään

autonomisena subjektina, joka tietoisesti rakentaa kuvaa maailmasta kokemusten ja näkemysten pohjalta (Ahonen 1994,121).

Varto (2005, 16–17) jakaa tutkijat kahteen tyyppiin, joita ovat tekninen ja kysyvä. Tekniselle tutkijalle on merkittävää tuottaa päteviä tuloksia, jotka ovat mahdollisimman objektiivisia ja erillisiä omasta arjen elämästä. Kysyvän tutkijan maailmansuhde puolestaan on osallistuva, ja tutkimus kietoutuu omaan elämään ja todellisuuteen. Jako on hyvin kärjistynyt, mutta se tuo havainnollisesti esiin, miten paljon tutkijan käsitys maailmasta voi vaikuttaa siihen, miten tutkimusta tekee. Tutkimuksen päämääränä on rikastaa inhimillistä olemassaoloa ja syventää ymmärrystä maailmasta sekä itsestä. (Varto 2005, 16–17.) Tämä tutkimus kietoutuu omaan elämään, koska työskentelen ikääntyvien parissa, ja pääsen olemaan osallinen monissa keskusteluissa liittyen hyvinvointiin ja oppimiseen. Nämä keskustelut myös muokkaavat ajatusmaailmaa ja tuovat uusia ajatuksia jatkuvasti. Tutkittavat valikoituvat työn ulkopuolelta, jotta tutkittavista ei olisi ennakkokäsitystä.

3.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimusta tehdään kvalitatiivisesti, kvantitatiivisesti tai siltä väliltä (Silverman 2010, 9). Kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta voidaan pitää toisiaan täydentävinä, eikä niitä ole syytä erottaa toisistaan täysin erilaisina menetelminä (Alasuutari 2011, 31–32; Silverman 2014, 6; Tuomi & Sarajärvi 2018, 53). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärryksen luomiseen tilastollisten riippuvuuksien löytämisen sijaan (Silverman 2014, 7). Tämä tutkimus painottuu kvalitatiiviseen tutkimukseen, koska tutkitaan ihmisten käsityksiä ikääntymisestä, ja siltä kannalta kvalitatiiviset menetelmät tukevat tutkimuskysymyksiä paremmin (Silverman 2014, 9).

Kvalitatiivinen tutkimus rinnastetaan ymmärtävään ihmistutkimukseen, ja siinä voidaan tarkastella ihmisten luomia merkityksiä (Silverman 2014, 6; Tuomi & Sarajärvi 2018, 23). Kohteena on elämissaailma, joka sisältää ihmisen ja ihmisen maailman tutkimisen ja tutkija on osa merkitysyhteyttä tutkittavan kohteen kanssa. (Varto 2005, 28, 34). Toisaalta mukana on myös luonnollinen maailma, joka muodostuu luonnontapahtumista, elämissaailman muodostuessa merkityksistä. (Varto 2005, 29.) Kaksin asettelu näiden välillä ei kuitenkaan ole

riittävä tapa määritellä, koska elämismaailma on aina mukana ihmisen tehdessä tutkimusta (Varto 2005, 31). Tutkimuksen keskiössä on siis ihminen ja siinä ympärillä vaikuttavat ilmiöt, jotka ovat kytköksissä toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Kokemuksiin liittyy aina oppimista, joista luodaan ajatusrakennelmia ja lopulta käsityksiä (Ahonen 1994, 121). Kvalitatiivisessa aineistossa painotetaan yleensä näiden ilmiöiden ymmärtämistä, ja sillä tarkoitetaan esimerkiksi tutkimusaiheen ilmiöön liittyvien ajatusten, tunteiden ja toiveiden ymmärtämistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 25). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia ihmisten kokemusten sijaan käsityksiä, joita kehyskertomuksen jatkaminen tuottaa. Kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa eri näkökulmien kuvaamista samankaltaisten asioiden ympärillä, ja asioita voidaan selittää moniulotteisesti. Samasta aineistosta voi nousta esimerkiksi hyvin erilaisia tulkintoja riippuen tutkijasta tai tehdyistä metodologisista ratkaisuista. (Alasuutari 2011, 48–49.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä tutkimuksen prosessimainen luonne, jossa tutkija kehittyy ja oppii tutkimusta tekemällä, ja näin myös tutkimustehtävä kehittyy jatkuvasti (Kiviniemi 2018, 73; Alasuutari 2011, 279). Tämän tutkimuksen aiheen tarkentuminen ja muovaantuminen oli pitkä prosessi, ja se vaihtui tutkimuksen edetessä pikkuhiljaa laadulliselle tutkimukselle tyypilliselle tapaan (Kiviniemi 2018, 75). Tutkimuksen tekeminen käynnistyi aiheen määrittelystä teorian pohjalta. Aineistonkeruu aloitettiin avoimella teoriapohjalla sekä aiheella, ja tavoitteena oli rajata aihe aineistosta esiin nousevilla teemoilla. Aineistonkeruun jälkeen viimeisteltiin tutkimuskysymykset, jonka jälkeen aineisto analysoitiin ja saatuja tuloksia jäsenneltiin, joista kerrotaan tarkemmin myöhemmässä tulokset- luvussa. Johtopäätökset ja pohdinta kirjoitettiin tämän jälkeen, ja lopuksi tutkimus viimeisteltiin. Tutkimusprosessin vaiheet olivat osittain limittyneitä, joten tarkkaa kuvaa tutkimusprosessin etenemisestä oli hankala luoda. Tutkimuksen tekemiseen kului kaiken kaikkiaan aikaa noin kuusi kuukautta. Tutkimusprosessi alkoi syyskuussa 2019 ja päättyi helmikuussa 2020.

3.3 Tutkimuskohde

Kvalitatiiviselle tutkimustavalle on tyypillistä tutkittavan ilmiön syvälinen ymmärtäminen yleistettävyyden sijaan, ja tämän vuoksi tutkimuskohde ei tässä tutkimuksessa ole kovin suuri (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006, 6.2). Tutkimuskohteet valittiin ottamalla yhteyttä eri järjestöjen toiminnasta vastaaviin henkilöihin, joiden kanssa sovittiin sopivat päivät aineistonkeruulle. Keräsin aineistoa neljän eri tilaisuuden yhteydessä Pirkanmaalla ja osa aineistosta saatiin sähköisesti.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 35 henkilöä iältään 55–95 vuotta. Kriteerinä osallistumiseen oli ainoastaan paikalle saapuminen ja eläkkeellä oleminen. Tutkimukseen osallistuvia ei rajattu tarkemmin mihinkään ikäryhmään kuuluvaksi, koska monipuolisten tulosten vuoksi tutkimukseen osallistujia ei haluttu rajata vain kronologisen iän vuoksi. Tutkimuksessa huomioitiin, että tämän tutkimuksen kaltaisia tuloksia olisi mahdollista saada myös muista vastaavanlaisista tutkimuksista. Valitut kohderyhmät poikkeavat ryhmänä siinä mielessä, että heistä jokainen on mukana jonkinlaisessa yhteisön toiminnassa, ja tämän tutkimuksen teemoja saatetaan miettiä valituissa yhteisöissä. Tämä on huomioitava tutkimuksen tuloksissa ja pohdinnassa, koska tämä kohderyhmä tuottaa erilaista aineistoa, mitä ehkä jokin muu valittu kohderyhmä olisi tuottanut. Aineistonkeruun taustatietona kysyttiin myös sukupuolta, ja eri tilaisuuksissa oli enemmän naisia (N=25) kuin miehiä (N=10). Tutkimuksessa ei eritelty tuloksia tarkemmin sukupuoleen peilaten yksityisyyssuojan turvaamiseksi, ja koska naisten ja miesten välillä ei havaittu merkittävästi eroja kertomusten välillä.

3.4 Tutkimusmenetelmät

3.4.1 Aineiston keruu

Tutkimuksen aineisto (N=35) kerättiin eläytymismenetelmää hyödyntäen. Eläytymismenetelmä on kvalitatiivinen tutkimus, ja se mahdollistaa kuvitteellisen tavan kertoa ilmiöstä. Vastaukset tuovat esiin tutkittavan näkemyksiä, mielikuvia ja mahdollisesti kokemuksia aiheesta. (Eskola, Karayilan, Kaski, Lehtola, Mäenpää, Nishimura-Sahi, Oede, Rantanen, Saarinen, Toivikko, Valtonen & Wallin. 2017, 266.) Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa ihmisten

näkemyksistä liittyen jatkuvaan oppimiseen, ja siitä syystä eläytymismenetelmä metodina sopi tutkimuksen luonteeseen. Tutkittavien on tarkoitus jatkaa tarinaa alkuorientaation eli kehyskertomuksen jälkeen itselleen parhaimmaksi koetulla tavalla. Eläytymismenetelmässä kahden tai useamman eri kertomuksen variointi on keskeisessä asemassa. Kehyskertomusten välillä muutetaan muutamaa keskeistä seikkaa, ja tarkoitus on selvittää tämän variaation vaikutusta eri vastausten välillä. (Eskola 1997, 6 & 17.)

Aineistonkeruu tilanteessa tarkoituksena oli jakaa joka toiselle henkilölle eri kehyskertomus, jotta vastauksia tulisi tasaisesti eri variaatioihin. Eskolan (1997, 24) mukaan ei voi suoraan sanoa, mikä on sopiva määrä aineistoa, mutta havaintojen mukaan noin 15 kirjoitettua vastausta kehyskertomuksesta on yleensä ollut sopiva määrä saturaation kannalta. Tässä tutkimuksessa aineistoa kertyi yhteensä 35 kirjoitettua vastausta, joista ensimmäiseen variaatioon vastasi 17 ja toiseen variaatioon 18 henkilöä. Eläytymismenetelmän kirjoitusprosessin lisäksi jokaisen tilaisuuden yhteydessä mahdollistettiin aiheeseen liittyvä keskustelu, jonka pohjalta nousseita ajatuksia tuotiin esiin tutkimuksen tuloksissa. Keskusteluja ei äänitetty, ja ne olivat eri tilaisuuksien välillä eri kestoisia. Kaikki kirjoittamiseen osallistuneet eivät välttämättä osallistuneet keskusteluun. Keskustelussa käytiin läpi tuntemuksia liittyen kirjoittamiseen ja aiheesta heränneitä ajatuksia pohdittiin ryhmissä. Tein keskusteluista lyhyet muistiinpanot, jotka olivat tukena aineiston analyysin vaiheessa.

Tutkimukselle luotiin kaksi eri kehyskertomusta, joihin vastaajat kirjoittivat jatkoa tarinan tai pienen esseen muodossa (Eskola 1997, 5). Kehyskertomuksen luominen oli tutkimuksen alkuvaiheessa haastavaa eläytymismenetelmälle tyypilliseen tapaan (Eskola, Mäenpää, Wallin 2017, 6 & Eskola 1997). Pohdin erityisesti eri adjektiivien merkitystä, ja yritin tehdä kertomuksesta mahdollisimman vähän johdattelevan. Kehyskertomukset olivat muuten identtiset, mutta niiden välillä oli yksi eroavaisuus eli variaatio (Eskola 1997, 18). Tämän tutkimuksen variaationa oli oppimiselle annettava merkitys ikääntyvän elämässä, joka määriteltiin adjektiivien ”turhaa” ja ”tärkeää” avulla. Kehyskertomukset olivat muuten identtiset, mutta adjektiivia muuttamalla saatiin muutettua kertomuksen luonnetta. Haastavaa kehyskertomuksen luomisessa oli saada siitä houkutteleva ja ajatuksia herättävä. Pyrin luomaan mahdollisimman yksinkertaisen kehyskertomuksen, jotta kertomus ei johdattelisi liikaa (Eskola ym.

2017, 270, 275 & Eskola 1997, 19). Kehyskertomusta testattiin ennen aineistonkeruuta muutamalla henkilöllä, ja tämän pohjalta muokattiin kehyskertomuksessa käytettävät sanat ja muodot (Eskola ym. 2017, 276 & Eskola 1997, 19). Otin Eskolan (1997 & 2017) teoksien esimerkeistä mallia kehyskertomuksen rakenteeseen ja sanavalintoihin yhdistelemällä eri kehyskertomuksien osia ja liittämällä oman aiheeni niihin.

1. Kehyskertomus: Oletetaan, että tästä päivästä on kulunut viisi vuotta ja elämme vuotta 2024. Tapaat tuttusi pitkästä aikaa ja vaihdatte kuulumisia. Arki on muuttunut ja keskustellette siitä, miten tärkeää ikääntyvän elämässä on oppia uutta ja pysyä ajan tasalla. Eläydy ja kirjoita pieni tarina siitä, miten olet päätenyt tähän tilanteeseen.

2. Kehyskertomus: Oletetaan, että tästä päivästä on kulunut viisi vuotta ja elämme vuotta 2024. Tapaat tuttusi pitkästä aikaa ja vaihdatte kuulumisia. Arki on muuttunut ja keskustellette siitä, miten turhaa ikääntyvän elämässä on oppia uutta ja pysyä ajan tasalla. Eläydy ja kirjoita pieni tarina siitä, miten olet päätenyt tähän tilanteeseen.

Kehyskertomuksen pohjalta tutkittavan oli tarkoitus viedä tarinaa eteenpäin haluamaansa suuntaan omien kokemusten tai mielikuvituksen keinoin (Eskola ym. 2017, 266). Tämän vuoksi eläytymismenetelmä ei välttämättä kuvaa todellisuutta, vaan luo erilaisia skenaarioita siitä, miten vastaajat tarinan näkevät (Eskola & Wallin, 2015, 56). Tutkittava voi kirjoittaa itselleen parhaimmalla tuntuvalta tavalla joko tarinanomaisesti tai vapaamuotoisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 65). Kirjoittaminen kertomuksen pohjalta voi laajentaa vastaajan näkökulmaa oman ajattelun ulkopuolelle (Eskola ym. 2017, 268). Tutkittavilla oli käytettävänä 20 minuuttia aikaa kertomuksen jatkamiseen, mutta myös lisää aika mahdollistettiin. Aineistonkeruu tapahtui ajalla joulukuu 2019 - tammikuu 2020. Aloitin aineiston tarkastelemisen sekä analysoinnin jo ensimmäisen keräämisen jälkeen, ja jatkoin sekä syvensin ymmärrystäni aineiston määrän lisääntyessä. Huomioin myös eron sähköpostin välityksellä tehdystä aineistonkeruusta, koska siinä ympäristön vaikutukset sekä kirjoittamiseen käytetty aika saattaa poiketa käsin kirjoitetusta. Sähköiset vastaukset olivat myös käsinkirjoitettuja pidempiä, ja tämän vuoksi hieman monipuolisempia.

Eläytymismenetelmä metodina sopi tähän tutkimukseen, koska tavoitteena oli ymmärtää ihmisten näkemyksiä ja oletuksia, joita yleensä nousee esiin eläytymismenetelmää käyttämällä (Eskola, Mäenpää, Wallin 2017, 22). Eläytymismenetelmä tuottaa usein stereotyyppisiä vastauksia, mutta toisaalta ihmistieteiden tutkimuksesta nousee esiin arkisia ja tyypillisiä asioita, ja näiden pohjalta ihmiset toimivat ja muovaavat ajatuksiaan sekä arvojaan (Eskola 1997, 29). Eläytymismenetelmässä vaarana saattaa kuitenkin olla liian pintapuoliset vastaukset tai kehyskertomuksen toimimattomuus (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 65). Toinen eläytymismenetelmään liittyvä ongelma on, että kirjoittaminen ei jostakin syystä suju aineistonkeruu tilanteessa tai se ei ole luontainen tapa käydä asioita läpi (Eskola 1997, 13). Aineistonkeruu tilanteissa kirjoittamiseen suhtauduttiin yleisesti ottaen hyvin neutraalisti. Toisen kehyskertomuksen adjektiivi ”turhaa” aiheutti jonkin verran keskustelua, joten näissä tilanteissa kirjoittavia ohjattiin alkuun. Aineistonkeruu tilanteessa tutkittavia johdateltiin aiheeseen, mutta varsinaista tutkimusongelmaa tai kysymyksiä ei kerrottu etukäteen. Taustatietoina tutkittavat kertoivat ikänsä ja sukupuolen. Aineistonkeruun jälkeen yhteisissä keskusteluissa kerroin aiheesta tarkemmin ja selvensin eläytymismenetelmän analyysitapaa.

Lumme-Sandt (2017) käsittelee iäkkään ihmisen kohtaamista haastattelutilanteessa, ja sovelsin hänen ajatuksiaan myös eläytymismenetelmän käyttöön. Iän suhteen pyrin aineistonkeruu tilanteessa sekä aineiston analyysissä olemaan sensitiivinen, koska ihmisen määrittelemisen iän mukaan on liian tasapäistävä, ja yleisesti vanhuudesta luodaan kielteistä kuvaa, jolloin harva määrittelee itsensä vanhaksi (Lumme-Sandt, 2017, 297; Julkunen 2008, 18). Tutkimuksessa pyrin näkemään tutkittavat ikääntyvien sijaan ihmisinä (Lumme-Sandt 2017, 308). Vanhuus ja ikääntyminen on itselleni tuntemattomampaa aluetta, ja pyrin tutkimuksessani huomioimaan omat ennakkoluuloni ikääntymisestä, koska näillä on tekemistä kehyskertomuksen luomiseen ja itse aineistonkeruutilanteeseen (Lumme-Sandt 2017, 297). Myös tutkittavilla saattaa olla ennakkoluuloja siitä, minkälaista tietoa heidän pitäisi tuottaa (Lumme-Sandt 2017, 299).

3.4.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi aloitettiin litteroimalla käsinkirjoitetut kertomukset koneelle. Kahdesta eri paikasta kerätty aineisto dokumentoitiin merkitsemällä papereihin tunnistetiedot keräyspaikasta. Ensimmäinen kehyskertomus sai tunnuksiksi /1 ja toinen kertomus /2, ja jokainen kertomus nimettiin juoksevasti jakamalla ne kehyskertomuskohtaisiin pinoihin. Jokainen vastaus numeroitiin analyysin helpottamiseksi siten, että siitä tuli ilmi kumpaan kehyskertomukseen se vastaa. Tämä varmisti sen, että kehyskertomuksien välisiä eroja pystyttiin tulkitsemaan. Aineiston analyysissä huomioitiin kehyskertomuksen varioinnit ja niistä johtuvat muutokset tarinassa (Eskola 1997, 30). Teemojen muodostuksessa otettiin huomioon eri kehyskertomukset, ja niistä johtuvat erilaiset tarinat. Eläytymismenetelmä tuottaa usein yllättäviä ja ennalta odottamattomia tuloksia, joten variaatio huomioitiin analyysissä (Eskola & Suoranta 1997, 84).

Aineistoa jäsenneltiin teemoittelun avulla, ja teemojen avulla pyrittiin löytämään olennaisia seikkoja tutkimuksen kannalta (Eskola 2018, 221). Teemojen koostamisessa lähdettiin liikenteeseen aineistolähtöisesti. Tutkimuksen alkuvaiheessa kuvatut teoriat ovat olleet taustalla vaikuttamassa teemojen jäsentelyyn, vaikka tavoitteena ei ollut testata tai todentaa näitä teorioita. Aluksi tarinoista hahmoteltiin erilaisia mahdollisia teemoja, ja kertomukset kerättiin variaatioiden mukaisiin pinoihin. Teemojen muodostamisessa käytettiin apuna ATLAS.ti ohjelmaa, jossa tekstiä luettiin läpi koodaamalla litteroidusta tekstistä erilaisia teemoja. Tässä vaiheessa teemoja oli vielä paljon, joista lopulta koottiin teemakokonaisuuksia, joiden pohjalta rakennettiin tyypikertomuksia. Tämän jälkeen aineisto jaettiin karkeasti irtaantumisteorian, aktiivisuusteorian ja jatkuvuusteorian teemoihin.

Tyypittely nähtiin hyvänä aineiston analyysimenetelmänä eläytymismenetelmällä kerättyyn aineistoon, koska tyypittelyn avulla pystyttiin kokoamaan yhteen tyypillisimpiä vastauksia eri kehyskertomuksiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 7.3.5). Kerätyt teemakokonaisuudet sisältyivät tyypitarinoin, jotka olivat kokonaisuuden kohteja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 7.3.5). Aineistonanalyysissä yhdisteltiin siis sekä teemoittelua että tyypittelyä. Tyypitarinat muotoutuivat aineistosta, ja ne jaoteltiin omiin teemakertomuksiin sosiaaligerontologisten teorioiden pohjalta (Alasuutari 2011,

120). Aineistoa kunnioitettiin ja siitä pyrittiin huomioimaan myös viitekehyksen ulkopuolelle jäävät asiat.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysiin liittyy prosessimainen luonne, jota tehdään jo aineiston keruun vaiheessa (Kiviniemi 2018, 81–82). Aineiston analyysissä jäsenneltiin kertomukset eri ydinteemoihin, jotka liittyvät jatkuvaan oppimiseen ja sosiaalisgerontologisiin teorioihin (Eskola & Suoranta 1997, 89). Teemojen muodostaminen liittyy vahvasti tekemiini päätöksiin ja havainnointeihin tutkijana, joten ne ovat kytköksissä omiin tulkintoihini aiheesta, ja näin ollen vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen (Kiviniemi 2018, 83). Aineiston analyysissä voidaan kiinnittää huomiota moniin erilaisiin seikkoihin. Kehyskertomuksen pohjalta luodut tarinat saattavat olla sekoitus kuviteltua tilannetta sekä omaa kokemusta aiheesta, ja tämä otettiin analysoinnissa huomioon (Eskola & Suoranta 1997, 91).

4 TULOKSET

4.1 Ikääntymisen ja oppimisen suhde

Ikääntyvien kirjoittamat tarinat ovat ainutlaatuisia ja niiden annetaan puhua tutkimuksen tässä osiossa. Tuloksissa halutaan tuoda kirjoittajien tarinan muodossa olevaa ääntä esiin mahdollisimman aidosti, joten suoria lainauksia tekstistä käytetään runsaasti. Toisen kuuleminen ja ajatusten ylös kirjoittaminen antaa arvoa sekä kunnioitusta tutkittavia kohtaan. Sitaatteja käytetään tyypikertomusten rinnalla harkitusti ja perustellen runsaasta lukumäärästä huolimatta. Sitaateista näkee kumpaan kehyskertomukseen vastaukset kuuluvat, esimerkiksi ensimmäiseen kehyskertomukseen vastanneet merkitään tekstissä 1/1 ja toiseen kehyskertomukseen vastanneet 1/2 liukuvalla ensimmäisellä numerolla.

Vastauksista nousee esiin muun muassa teknologian vaikutus arkeen sekä ajan tasalla pysymisen tärkeys. Jokainen teema esiintyy tasalaatuisesti kertomuksissa. Eniten tarinoissa esiintyy jatkuvuusteoriaa (N=29), toisena irtaantumisteoriaa (N=30) ja kolmantena aktiivisuusteoriaa (N=23). Vastauksia on yhteensä 35, joten osassa tekstissä esiintyy jokaista teemaa useampaan otteeseen. Tulokset osiossa on kolme päälukua, joissa käsitellään näiden kolmen sosiaaligerontologisen teorian pohjalta luotuja tyypikertomuksia.

Tutkimuksessa pohditaan, minkälainen yhteys ikääntymisellä ja oppimisella nähdään, ja analysoidaan vastaajien mielikuvia ikääntyvien jatkuvasta oppimisesta. Kehyskertomuksen variaatiot vaikuttavat kirjoittamiseen, ja niissä käytetyt adjektiivit ikään kuin kumoavat toisensa osassa kertomuksissa. Aineistonkeruu tilanteissa eläytyjillä on vastattavana kaksi eri kehyskertomusta, jossa ensimmäiseen kertomukseen vastanneet tuovat esiin erilaisia oppimisen mahdollisuuksia ja oppimista arjessa, kun taas toisessa puolustetaan oppimisen tärkeyttä. Kaiken kaikkiaan vastaajilla korostuu tarve pysyä elämän menossa

mukana. Ensimmäiseen kehyskertomukseen, jossa pohditaan sitä, miten ikääntyvän oppiminen nähdään tärkeänä, vastanneiden vastaukset ovat neutraalimpia ja käsittelevät oppimista eri näkökulmasta. Kertomukseen vastanneet puolustavat oppimista, mutta toisaalta myöntävät sen, miten nopea kehitys sekä muutos luovat esteitä oppimiselle. Oppiminen nähdään hitaampana ja vaivalloisempana, mutta silti hyvin palkitsevana. Toisaalta oppimisen tärkeyttä korostavassa kehyskertomuksessa tuodaan esiin oppimiseen liittyviä hankaluuksia.

N 6/1: Olen ihmetellyt, miten perinteinen keskustelunavaus ”mitä kuuluu?” tuottaa useimmiten vastauksen ”mitäs tässä”. Pinnallisen realistista! Rehellinen vastaus: samaa kuin edellisellä kerralla ja sitä edellisellä ja sitä edellisellä... Hetken päästä -olettaen että keskustelu jatkuu – jutellaankin jo kaikenlaista vanhuuden väistämättömistä vaivoista. Se on arjen realismia.

N 10/1: Aivokapasiteetti on lujilla sekä jalat. Toinen kuulee huonommin/toinen näkee.

N 15/1: Oppi joutuu pakosta, ei niin paljon ilosta

Toiseen kehyskertomukseen, jossa oppiminen nähdään turhana (N=17) kertomuksista suurin osa (N=11) on sitä mieltä, että oppiminen ei ole turhaa, ja kehyskertomukseen väitetään vastaan heti ensimmäisessä lauseessa. Suurin osa tähän vastanneista pyörittää tämän väitöksen heti alkuun ja korostaa oppimisen tärkeyttä elämän eri alueilla. Oppimisen haasteita perustellaan, mutta itse oppiminen nähdään elämässä kiinnipitävänä voimana. Oppimista puolustetaan korostuneesti, ja moni vastaajista ilmaisee hankaluuden eläytyä tämänkaltaiseen väitökseen ennen kirjoittamisen aloittamista. Monissa kertomuksissa tuodaan esiin väittelyä keskustelukumppanin kanssa, jossa keskustelukumppani on sitä mieltä, että oppiminen ikääntyneenä olisi turhaa.

N 2/2 Oletko vielä samaa mieltä kuin menneinä aikoina, että eläkeläisen on turha oppia uutta? No voi hyvänen aika tuota sinun negatiivista suhtautumista elämään!

N 5/2: Ei kyllä pidä paikkaansa lainkaan. Aina voi yrittää edes oppia.

N 16/2: Päinvastoin. Iloitsen siitä, että vielä voin oppia uutta ja olen mielissäni uusista haasteista.

Seuraavissa luvuissa käydään aineistoa läpi irtaantumisteorian, aktiivisuusteorian ja jatkuvuusteorian valossa. Tyyppikertomukset nojaavat

sosiaaligerontologisiin teorioihin, joiden alle luokiteltiin erilaisia teemakokonaisuuksia. Ensimmäisessä luvussa käsitellään elämässä ja ajan tasalla pysymistä. Muisteleminen, lähipiirin tuki ja lapsenlapset nähdään merkityksellisinä oppimisen ja elämän kannalta. Erilaiset vanhenemiseen liittyvät seikat otetaan huomioon, ja niillä nähdään olevan vaikutusta elämään. Jokaisessa kohdassa taustalla on havaittavissa jonkinlaista sopeutumista elämään, joko uudenlaisten harrastusten, erilaisten vaivojen tai teknologian puolesta. Toisessa luvussa korostuu oppimisen ilo ja kiitollisuus mahdollisuudesta oppia ikääntymisestä huolimatta. Erilaiset harrastukset, ystävät, liikunta ja matkustelu pitävät mielen virkeänä. Oppimiseen suhtaudutaan myönteisesti ja sen nähdään olevan mukana arjessa päivittäin, myös informaalin oppimisen piiriin pyritään, ja arki on aktiivista. Kolmannessa luvussa painottuu tulevaisuuden aikaperspektiivi, jossa luodaan haaveita ja ihmetellään uudenlaista teknologiaa. Aikaan liittyy myös huoli omassa kehossa tapahtuvista muutoksista ja vanhenemisesta. Teknologia koetaan arkea rikastuttavana, mutta myös perinteiset tiedonhaun välineet ovat korkeassa arvossa. Tulevaisuuteen liittyy hieman ahdistusta esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyen, mutta tiedonhankinta ja asioiden ymmärtäminen luovat myös toivoa. Yhdessä kertomuksessa nousi esiin myös Jyrkämän (2001, 143) määritelmä aikaperspektiivistä, jossa vanhuuden muutosten myötä aika lyhenee eteenpäin mentäessä, mutta pitenee taaksepäin. Elämää on jo eletty enemmän kuin aikaa on edessä.

N 6/1: Aika siis rientää varsinkin menneisyyteen nähden, eteenpäin se matelee. Itse olen hyväksynyt tilanteen luonnollisena. Oppiminen on edelleen mukavaa, mutta tuskastuttavan hidasta välillä. Ajantasalla pysyminen on kiinnostavaa, kun hyväksyy "hitauden". Aikaahan on loppuelämä.

4.2 Ajan tasalla pysyminen irtaantumisen estäjänä

Irtantumisteoriaan liittyvää kertomusta tuottaa hieman enemmän ensimmäinen kehyskertomus, jossa oppiminen nähdään tärkeänä (N=16), kun taas toisessa kehyskertomuksessa, jossa oppiminen nähdään turhana, vastauksia kertyi (N=14). Tässä tapauksessa kehyskertomuksen variaatiolla ei juurikaan ole merkitystä oppimisen ja ikääntymisen väliseen suhteeseen. Ensimmäisessä kappaleessa esitellään irtantumisteorian pohjalta luotu tyyppikertomus, joka on

tehty yhdistelemällä aineistosta poimitut irtaantumisteoriaan liittyvät kohdat. Kertomuksessa on mukana monen eri kirjoittajan ajatuksia aiheesta, ja niistä on muodostettu seuraava yhtenäinen kokonaisuus. Kirjoitukset ovat muuten täysin alkuperäisessä muodossa, mutta muutamia lauseiden liitossanoja on lisätty, jotta tarina kuulostaisi eheältä. Ennen karkeampaa jaottelua aineisto jaettiin yksityiskohtaisempiin teemoihin, jotta irtaantumisen kannalta merkittäviä alateemoja olisi mahdollista hahmottaa.

Seuraavan kappaleen tyyppikertomus luo kuvaa ikääntymisen ja oppimisen välisestä suhteesta ja tuo esiin oppimiseen liittyvää tietynlaista pakkoa, mutta toisaalta vapauden tunnetta. Ilmi Irtantuja puhuu aineistoon osallistuvien äänellä ja tuo esiin aineistosta noussutta yhtä näkökulmaa. Ilmi Irtantujan ikä laskettiin kaikkien irtaantumisteorian teemaan liittyvien vastausten keskiarvon perusteella. Toisessa kappaleessa analysoidaan tyyppikertomusta ja koko aineistoa tutkimuskysymyksiin peilaten.

4.2.1 Ilmi Irtantujan tyyppikertomus 78 v

Hei, pitkästä aikaa! Maailma muuttuu ja me mukana; tulee uusia haasteita että pärjää. Miten pysytkö perässä tässä nykymenossa?. Minulle on vähän vaikeata tämän ns. digitaalisen yhteiskunnan kanssa tulla toimeen. Muistan kun TV tuli, se oli jotain ihmeellistä, ei silloin olisi osattu kuvitellakaan mitä kaikkea digitalisaatio nykyään mahdollistaa. Itselle joskus ottaa koville, kun tietoa tulee tuutin täydeltä päivittäin. Asiat muuttuu niin pian, etten yhtään tykkää. Meidän nuoruudessa vielä sai rahalla ostettua kaupasta mitä tarvitsi, nyt täytyy olla kaikenlaiset ”visat”. Tämä yhteiskunta ei ole meitä vanhoja varten, ei olla synnytty tähän digiaikaan ja kyllä elämä on meille vanhoille tullut liian vaikeaksi. Toisaalta tykkään elää valistunutta aikaa, ettei tarvitse hävetä, ettei ole selvillä asioista.

Siis tietotekniikka on ihan ok, mutta onko pakko koko ajan muuttaa ja uusia ohjelmia. Huomaa kyllä, että ohjelmia tekevät nuoret ihmiset. Ikääntyneet ajattelevat vähän eri tavalla. Onneksi nuo lapset osaa ja oppii nopeammin ja välillä ehtivät opettamaan meitä vanhoja. Just kun on oppinu jonku ohjelman käytön niin tulee joku uus juttu, mikä pitäis taas opetella. Mutta ei hei masennuta, hyvin me näistä selvitään!

Sitten on vielä monta muuta vaikkapa bussilippujen ja juna ym.asioiden hoito ja tilaus. Ne otetaan, olen huomannut kännykkään, ja ei se minulle tahdo onnistua. Sitten vielä reseptit ja muut lääkeasiat ovat siellä ns. omakannassa joka on hyvin monimutkaista ja vaikeaa. Ei käy ollenkaan jos ei ole netissä. Sillon kun tultiin tähän maailmaan oli risukarhit ja ala-ja yläkoulut ja virsiä veisattiin polkuharmoonin säestysellä.

Onhan monien uusien asioiden opetteleminen ilman muuta kuitenkin tarpeellista. Elämässä tulee jatkuvasti uusia asioita, joihin on syytä – on pakko perehtyä. Muuten putoat kelkasta, joudut sivuraiteille ja muitten armoille. Iän karttuessa tulee kuitenkin lopulta vastaan kynnyks, jolloin ei tunne kykenevänsä ottamaan vastaan ja sulattamaan kaikkia uuden ajan ”kotkotuksia”. Joutuu seulomaan pois vähemmän tarpeellista ja jonnin joutavaa ja keskittymään itselleen tärkeihin asioihin. Pitäisi miettiä pitäisikö meille vanhuksille pyrkiä tarjoamaan hyvinvointia niin sanotussa hyvässä, mutta passiivisessa hoidossa vai elinympäristössä, joka mahdollistaa hyviä tekoja niin oman hyvinvoinnin kuin koko yhteisön kannalta.

Itse koen tämän ajan jollain lailla pelottavana, koska keskittymiskykyni on heikentynyt ja vähän huonommuistiseksi höperöksikin olen tullut, mutta se koskee lähinnä arkipäivän rutiineja. Ne eivät kiinnosta minua ja voivat siksi unohtua. Uuden oppiminen tarvitsee kiinnostusta aiheeseen, jotta asiat hahmottuvat tarpeellisine faktoineen. Epävarmuuden päälle on vaikea rakentaa järkevää kokonaisuutta, jotta uutta aihetta pystyisi käyttämään jokapäiväisen elämän hyödyksi. Se on pahinta, jos menee vintti pimeäksi ja joutuu toisten ohjattavaksi kokonaan. Siksi haluan pysyä mukana tässä ajassa. Toivottavasti myös tulevaisuudessa pysyy mukana.

4.2.2 ”Uuden oppiminenhan pitää meidät mukana elämässä”

Oppimista kuvataan keinona pysyä elämässä mukana, ja sitä ei aina nähdä pelkästään myönteisenä asiana. Irttaantumista ei omassa elämässä haluta vielä nähdä, ja tämä mukailee irtaantumiseen esitettävää kritiikkiä, jossa irttautuminen nähdään tapahtuvan vasta myöhemmässä elämänvaiheessa. Tulevaisuudelta toivotaan mahdollisuutta jatkaa elämää terveenä ja tietoisena maailman kulusta. Elämään ollaan suhteellisen tyytyväisiä, mutta pelkoa tulevaisuudesta ja omasta

kyvystä oppia esiintyy muutamissa kertomuksissa. Muutokset liitetään teknologian kehitykseen, yhteiskunnallisiin muutoksiin ja globalisoitumiseen, kuten myös Jyrkämä (2001, 144) maailman muutosta kuvaa. Edellä esitetty tyyppikertomus esittää vain pienen osan ikääntyvien mietteistä oppimisesta, mutta kuitenkin se kertoo ikääntyvien ajatuksia teknologiasta, maailman nopeasta muutoksesta ja arkielämän haasteista. Näitä kaikkia ei hallita kokonaan, mutta niiden läsnäolo tunnustetaan.

Haasteet teknologiassa esiintyvät useissa kertomuksissa, ja se hankaloittaa arkea. Yhteiskunnan muuttuminen on nostanut nuoremman ikäpolven jalustalle, koska nuorilla on enemmän tietoa ja taitoa teknologiasta, ja näin ollen valtaa vaikuttaa julkisesti näkyvämmiin (Rantamaa 2001, 77). Tämän johdosta teknologian nopea muutos saatetaan nähdä ahdistavana ja ulkopuolelle jättämisenä. Ikääntyessä mielenkiinnon kohteet ja elämän aikana hankituista taidoista ja kokemuksista ei välttämättä ole apua teknologisoituvassa yhteiskunnassa (Rantamaa 2001, 77; Topo 2013, 526). Itseä kiinnostavien asioiden oppiminen koetaan mielenkiintoisena, ja niihin halutaan perehtyä lisää. Oppiminen nähdään keskeisenä tekijänä ajan tasalla pysymisen näkökulmasta, ja se ehkäisee irtaantumista elämästä. Aiemmat kokemukset ovat mukana muokkaamassa elämään rutiineja, joiden avulla selvittää arjesta. Maailma muuttuu hyvin nopeasti, ja elämä on muuttunut hyvin merkittävästi ikääntyneiden eliniän ja ehkä jopa eläkeiän aikana (Jarvis 2001, 71). Tämän johdosta elämässä opitut taidot saatetaan kokea riittämättöminä tämän hetken maailmassa pärjäämiseen.

Ikääntyneiden ajatusmaailma nähdään erilaisena kuin nuorten, mutta myös koetaan, että lapsilta on paljon opittavaa. Omaa elettyä elämää pidetään merkittävänä ja sitä tuodaan esiin muistelemalla omaa nuoruutta. Kertomuksissa nousee esiin halu oppia kiinnostuksen ja ajan tasalla pysymisen näkökulmasta, kuten myös Boulton-Lewis (2012, 24) määrittelee. Toinen kehyskertomus johdattelee kirjoittamaan oppimisen turhuudesta ja tarinoissa keskustelu muutetaan oppimisen tärkeyttä korostavaksi. Lapsenlapset nähdään tietynlaisina opettajina, jotka auttavat ja opettavat paljon uutta teknologiasta. Lapset myös herättävät muistoja ja pohtimaan omaa nuoruutta sekä lapsuutta. Muistelemista ja mennyttä elämää pidetään merkittävänä nykyhetken ja oppimisen kannalta.

Eskolan (2016) kuvaamassa omaelämäkerrassa nousee esiin vapauden tunne, joka liittyy irtaantumiseen, ja se näkyy myös näissä kertomuksissa ja esimerkiksi armollisuudessa itseään kohtaan. Vapaus oppia itseä kiinnostavia asioita luo miellyttävää kuvaa oppimisesta, mutta oppiminen nähdään myös tietynlaisena pakkona, jotta ylipäättään selviytyy arjesta. Oppimisen jatkuvuus korostuu ulkopuolelta, jossa teknologia menee eteenpäin siten, että ilman sen oppimista ei pysty hoitamaan asioita itsenäisesti. Yhteisissä keskusteluissa kirjoittamisen jälkeen tuotiin esiin myös se, miten yhteiskunta jättää ikääntyneet huomiotta. Ikääntyvänä jää ikään kuin ulkopuoliseksi yhteiskunnan päätösten ja ratkaisujen alle. Keskusteluissa nousi esimerkkinä se, miten yhteiskunta jättää ikääntymiset huomiotta liikenneratkaisujen puolesta esimerkiksi vähentämällä parkkipaikkoja Tampereen keskustasta, jolloin on vaikeampi päästä perille helposti. Julkisen liikenteen käyttäminen koetaan haastavaksi, koska pysäkiltä on aina matkaa määränpäähän, ja liikkuminen saattaa olla jo vaikeaa. Myös Topo (2013, 527) kuvailee, miten ikääntyneiden tarpeet jätetään huomiotta teknologian suunnittelussa, esimerkiksi liian pienillä puhelimen näppäimillä tai liian monimutkaisilla käyttöohjeilla, joiden teksti on hyvin pientä eikä välttämättä suomen kieltä löydy ohjeista ollenkaan. Yhteiskunnalta odotetaan tukea oppimiseen ja toivotaan yhteisöllisiä ratkaisuja, jotka edistäisivät yhteiselämää sosiaalipedagogisten arvojen määrittämänä (Nivala & Ryyänen 2019, 49).

Ajan tasalla oleminen määrittellään ajankohtaisten asioiden tietämisellä sekä omien asioiden hoitamisen kannalta. Uuden oppimisen nähdään pitävän kiinni elämässä ja omien asioiden hoitaminen luo itsenäisyyttä. Lähipiirin ja ystävien apua kuitenkin arvostetaan ja se tuo elämään iloa. Ikääntyminen tuo oppimiseen hitautta ja muistaminen koetaan hankalammaksi kuin ennen. Suutama (2013, 221) määrittelee oppimisen oman elämän itsenäisyyden säilymisen kannalta merkittäväksi, jonka mukaan arkirutiineista selviytyminen ja kanssakäyminen ihmisten kanssa nähdään oppimisena. Kertomuksissa esiintyy juuri arkipäivän oppimiseen liittyvä hankaluus, koska niitä ei pidetä niin mielenkiintoisina. Mieluummin keskitytään itselle mielekkäiden asioiden opettelemiseen ja asioiden seuraamiseen. Irtautumista oppimisesta nähdään, vaikka oppiminen koetaan tärkeänä. Oppimista pidetään kertomuksissa elämänehtona arjen tilanteista selviämiseen, mutta välillä sen nähdään olevan

pakottavaa, ja silloin siitä ei koeta iloa. Toisaalta kertomuksissa esiintyy oppimisen kannattavuus ikääntyessä, josta kertoo seuraava suora sitaatti.

M 9/2: Ja omaksumiskyvyn yhä vain heikentyessä alkaa vaipua epätoivoon ja lopulta kenties viittaa kintaalla kaikille vaikeuksille: mitä sillä kaikella tekee enää, kun on jo toinen jalka haudassa?

Oppimista pidetään tärkeänä, mutta toisaalta sen merkitys alkaa hieman hiipua. Oma ikä tunnustetaan, ja tiedetään sen luovan jonkinlaisia rajoitteita elämään. Tästä huolimatta tietoa ja itseä kiinnostavien asioiden opettelua pidetään merkittävänä ja oppimiseen suhtaudutaan armollisesti. Yhdessä keskustelussa nousi esiin, miten ikääntyessä ei enää kiinnosta mitä muut ajattelevat, ja tämä itsessään luo tietynlaisen vapauden toimia oman mielenkiinnon ja halun mukaan. Seuraavassa luvussa luodaan näkökulmaa aineistosta nousseeseen toisenlaiseen näkökulmaan, joka esiintyy osittain yhdessä myös irtaantumisteorian kanssa. Elämää kuvataan aktiiviseksi, ja erilaiset harrastukset, kurssit ja vapaaehtoistoiminta lisäävät hyvinvointia.

4.3 Aktiivinen arki pitää mielen virkeänä

Aktiiviseen arkeen viittaavia aineiston otteita (N=23) on määrällisesti hieman vähemmän kuin muihin teorioihin viittaavia. Suurin osa aktiiviseen elämään viittanneista otteista (N=16) esiintyy ensimmäisen kehyskertomuksen kohdalla, jossa oppimista pidetään tärkeänä ikääntymisen kannalta. Toisessa kehyskertomuksessa otteita esiintyy hieman vähemmän (N=7). Toisaalta teoriat ovat päällekkäisiä ja tulkinnanvaraisia, ja tutkijan omat ratkaisut ovat vaikuttaneet tulosten analysointiin. Oppimisen tärkeyttä kuvastavissa kertomuksissa tuodaan esiin oppimisen eri puolia kuvaamalla sen tuomia hyviä puolia elämään, kuten matkustelun mahdollisuutta kielten opiskelun kautta, ja erilaisiin kursseihin osallistumista ystävän kanssa. Aktiiviselle on tärkeää aktiivinen elämä, joka on täynnä erilaista sisältöä. Seuraavassa kappaleessa esitellään 75-vuotiaan Aina Aktiivisen mietteitä oppimisesta. Aktiivisen ikä laskettiin otteiden keskiarvon mukaan, ja se oli hieman nuorempi kuin muissa teorioissa. Tyypikertomus on luotu yhdistelemällä eri kirjoittajien otteita keräystä aineistosta. Tekstin otteet ovat alkuperäisiä, mutta muutamia liitesanoja on lisätty, jotta teksti olisi selvää ja muodostaisi yhtenäisen tarinan. Sisällöllisesti tyypikertomus kuvaa useimmissa

kertomuksissa esiintyviä mielikuvia oppimisesta. Aktiivisuuteen liitetään harrastukset, erilaisiin yhteisöihin kuuluminen sekä sosiaalisten suhteiden ylläpidon tärkeys. Uusien asioiden oppimisesta saadaan iloa, ja ikää ei nähdä aktiivisen arjen ja oppimisen esteenä.

4.3.1 Aina Aktiivisen tyypikertomus 75 v

Voi ei! Oletko se sinä? Et ole yhtään vanhentunut vaan päinvastoin. Kiva nähdä.

Eikö olekin hienoa, että vaikka ruumis rapistuu, ei mieli vanhene! Liikunnan merkityksestä puhutaan paljon ja se on tärkeää. Onneksi nykyään on monia mahdollisuuksia, kun ulkona liikkuminen vaikeutuu, ovat kuntosalit avautuneet vanhoillekin ihmisille. Ja nythän meitä on pitkin puistoja niin paljon, että lastenkenttien rinnalle pitäisi rakentaa vanhusten homma-alueita monimuotoisen liikunnan ja sosiaalisen kanssakäymisen lisäämiseksi kuten myös aistien virkistämiseksi. Uteliaisuus, halu oppia uutta, kiinnostus ihmiseen ja hänen aikaansaannoksiinsa ei tunnu katoavan minnekään. Sitä asennetta yritän ruokkia naapuristossanikin. Onneksi kaikki kolme lastani perheineen asuvat lähellä ja tapaan heitä usein. Varsinkin lastenlasten elämästä ja tavoista oppii paljon uutta. Iloitsen siitä, että vielä voin oppia uutta ja olen mielissäni uusista haasteista. Toivon, että on terveyttä, aivot ja liikuntakyky tallella. Haastan ystävänäkin mukaan harrastuksiin.

Positiivinen asenne on kaiken a ja o. Myönteinen ajattelu tukee samaa. Vaikka väitetään, ettei vanhan ihmisen tarvitse uutta oppia se ei ole niin. Aina oppii oli ikä mikä hyvänsä. Uuden oppiminen tuo valoa ja väriä arkeen, sisältöä elämään. Kaikista parasta on luennot, yleisötapaukset ja kerhotoiminta, jossa yhdessä huolenaiheita ja tietoa saa lisää. Kiitollinen olen mahdollisuudesta opiskella täällä meillä Suomessa – iästä riippumatta. Opiskelu pitää virkeänä ja on haasteellista. Näin vanhana osaan myös olla paljon armollisempi itseäni kohtaan enkä välitä pienistä mokista. Oma äitini sanoi minun ollessani jo lapsi, että ei oppi ojaan kaada, ei tieto tieltä työnnä, eikä taito ole taakaksi. Tämä pätee myös eläkkeellä olevana!

Tietotekniikka taitojani olen myös päivittänyt enemmän ajantasalle. Somen käyttöä olen vähentänyt, koska en jaksanut seurata sitä tunkkaista keskustelua - jos sitä nyt edes keskusteluksi voi sanoa. Sen sijaan seuraan nykyisin useampia

sanomalehtiä, myös ulkomaisia. En voi olla lukematta kirjoja ja lehtiä koska niistä saa hyviä oivalluksia. Luontainen uteliaisuuteni edellyttää, että tiedän, mitä maailmassa tapahtuu. Olen käynyt työväenopiston kielikursseja 7 vuotta -No - en kylläkään kovin hyvin saanut selvää reissullamme viime kesällä kun yritin varata hotellihuonetta ja junalippuja yöpymistä varten. No kaikesta huolimatta matka meni hyvin – kielitaitonikin koheni melkoisesti. Haluaisin vielä matkustella!

Mutta nyt minun pitää lähteä, olen liittynyt kirjaston lukupiiriin ja se alkaa hetken päästä. Sinäkin voisit tulla mukaan, se on mielenkiintoista. Kokoonnutaan kerran kuussa, kaikki lukevat saman kirjan ja siitä keskustellaan. On hauska huomata miten erilaisia tunteita ja mielipiteitä sama kirja voi herättää. Ja on tullut luettua sellaisiakin kirjoja, joita en muuten olisi lukenut. Oli tosi mukava tavata, oikein hyvää jatkoa ja virkistävää vanhenemista!

4.3.2 ”Oppia kaiken ikää”

Tutkimuksen tuloksissa oppiminen nähdään osana aktiivista arkea ja erilaiset tilanteet opettavat ja ovat mukana edistämässä ajan tasalla pysymistä. Näille kuitenkin on luotava mahdollisuuksia ja paikkoja toimia ikääntyneiden tarpeiden tukemiseksi (Tam 2013, 252). Ikääntyneiden aktiivisuuden vuoksi ihmiset voivat toimia itsenäisemmin ja ottaa vastuuta omasta elämästä. Tämä vaatii kuitenkin mahdollistamista myös yhteiskunnan tasolta (Tam 2013, 251). Esimerkiksi oppimista mahdollistavat usein erilaiset päiväkeskukset sekä seurakunnat ja vapaaehtoistoiminta, ja tärkeinä niissä pidetään erityisesti yhteisöllisyyttä ja muiden ihmisten kanssa oppimista (Formosa 2012, 280). Tämän lisäksi oppimista mahdollistavat kolmannen iän yliopistot, julkiset koulutuskeskukset, Suomessa kansalaisopistot, vanhainkodit ja etäopiskelun mahdollisuudet kotona (Günder 2014, 1167) sekä kirjastot, museot, urheiluseurat (Withnall 200, 63). Erilaisiin kursseihin osallistuminen nähtiin mielekkään arjen edistäjänä ja ne kasvattivat sosiaalista verkostoa sekä taitoa selvitä arjesta itsenäisesti (Formosa 2012, 283). Ikääntyneiden oppimista tukevien instituuttien on varmistettava oppimisen laatu sekä kohdennettava opittavat aiheet mielenkiinnon mukaan. Tämä voi varmistaa oppimisen jatkuvuuden ja sen vaikutuksen yksilö hyvinvointiin. (Tam 2013, 257.) Päiväkeskukset ovat yleensä hyvin

naispainotteisia (Formosa 2012, 280), ja tämä näkyy myös tässä tutkimuksessa siinä mielessä, että tutkimukseen osallistuneista suurin osa on naisia.

Oppiminen nähdään tärkeänä osana elämää, ja se koetaan jokaisen oikeudeksi iästä huolimatta. Tyypillinen kertomus sisältää mainintoja liikunnasta, ja ajatuksen siitä, että oppiminen on aina kannattavaa. Näissä kertomuksissa ajan tasalla pysymistä pidetään tärkeänä ja arki kuvaillaan aktiiviseksi. Arjen aktiivisuutta kuvaillaan muun muassa matkustussuunnitelmilla ja erilaisilla harrastuksilla. Kertomuksissa esiintyy oman persoonallisen kasvun tukeminen ja tätä kautta individualismin idea (Findsen & Formosa 2011, 62). Kertomuksissa esiintyy tiedon valtavan määrän tiedostamista, ja halua pysyä ajan tasalla haasteista huolimatta. Kirjojen ja lehtien lukeminen sekä erilaisten ohjelmien seuraaminen lisäävät tietoa maailman tapahtumista sekä tyydyttävät ihmisen luontaisen uteliaisuuden. Elämän tarkoitusta luodaan aktiivisilla arjen valinnoilla, ja tällä tavoin luodaan omanlaista identiteettiä, ja sopeudutaan hyvin itseohjautuvaan elämään, jossa on vapaus tehdä päätöksiä oman mielen mukaan (Jarvis 2001, 70). Toisaalta vapauteen liittyy myös vastuuta toteuttaa elämää itselle merkityksellisellä tavalla, ja näin luodaan itselle hyvinvointia sekä merkitystä elämään (Read 2013, 246). Kertomuksissa ihminen rakentaa aktiivisesti omaa identiteettiä erilaisten kurssien kautta lisää oppimalla tai esimerkiksi kieliä opiskelemalla. Oppiminen nähtiin tiedon ymmärtämisenä, elämäntaitojen oppimisena, menestyksekkään ikääntymisen takana, positiivisen elämätavan rakentajana, uudenlaisen maailman ymmärtämisen taustalla sekä terveyden ylläpitäjänä (Withnall 2010, 75).

Ystävien ja lähipiirin merkitys sekä aktiivinen kansalaisuus korostuu arjessa, ja ne koetaan hyvinvointia lisäävänä (Findsen & Formosa 2011, 63). Sosiaalipedagogiikan arvot yhteisöllisyydestä ja yhdessä oppimisesta korostuvat, ja oma toimijuus yhteiskunnan jäsenenä tunnustetaan. Työelämä ja aiemmat kokemukset vaikuttavat tämänhetkiseen oppimiseen. Uudenlaisia sosiaalisia identiteettejä on rakennettu työelämän päättymisen jälkeen, ja kiinnostus on kohdistettu uudenlaisiin harrastuksiin ja näin luotu uudenlaista identiteettiä (Jarvis 2001, 76). Kertomuksissa korostuu oppimisen ilo ja kiitollisuus oppimisen mahdollisuudesta, ja sen nähdään tuovan sisältöä elämään ja rikastuttavan ajatusmaailmoja. Valinnanvapautta ei nähdä kahlitsevana, vaan koetaan, että itsenäiset päätökset ja mahdollisuus päättää omista aktiviteeteista

luovat vapautta. Elämä koetaan tasa-arvoisena, ja sitä edistää teknologian ja sosiaalisen median käytön hallitseminen. Ainainen uteliaisuus ja tiedonjano kuvaillaan kyltymättömänä, ja sitä tyydytetään lehtiä lukemalla, ajankohtaisia ohjelmia seuraamalla sekä erilaisiin keskustelutilaisuuksiin ja luentoihin osallistumalla. Muutamissa kertomuksissa esiintyy vapaaehtoistoimintaan kuulumisen ja yliopiston avoimilla kursseilla käyminen. Oppiminen koetaan välillä raskaana ja hieman tylsänäkin, koska aiheet tuntuvat jo niin tutuilta sekä itsestään selviltä, että uutta tietoa ei aina ollut. Informaalin oppimisen tilaisuuksiin tartutaan myös, ja ystävien tuella opintoja jatketaan, vaikka ne eivät aina helpoilta tuntuisikaan.

N12/1: Minä olen niin väsynyt, kun olen jatkanut opiskelua ja pitäisi taas kirjoittaa essee. On aika tylsää se gerontologia, kun on niin tuttua, niin tuttua. Olen kyllä kiitollinen sinulle, kun jaksat kannustaa. Se auttaa.

Kertomuksissa korostuu elämään sopeutuminen ja uuden oppimisen mahdollistama ajan tasalla pysyminen. Oppiminen nähdään itseä kiinnostavien asioiden opettelemisena arkisten tilanteiden ja rutiinien sijaan. Uudenlaisista harrastuksista ollaan kiinnostuneita ja erilaisia asioita halutaan kokeilla. Myös niin sanotusti perinteisiä harrastuksia pidetään arvossaan, ja ne kuvastavat myös elämän aktiivisuutta, ja sitä, miten aika ei yksinkertaisesti riitä kaikkiin menoihin.

N 5/2 Oletko muuten kuullut uudesta kurssista, jossa harjoitellaan hengitystä ja rentoutumista kiinalaisen lähestymistavan metodin mukaan. Tilasin juuri esitteen. Oletko muuten saanut jo kudottua sen maton -loppuun- minkä homman aloitit vuosi sitten - No ehkä ensi vuonna?!

Arki nähdään aktiivisena, mutta tarinoissa on läsnä myös huoli tulevaisuudesta ja omasta kyvystä oppia. Aktiivista arkea ja vapautta nähdä ystäviä halutaan ylläpitää. Tietynlainen yhteisöllisyys ja ystävien auttaminen on suuressa osassa tarinoita. Uusien taitojen opettelemista pidetään itsestään selvänä ja yhdessä oppimisen mahdollisuuksiin tartutaan. Omaan muistiin ja tulevaisuuteen liittyy hieman epävarmuutta, toisaalta toivoa tulevasta. Muisti koetaan mahdollisesti heikentyneen, ja tiedon tallentaminen nähdään vaivalloisempana. Muistin heikentymistä ei kuitenkaan nähdä oppimisen esteenä vaan lähinnä hidasteena. Myös Suutama (2013, 216) määrittelee muistin olevan vain osa oppimista, ja ymmärtävä oppiminen saattaa korvata muistin aiheuttamaa aukkoa, jolloin aiemmilla kokemuksilla ja tiedoilla pystytään kompensoimaan muistamista.

Muistin heikentyminen vaikuttaa oppimiseen olennaisesti, mutta muutokset ovat yksilöllisiä. Elämään ja oppimiseen ollaan tyytyväisiä, ja sitä toivotaan myös tulevaisuudelta. Kertomuksissa esiintyy myös Jarvisin (2001, 70) kuvailema vapaus eläkkeelle jäämisen jälkeen, jolloin vapaa-aikaa on paljon käytettävänä.

N 10/1: Nyt on aikaa ystävien kanssa ja samoin kerhoissa, joista saa virikkeitä ystävän kanssa jutellessa. Yhteistä on laulut, jumpat (teatterit) (ulkoilut). Yhteistä vaatteet käyvät kippanaksi tai suureksi. Hyvää että vielä tunnetaan toisemme.

Seuraavassa luvussa esitellään jatkuvuusteorian ideaa, jossa elämä jatkuu samankaltaisena kuin ennen huomioimalla oman toimintakyvyn mahdolliset rajoitteet. Omassa oppimisessa on mahdollisesti havaittu hieman hidastumista, mutta niihin sopeudutaan ja omat aiemmat kokemukset rikastavat yhä elämää. Tässä vaiheessa elämässä on koettu läheisten menetyksiä ja muutamissa kertomuksissa esiintyy esimerkiksi kumppanin menehtymisestä johtuvat uusien asioiden opettelemiset, joista merkittävimpänä on käytännöllisten asioiden lisäksi yksin opettelemisen taito. Parisuhde oli solmittu nuorena ja silloin muutettiin heti yhteen asumaan, jolloin elämässä ei aiemmin ollut yksin elämisen aikaa.

4.4 Jatkovaa elämisen oppimista

Jatkuvuusteorian teemat (N=30) ovat esillä useimmissa kertomuksissa, ja osassa kertomuksista teemoja on useampia. Ensimmäiseen kehyskertomukseen vastanneiden kertomuksista esiintyy enemmän jatkuvuuteen liittyviä otteita (N=19) kuin toiseen kehyskertomukseen vastanneista (N=11). Seuraavassa kappaleessa esitellään kuvitteellisen 76-vuotiaan Jaava Jatkuvuuden näkökulmia oppimiseen. Jaava tuo kertomuksessa esiin huolta esimerkiksi tulevaisuuteen ja ilmastonmuutokseen nähden. Jatkuvuuden tyyppikertomus koottiin yhdistelemällä eri kirjoittajien tekstejä ja niistä muodostettiin kokonaisuus, joka kuvaa aineistosta useasti esiinnousseita teemoja. Jaavan ikä muodostettiin laskemalla keskiarvo teemojen välillä. Oppiminen nähdään välttämättömänä ja erityisesti elämän taitojen oppimista korostetaan sekä kertomuksissa että yhteisissä keskusteluissa aineistonkeruun yhteydessä. Elämä on muotoutunut omista kokemuksista ja näillä eväillä eletään ja opitaan yhä jatkuvasti lisää.

4.4.1 Jaava Jatkuvuuden tyyppikertomus 76 v

No hei pitkästä aikaa! Onpa mukava tavata. Kiva kuulla, että voit hyvin ja kaikki sujuu mukavasti.

Nyt ei enää ole tapahtunut isoja muutoksia, koska suurin muutos tapahtui jo ennen vuotta 2020, kun jäin leskeksi. Nyt elämä on ollut opettelua elämään yksin, mitä ei ole tapahtunutkaan koskaan ennen, koska menin suoraan lapsuudenkodistani naimisiin, kuten varmaan muistat. Olosuhteet ovat kouluttaneet elämän. ”Elämisen oppiminen” ei ole helppoa. Yhä enemmän olen sittenkin tullut siihen tulokseen, että opittavaa ja tärkeää on kaikkialla. Ja ei kannata tuhjata ainutkertaista elämäänsä jököttämällä vanhentuneissa mielipiteissään. Uusia löytöretkiä on tarjolla vaikka kuinka paljon! Meitä on maailmassa tällä hetkellä elossa n. 800 miljardia (?), ja jokaisella voi olla maailmalle annettavaa uusia ajatuksia. Olemmehan kaikki osia suuressa ”palapelissä” tai muussa ”storyssa”. Ilokseni kohdalla oli helpompaa sopeutua taas kaikkiin muutoksiin, koska jo viimeiset 10 työvuotta olivat jatkuvaa opiskelua, aina kestokyvyn äärirajoille saakka. Koen jatkuvan opiskelun terveyttäkin ylläpitävänä voimana.

Kun lapsena on opetettu, että kaikkea oppii ja kaikkea omaksuu, on se iskostunut pysyvästi selkärankaan. Oppimisen vauhti on kyllä hidastunut, muttei pysähtynyt. Rajoitteita tulee, mutta täysesteitä ei. (ellei vakavasti sairastu) Onneksi olemme sitä ikäpolvea, joka nuoresta pitäen tottui käyttämään itsenäisesti kaikenlaisia kulkuneuvoja. Ja nyt näillä digitaalivempeleillä on kaikki niin nopeaa ja helppoa. Siitä olen iloinen, että olen vuosien saatossa omaksunut sellaisen asenteen, että jos jokin tekniikassa ei toimi, eikä apua ole paikalla, niin kaikki on opeteltavissa ja opittavissa ja ihan itse. Ratkaisu on tavallisesti aparaatin sisällä, kun sitä vaan viitsii hakea. Ja kyllä se tekniikka helpottaa elämää, inhimillisiä kontakteja, älyllistä stimulointia ja aistillista nautintoa, terveydenhoitoa, sairaudenhoitoa ja ihan mitä tahansa palvelua. Kiitos digitalisaation tunnen jatkuvasti olevani koko maailman kansalainen vaikka enimmäkseen istun omassa tuvassa.

Kun katson nyt maailmaa kaikki ihmiset ovat huomanneet että ympäristöä täytyy suojella. Ilmastonmuutosasioista olen ottanut selvää ja ilmastoahdistuksesta keskustellaan paljon. Itse yritän olla sen mukana ja olen

hylännyt niin paljon muovituotteita kuin mahdollista. Olen ollut aktiivisesti ilmastonmuutoksen torjumiseen liittyvässä toiminnassa. Alussa koin itsekkin suurta ahdistusta, syyllisyyttä ja toivottomuutta. Tiedon avulla ja yhteistyöllä muiden kanssa ahdistus väheni ja löysin keinoja, joilla ympäristön muutoksesta pystyn vaikuttamaan. Huoli helpottui, ja hyvinvointi lisääntyi. Oppimalla uutta, ja muuttamalla sitä kautta toimintatapojani pystyin mielestäni mukana tulevaisuutta rakentamaan. Ystäväni on kovin ahdistunut, elämä on kulkenut tuttua ratojaan ja nyt hän kokee suurta syyllisyyttä siitä, ettei ole tehnyt mitään muutoksia elämässään. Tuhlailevuus, arkielämän vanhat mallit jatkuneet vuodesta toiseen. Nyt hänen on kovin vaikea sopeutua siihen, että sekä liikkumiseen, asumiseen ja erityisesti ruokailuun on tullut uusia sääntöjä ja ohjeita ja hänen on niihin ollut vaikea sopeutua.

Pitää osata lapsenlapsia rauhoitella, vaikka eletään jo melkoisen lämpimällä maapallolla. Vaikka yksilöratkaisut ovat tärkeitä, eivät ne riitä. Suhde nuoriin ihmisiin koheni, kun hekin kokivat, että vaikka aiemmin virheitä on tullut tehtyä, nyt niitä pystyy korjaamaan ja omalla uudella toimintatavalla auttamaan. Ymmärrän myös, miksi osa nuorista on vegetaristeja, osa vegaaneja ja jotkut eivät syö punaista lihaa tai käytä turkiksia. On hienoa, että monet nuoret ovat kiinnostuneita myös politiikasta, mikä ei ollut kovin yleistä meidän nuoruudessamme.

Juttua riittäisi vielä vaikka kuinka, mutta nyt pitää lähteä. Hei vaan ja tavataan! Toivon sinulle kaikkea hyvää, terveisin ystäväsi.

4.4.2 ”Yhdessä me liikumme hitaasti, mutta varmasti”

Elämän ja maailman ymmärtäminen koetaan tärkeimmiksi oppimisen taidoiksi. Ikääntymisen tuomat menetykset elämässä nähdään suurina oppimisen alueina, esimerkiksi pitkäaikaisen elämänkumppanin menetys pakottaa oppimaan uusia taitoja. Elämää kuvaillaan oman puolison kautta, ja se luo suurta merkitystä arkeen. Puolison menetys opettaa paljon uusia taitoja ja yksinäisyydestä. Toisaalta oppiminen nähdään hyvin realistisessa valossa muutamissa kertomuksissa. Erilaiset menetykset ja niihin sopeutumiset ovat olleet suuren oppimisen aikaa, ja ne ollaan selätetty oppimalla ja läheisten avulla.

N 15/2: Yksin jääneenä, minä opin laittaa ruokaa, mikä oli helppoa kun Saarioisten viisaiden äitien esikeitettyjen kotiruuat pitää vaan lämmittää. Pyykinpesua koneen avulla oli täysin vierasta minulle, kun vaimo hoiti sen tehtävä. Mutta lapsien avulla tästä selvisin. 63 vuotta liittomme kesti ja olen vaimolle ikuisesti kiitollinen kaikesta.

N 14/2: Vaimoni kuoli syöpään 3.5 vuotta sitten, siitä asti asun yksin. On elämä aika yksinäistä.

N:16/1 Hänen kanssa kehiteltiin elämäntapa joka miellyttää meitä molempii. Me kunnioitetaan kaikki elävä, onko se sitten eläimiä tai kasvia ja tietysti ihmiset jotka samalla aaltopituudella!

Uusia käytännön asioita oppimalla elämää pystytään jatkamaan. Oppimisen nähdään olevan sekä asioiden hyväksymistä että oppimisen pohjalta herännyttä toimintaa. Kertomukset sisältävät toivoa tulevaisuudesta, mutta toisaalta huolta nopeista muutoksista liittyen esimerkiksi ilmastonmuutokseen, teknologiaan ja erilaisten asioiden hoitamiseen. Elämä kulkee samalla tavalla kuin ennen, mutta erilaiset ikääntymiseen liittyvät seikat ovat mahdollisesti tuoneet jonkinlaisia muutoksia elämään. Oppimisen koetaan mahdollistavan elämän jatkuminen mielekkäänä. Esimerkiksi kävelyn vaikeutuessa apuun otetaan kävelykeppi, ja kävelemistä jatketaan sen avulla.

N 7/1: Pitkään tuskailin, että kävelen hirveän hitaasti ja epävarmasti, se oli päällimmäisenä ajatuksissani. Sitten rohkenin ottaa tämän kepin käyttöön ja nyt siitä on tullut hyvä ystäväni.

Elämään sopeudutaan lisää oppimalla, ja se nähdään iloa tuottavana. Tiedon määrä ja sen saatavuus on tällä hetkellä valtavaa, ja muutoksia tapahtuu hyvin nopeasti. Mahdollisuuksia hankkia tietoa on niin paljon, että saattaa tuntua ylitsepääsemättömältä valita ja suodattaa sekä sisäistää kaikkia muutoksia. (Illeris 2018, 9.) Oppimisessa tiedostetaan tiedon ja eri mahdollisuuksien määrä, ja onnistutaan valitsemaan itselle merkittävät oppimisen kohteet (Jarvis 2001, 77). Tiedon saaminen ja erilaisiin luentotilaisuuksiin osallistuminen koetaan merkittävänä. Teknologian ja sosiaalisen median käyttö kuuluu luontevana osana arkeen, mutta niiden käytön haastavuus tiedostetaan. Toisissa kertomuksissa tuodaan esiin myös ystäviä, joita hieman säälitään siinä, miten yksin jäädessään ei enää osannutkaan hoitaa asioita itsenäisesti. Näissä tapauksissa omasta elämästä ja esimerkiksi tietokonetaidoista koetaan kiitollisuutta. Teknologian tuo elämään lisäiloa ja helpotusta, ja sen avulla pystytään oppimaan myös lisää

asioita. Myös Topo (2013, 526) kuvailee teknologian kehityksen luomia mahdollisuuksia ikääntyvän arjessa sekä sosiaalisten suhteiden että arjen helpottamisen kannalta. Yhdessä kertomuksessa kuvailtiin teknologian helpottavan elämää, vaikka ihmiskontaktit koettiin tärkeimpänä.

N 8/1: Osittain huolenpito voitaisiin luonnollisesti järjestää viisaan kodin tekniikalla. Mutta ihmiseltä ihmiselle kiehtoo minu enemmän. Ilosta hyppään kattoon kyllä kun robottipölynimuri imuroi lattiat, koneet huoneiston wc:ssä pesevät ja kuivattavat pyykkiä ja keittiössä tiskaa kone, kaupakassi ilmestyy ovelle, pihalla saan katsella kasvatuslaatikoilla puuhailevia asukkaita ja ranteessani on kello, joka kertoo voinnistani ja hälyttää, kun tarvitsen apua.

Teknologian avulla ikääntyneillä on mahdollisuus informaaliin oppimiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Älypuhelimet ovat koko ajan saatavilla ja ne mahdollistavat oppimista ajasta sekä paikasta riippumatta (Jin, Kim & Baumgartner 2019, 120). Terveyteen liittyvät applikaatiot koettiin hyödyllisinä tiedon ja oman terveyden tarkkailun välineinä. Kokemusten jakaminen muiden kanssa on ollut myös merkittävää (Jin, Kim & Baumgartner 2019, 130). Erityisesti terveyteen liittyvää tietoa pidettiin mielekkäimpänä (Jin, Kim & Baumgartner 2019, 135). Teknologian oppiminen koettiin mielekkäänä silloin, kun se oli merkityksellistä oman elämän kannalta. Tietotekniikan osaaminen tukee itsenäistä elämää arjessa (Jin, Kim & Baumgartner 2019, 131). Teknologiassa huolta herätti yksityisyyden suoja, riittämätön tuki sekä avustus. Tutkimuksen mukaan ikääntyneiden suhde teknologian oli positiivista, mutta emotionaalista sekä teknologista tukea tarvittiin myös ulkopuolelta kuten perheeltä tai ystäviltä (Jin, Kim & Baumgartner 2019, 135).

Muutamissa kertomuksissa esiintyy ilmastonmuutokseen liittyvä huoli ja siihen reagoiminen. Ilmastonmuutoksesta tunnetaan myös syyllisyyttä, ja omien tapojen muokkaus on tuonut tähän helpotusta. Yhteisissä keskusteluissa nousi esiin myös huolen hälventäminen pohtimalla yksilön näkökulmasta oman lapsuuden aikaista kulutusta. Ihmisen ruokailutottumukset ja uusien asioiden ostaminen oli pientä verrattuna nykypäivään. Oppiminen ilmastonmuutoksesta on tuonut elämään toivoa, ja se on ollut päällimmäisenä mielessä oppimisessa. Oma ikä nähdään tietyllä tavalla velvollisuutena lastenlasten lohduttamiseen ja omilla teoilla koetaan olevan merkitystä. Ilmastonmuutos ymmärretään hyvin laajana asiana, mutta silti yksilöratkaisulla on merkitystä. Ilmastonmuutokseen liittyvä oppiminen on merkittävää, ja se on tuonut arkeen suuria muutoksia.

Ilmastonmuutoksen vuoksi opitaan uusia tapoja toimia arjessa, ja omaa kuluttamista pohditaan myös. Liikkumiseen, ruokailuun ja asumiseen on tehty muutoksia, esimerkiksi kasvien syöntiä lisäämällä tai muunlaisia dieettejä noudattamalla. Ymmärrys nuoriin on tätä kautta kasvanut esimerkiksi kasvisruokavalion suhteen. Ilmastonmuutoksen ymmärtäminen ja yhteistyö muiden kanssa on lisännyt hyvinvointia, ja vähentänyt suurta huolta ja toivottomuutta. Oppimisen nähdään lisäävän suvaitsevaisuutta ja hyväksymistä ja oppimisen ytimenä nähdään myös toisiin suhtautumisen taito.

N 12/1: Opiskelu pitää virkeänä ja on haasteellista. Lisäksi se pitää ”kartalla”. Sinä olet saavuttanut sen mihin minä tähtään. Olet yhä ihana ihminen.

N 13/1: Olen oppinut myös suhtautumaan hyväksyvästi erilaisiin ihmisiin ja kammoan rasismia. Tosin olen kammonnut sitä aina.

Aiemmat elämänarvot ja tapahtumat vaikuttavat tapaan ajatella maailmasta. Tässä korostuu ajatus elämän jatkuvuudesta ja omien ajatusten muokkaantumisesta oppimisen avulla. Oppimisen nähdään olevan läsnä muokkaamassa omia asenteita, arvoja ja tapoja toimia elämässä. Elämä nähdään tarkoituksellisena ja myös Read (2013, 246) määrittää elämän tarkoituksena ymmärrystä yksilön mahdollisuudesta tehdä valintoja omassa elämässä. Kehyskertomuksissa ei esiinny aiemman työn merkitystä oppimisen kannalta eikä omasta työhistoriasta mainita kovin tarkasti. Jarvis (2001, 75) määrittelee työn olevan suuri osa ihmisen elämää ja identiteettiä määrittelevä tekijä. Uuden ihmisen tavatessa ensimmäisinä asioina tulee mieleen kysyä ihmisen työstä, ja sen nähdään vaikuttavan ihmisen identiteettiin.

Elämän rajallisuus tulee esiin kertomuksissa, ja omia kokemuksia ja muistoja pidetään tärkeinä oman identiteetin kannalta. Elämän rajallisuus esiintyy myös hyväksyntänä siitä, että kaikkea ei tarvitse kokea, vaan tärkeää on keskittyä itselle merkityksellisiin asioihin (Read 2013, 247). Yhteisissä keskusteluissa oppimisen nähtiin olevan läsnä kaikkialla; esimerkiksi ihmissuhteissa, elämään sopeutumisessa ja maailman ymmärtämisessä. Oppimista ei nähty ainoastaan erilaisina kursseina tai numeroarviointia, vaan se ymmärrettiin kokonaisvaltaisena koko elämän kattavana asiana. Oppimisen nähdään jatkuvan loppuun asti, ja sitä pidetään tärkeänä. Jatkuvuusteoriaan liittyy vahvasti myös jatkuvan oppimisen käsite ja termeinä nämä kaksi ovat hyvin lähellä toisiaan.

Aiemmat kokemukset vaikuttavat ihmisten elämään, ja sen muotoutumiseen myös työelämän loppumisen tuoman vapauden jälkeen (Jarvis 2001, 70). Jatkuvuus ja sopeutuminen sekä elämän muokkaaminen itselle mieleiseksi nousevat esiin jatkuvuusteoriassa, ja ovat esillä myös jatkuvassa oppimisessa. Sopeutuminen uudenalaiseen elämäntilanteeseen vaatii jatkuvaa oppimista ja menneisyyden peilaamista nykyhetkeen (Jarvis 2001, 70).

5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

5.1 Pohdinta ja loppupäätelmät

Tutkimuksella lähdettiin selvittämään ikääntyneiden näkemyksiä jatkuvan oppimisen ja ikääntymisen välisestä suhteesta. Ikääntyneet loivat kuvaa oppimisesta eläytymällä kertomuksiin ja kirjoittamalla oppimisesta sekä ajan tasalla pysymisen merkityksestä ikääntyessä. Aihetta pohjustettiin jatkuvan oppimisen ja sosiaaligerontologian teorioilla. Oppiminen nähtiin jatkuvan ihmisen koko eliniän ajan ja sen merkitys korostui arjessa oppimisena sekä itseä kiinnostaviin asioihin perehtymisenä. Ikääntymisen suhde oppimiseen nähtiin monimerkityksisenä. Ikä toi oppimiseen uudenlaista näkökulmaa aiempien kokemusten ja eletyn elämän kautta. Uuden oppimisen nähtiin tuovan lisäarvoa elämään ja sen nähtiin olevan välttämättömyys ajan tasalla pysymisen näkökulmasta. Oppiminen koettiin kaikin puolin positiivisena asiana, mutta oppimisen hitaus sekä piittaamattomuus opittavaa kohtaan saattoivat vaikeuttaa oppimista iän tuomien tekijöiden johdosta. Ikää ei nähty oppimisen esteenä, ja jokaisessa vastauksessa nousi esiin oppimisen merkitys ikääntyvän elämässä. Erilaisten kurssien ja monipuolisten tapahtumien järjestäminen ikääntyneiden mielenkiinnon mukaan innostaa ihmisiä oppimaan ja mahdollistaa myös valinnanmahdollisuuden erilaisten oppimistapojen välillä (Tam 2013, 254).

Kehyskertomusten variaatioiden välillä voitiin nähdä ero oppimiseen suhtautumisessa. Näkökulmia oli erilaisia, mutta useimmiten oppimista lähdettiin puolustamaan silloin, kun sen väitettiin olevan turhaa. Tällöin kirjoittamisen aloittaminen oli hankalaa ja oma näkemys oppimisesta oli täysin päinvastainen. Ensimmäiseen kehyskertomukseen vastanneet eivät lähteneet puolustamaan oppimista, vaan kuvasivat oppimista ikääntyvän elämässä. Kertomuksissa kuvailtiin oppimista eri näkökulmista, kun taas toisen kertomuksen lähtökohtana nähtiin oppimisen puolustaminen. Yhden tilaisuuden jälkeisessä keskustelussa nousi esiin se, miten paljon tulisi oppia jatkuvasti pakosta ja, miten yhteiskunta

osaltaan pakottaa oppimaan. Asioita ei välttämättä ajatella ikääntyvän näkökulmasta, ja tämä saattaa luoda tunteen ikääntyvän väestön huomiotta jättämisestä. Keskustelussa nousi esiin myös se, miten elämä pitenee, vaikka elämänlaatu saattaa heiketä ja rajautua ikääntymisen tuomien muutosten myötä. Oppimisen alueina nähtiin juuri elämän taitojen oppimista, teknologiaan perehtymistä, lukemista ja kielitaidon opiskelua (Tam 2013, 254), jotka korostuivat myös tässä tutkimuksessa. Ajan tasalla pysymistä perusteltiin ilmastonmuutokseen liittyvillä kommentteilla ja ne kuvastavat hyvin tietoisuutta ja toimintaa tämän hetken ajankohtaisiin aiheisiin liittyen. Tulosten tyyppikertomukset mukailivat sosiaaligerontologisia teorioita ja aineistossa esiintyi niihin sopivia teemoja.

Pohdin pitkään tutkimuksessa käytettävän sopivan termin valitsemista koskemaan tutkittavia. Tutkimuksen kannalta on oleellista rajata tutkimus koskemaan jotain ikäryhmää käyttämällä siihen liittyvää termiä. Kuten aiemmin tutkimuksen teoriassa on noussut esiin, iän määrittäminen on moniulotteista ja aikuisuuden sekä vanhuuden rajat ovat häilyviä. Aineistonkeruu tilanteiden yhteyksissä vallitsi tietynlainen yhteenkuuluvuuden henki, ja omaa ikää korostettiin tuomalla esiin näkökulmaa yhtenevästä ikäryhmästä: ”Me mummot” tai ”Me vanhat”. Tämä herätti pohtimaan myös sitä, koetaanko yleisesti ikään liittyvien termien käyttö hankalaksi, vai koetaanko ikään liittyvien termien käyttö vain eläkeikää lähestyvien tai muiden puheessa uhkaavana. Tutkimuksen kirjoittamisen kannalta ei myöskään ole välttämättä aiheellista kirjoittaa esimerkiksi ”yli 60-vuotiaat” jatkuvasti viitatessa aineistoon. Tämä kertoisi tutkimukseen osallistuvien kronologisen iän, ja siltä pohjalta olisi relevanttia ilmaista tutkittavia tällä termillä neutraalisti. Toisaalta ikää ei tässä tutkimuksessa nähdä pelkästään kronologisen iän valossa, ja myös kertomuksissa nousi esiin vaihtelevuus myös saman ikäisten kertomuksissa. Tutkimukseen osallistuneiden ikähaarukka oli hyvin laaja, mutta vastaukset eivät poikenneet merkittävästi eri ikäisten välillä. Ikääntyneiden oppimisen tarpeet ovat myös erilaisia, ja tässä nousee esiin myös ikääntymisen moniulotteisuus. Erilaiset yksilölliset elämäkokemukset, aiempi työkokemus ja koulutus vaikuttavat oppimiseen, ja ne luovat pohjaa myös ikääntyneen oppimiseen. Nämä kaikki pitää ottaa huomioon oppimisen järjestämisessä ja sen suunnittelussa. (Tam 2013, 255.)

Tutkimuksen menetelmänä toimi eläytymismenetelmä ja sen avulla saatiin kerättyä monipuolisesti näkökulmia ikääntymisen ja jatkuvan oppimisen välisestä suhteesta. Kertomuksia oli kaiken kaikkiaan 35, ja hieman suurempi määrä olisi mahdollisesti tuonut vahvistusta aineistosta nousseille näkökulmille. Kehyskertomukset toivat esiin tutkimuskysymyksiin vastaavaa aineistoa, mutta jälkikäteen pohdittuna kehyskertomuksista olisi voinut luoda hieman pelkistetyimmät. Kirjoittamiseen ja ajatteluun käytettävä aika on hieman lyhyt, ja esimerkiksi haastattelemalla olisi voinut luoda aiheesta syvällisempää kuvaa. Kirjoittamalla ei välttämättä saada kerrottua laajasti näkemyksiä. Eläytymismenetelmään olisi voinut yhdistää ryhmähaastattelun tai äänittää yhdessä käytyjä keskusteluita aineiston keräämisen yhteydessä. Eläytymismenetelmän avulla ei saavuteta syvällistä ymmärrystä aiheesta, mutta vastaukset olivat monipuolisia ja menetelmä mahdollisti suuremman tutkimukseen osallistuneiden määrän.

Kehyskertomusten variaatio oli onnistunut, koska tavoitteena oli, että oppimista ei nähdä suoraan positiivisena asiana ikääntyvien elämässä. Pohdin itse kehyskertomuksia luodessani, miten saisin esiin myös vastauksia, joissa kritisoitaisiin jatkuvaa oppimisen tarvetta. Toisaalta adjektiivi turhaa saattoi sisältää liikaa arvolatausta, ja tämä johti oppimisen puolustamiseen. Jatkuvan oppimisen ei aina voida olettaa olevan positiivista, ja se luo yksilöille myös paineita oppia jatkuvasti kehittyvässä maailmassa. Tämä saattaa luoda kielteiseltä tuntuvan pakon oppimista kohtaan ja passivoida ihmisiä oppimaan. Jatkuvaan oppimiseen liittyy myös kielteisten ja huonona pidettyjen asioiden oppimista, ja tämä tulee huomioida jatkuvan oppimisen puheissa. Kehyskertomuksissa luotiin oletuksia yhdistämällä oppiminen ajan tasalla pysymiseen, ja tämä näkyi tuloksissa korostetusti. Ajan tasalla ilmaisen olisi voinut jättää kertomuksesta pois, jolloin vastaajilla olisi ollut mahdollisuus jatkaa kehyskertomusta ilman ennako-oletuksia. Kertomuksissa korostui oppimisen merkitys nimenomaan ajan tasalla pysymisen näkökulmasta. Toisaalta oppiminen liittyy vahvasti muutokseen, ja se on mukana elämän erilaisissa sopeutumiseen liittyvissä tilanteissa. Ajan tasalla pysyminen liitetään ikääntymiseen, ja ilmauksena se sisältää ennako-oletuksia.

Aineiston tyypikertomusten luonti tyypittelyn ja teemoittelun avulla kuvailee omaa tulkintaani aineistosta. Pyrin luomaan mahdollisimman todelliset

kertomukset kuvastamaan sosiaaligerontologisia teorioita ja aineistosta nousseita seikkoja. Pyrin huomioimaan tasapuolisesti vastauksia ja luomaan mahdollisimman aidon kaltaisia samaistuttavia tarinoita. Tyyppitarinat ovat toisaalta hyvin korostuneesti kuvailevia, eivätkä siten kuvaa kaikkia ikääntymiseen ja oppimiseen liittyviä näkökulmia. Kertomukset ovat osittain limittyneitä ja yhden tutkittavan kertomuksesta on saatettu yhdistellä osia eri tyyppikertomuksiin. Kertomukset eivät siis ole aitoja kuvauksia, vaan luovat näkökulmaa oppimiseen ja ikääntymiseen sosiaaligerontologisilla teorioilla. Haasteena koin tyyppikertomuksen kirjoittamisen siten, että se kuvailisi mahdollisimman aidosti ja kunnioittaisi aineistoa tasapuolisesti.

Kasvavasta ikääntyneiden oppimisen tutkimuksesta huolimatta ikääntyneet jätetään yhä huomiotta politiikassa ja kasvatustieteissä (Withnall, A. 2010, 19). Formosa (2013, 288) puki ikääntyneiden oppimisen merkityksen vertauskuvalla, jossa koulutus valmistaa ihmisiä työelämään 12 vuotta, mutta työn lopettamisen valmisteluun käytetään aikaa mahdollisesti vain muutaman iltapäivän verran. Yhteiskunnalla tulisi olla velvollisuus tukea kolmannen ja neljännen iän oppimista. Tutkimuksessa käytettyä jatkuvan oppimisen teoriaa käytetään yleensä työelämässä olevien tai lasten ja nuorten tutkimuksiin. Tällä hetkellä jatkuvan oppimisen termiä korostetaan työelämäikäisten kohdalla ja termi on vaihdettu korvaamaan elinikäisen oppimisen. Pohdin, miten jatkuva oppiminen on vaihtanut määritelmänsä elinikäisestä oppimisesta mahdollisesti juuri rajauksen vuoksi, jotta pystyttäisiin rajaamaan oppimisen vähenevät resurssit parhaimpaan työhönsä tai työhönsä pidentämistä varten. Ikääntyvän väestön hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää tutkia myös ikääntyvien oppimista. Tällä hetkellä jatkuvan oppimisen termi kohdistaa oppimisen aikuisiin ja jatkuvuus katkaistaan työelämästä pois siirtymisen jälkeen. Jatkovaa ei välttämättä nähdä enää elinikäisenä, koska työikäisten jatkuvan oppimisen tukemiseen liitetään yhteiskunnan tuki, jotta työelämätaitoja voidaan kehittää ja ihmiset pystyisivät työskentelemään pidempään.

Kaikissa kehyskertomuksissa nousi esiin irtaantumis-, aktiivisuus- ja jatkuvuusteorioita päällekkäin. Oppiminen nähtiin elämässä normaalina koko elämän kattavana asiana ja sen merkitys korostui erityisesti ikääntyessä, jolloin oppiminen vaikutti elämän mielekkyyteen (Günder 2014, 1167). Jokaisessa kertomuksessa korostui näkemys ikääntymisen monipuolisuudesta, ja

näkemyksiä ei pystytä rajaamaan vain yhteen teoriaan. Luodut tyyppikertomukset korostivat teorioiden näkökulmaa, ja erottelivat eri teorit toisistaan. Monessa kertomuksessa kuitenkin oli esillä vähintään kaksi teoriaa. Tämä loi kuvaa siitä, miten monenlaisena ikääntyminen ja oppiminen voitiin nähdä eri ihmisten kertomuksissa. Kuten aiemmassa kritiikissä sosiaaligerontologisia teorioita kohtaan, niitä ei pelkästään pystytä rajaamaan vanhojen näkemyksiksi vaan monet teorioista pystytään liittämään eri elämänvaiheisiin ja tilanteisiin iästä huolimatta. Teoriat antoivat näkökulmaa tulosten analysointiin ja tuloksissa oli havaittavissa jokaisen teorian piirteitä.

Maailman nopea muutos vaatii jokapäiväistä oppimista elämään iästä huolimatta, josta Merriam & Kee (2014, 129) esittivät esimerkkinä kauppoihin tulleet itsepalvelukassat, joiden käyttöä jokaisen on täytynyt opetella. Tulokset tässä tutkimuksessa olivat samankaltaisia kuin aiemmissa oppimiseen liittyvissä tutkimuksissa. Tietotekniikka on aiemmissa tutkimuksissa noussut esiin suurimpana oppimisen alueena (Withnall 2010, 62). Maailman nopea muutos ja teknologian edistäminen voidaan nähdä sekä mahdollisuuksien että oppimisen pakon luojana. Tämä nousi esiin myös tässä tutkimuksessa, jossa tietotekniikkaan suhtauduttiin molemmista näkökulmista. Ikääntyneiden oppimiseen sijoittaminen voidaan nähdä kannattavana hyvinvoinnin kannalta (Merriam & Kee 2014, 130).

Oppiminen ikääntyneenä vähentää ihmisten riippuvuutta yhteiskunnan sosiaalisista palveluista sekä vahvistaa ihmisen osallisuuden tunnetta ja hyvinvointia (Merriam & Kee 2014, 133). Tässä tutkimuksessa tuotiin esiin ajan tasalla pysymisen tärkein merkitys oppimisessa ja siinä, että pystyy elämään ja vaikuttamaan omaan elämään itsenäisesti. Sekä informaali että formaali oppiminen tukevat terveellisten elintapojen ja hyvinvoinnin ylläpitoa (Merriam & Kee 2014, 136). Urheilua ja terveyden ylläpitoa pidetään suuressa arvossa sekä kielten oppimista ja matkustelua (Withnall 2010, 62). Olisi mielenkiintoista tutkia syrjäisemmän seudun ikääntyviä, koska isommissa kaupungeissa on enemmän mahdollisuuksia liikuntaan ja muihin palveluihin. Tuloksissa esiintyi lukemisen tärkeys sekä tietokoneen käyttö omaan tiedonhankintaan ja oman terveyden ylläpitoon. Poliitiikan ja yhteiskunnan tiedostus oppimisen tärkeyttä kohtaan tulisi tehdä entistä näkyvämmäksi, ja tarjota oppimisen mahdollisuuksia ikääntyville. Oppimista pidettiin merkittävänä aktiivisen mielen ylläpitäjänä, oman

ymmärryksen laajentamisena sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen kannalta (Withnall 2010, 64). Oppimisen kautta ikääntyneet saadaan osallisiksi yhteiskuntaan, ja tällä on vaikutusta yksilön hyvinvointiin, mutta myös esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan tai muun kautta hyötyä on myös yhteiskunnalle (Merriam & Kee 2014, 140).

5.2 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuteen vaikuttaa tutkijan tekemät päätökset liittyen aineistonkeruuseen ja ylipäättään aiheen rajaamiseen. Tutkimusprosessin eri vaiheissa näkemykset aiheesta kehittyvät, ja tämän tekeminen näkyväksi luo tutkimuksen luotettavuutta. (Kiviniemi 2018, 83–84.) Hyvää tieteellistä eettistä käytäntöä tulee noudattaa koko tutkimusprosessin ajan (Silverman 2014). Tässä luvussa nostetaan esiin erilaisia tutkimukseen liittyviä eettisiä ja luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat kulkeneet mukana tutkimuksen taustalla.

Tutkimuksessa jatkuvasti mukana kulkevaa arviointia voidaan pitää laadullisen tutkimusprosessin luotettavuuden kuvaajana (Eskola & Suoranta 1998, 152). Olen tutkijana arvioinut tekemiäni valintoja, ja pyrkinyt tuomaan niitä esiin mahdollisimman tarkasti. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 122) pitävät tutkimuksen luotettavuuden arviointia hyvin moniulotteisena kokonaisuutena, ja sitä on arvioitava läpi tutkimuksen. Yleensä tutkimuksen luotettavuutta käsitellään termien validiteetti ja reliabiliteetti valossa, ja keskusteluun liitetään totuuteen ja objektiivisuuteen liittyvät kysymykset. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioiminen vain näiden tekijöiden valossa on liian suppeaa, koska ne eivät huomioi kvalitatiivisen tutkimuksen prosessimaista luonnetta sekä tutkijan olemusta osana tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118; Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 227.)

Tutkimuksen luotettavuuden arviointia tulee tehdä aiheen sekä tutkimuskohteen valinnasta aineiston analyysiin ja johtopäätöksiin asti. Eri osioiden tulee myös noudattaa samaa tieteenfilosofista perustaa sekä seurata tutkimuskysymysten mukaista punaista lankaa läpi tutkimuksen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.) Tutkimuksen tulokset ovat muotoutuneet tutkijan tekemistä valinnoista ja aineiston analyysiä on työستetty omien tulkintojen valossa ja tältä

pohjalta luotu siitä tulkintaa (Eskola 2018, 210; Eskola & Suoranta 1998, 152; Kiviniemi 2018, 86). Tuloksiin muodostetut teemat ja tyyppikertomukset on muodostettu tutkijan oman näkemyksen mukaan. Teoriat ovat osittain samankaltaisia, ja tutkijan tekemät ratkaisut ovat muodostaneet tässä tutkimuksessa esitetyt tyyppikertomukset. Tutkimuksessa on avoimesti tuotu esiin tutkijan tekemiä valintoja peilaten niitä ontologisiin näkemyksiin ja tutkijan tekemiin metodologisiin valintoihin. Tulkintoja on pyritty kuvaamaan mahdollisimman läpinäkyvästi esimerkiksi kehyskertomuksista nostettujen sitaattien avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kuitenkin riskinsä siinä, miten tutkija lukee aineistoa tasapuolisesti ja huomioi koko aineistoa kriittisesti ilman, että nostaa esiin vain omasta mielestä mielenkiintoisia asioita (Silverman 2010, 276). Pyrin analyysissä huomioimaan vastauksia monipuolisesti, ja nostamaan esiin useimmissa kertomuksissa esiintyvät seikat kuten esimerkiksi teknologian ja ajan tasalla pysymisen.

Tieteen eettisiin arvoihin kuuluu avoimen, uuden tiedon tuottaminen, joka on julkista ja joiden tuloksien hyväksymiseen ei vaikuta uskonto tai kansallisuus (Kuula 2011, 19). Eettinen tietoisuus ja vastuu kulkevat koko tutkimuksen mukana ja tutkimuksen teko itsessään sisältää paljon eettisiä ratkaisuja (Varto 2005, 49). Tutkimusetiikka käsittelee tieteeseen liittyviä sisäisiä asioita, kuten tutkittavien kohtelua. Tähän kuuluu myös tutkijoiden ammattietiikka, periaatteet, normit, arvot ja hyveet, joita tutkijan on noudatettava (Kuula 2011, 18). Tässä tutkimustyössä pyritään noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä, joka takaa tämän tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden parhaalla mahdollisella tavalla (Kuula 2011, 26). Tutkimuksessa kunnioitetaan ihmisarvoa tasa-arvoisesti ja huomioidaan jokaisen yksityiseettinen suoja. Ihmistieteen tutkimuseettisyyteen sisältyy tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen, yksityisyys ja tietosuojat. (Kuula 2011, 161.)

Etiikassa on esillä moraalinen näkökulma, ja se on mukana jokapäiväisen elämän pohdinnoissa ja muiden ihmisten toiminnan arvioinnissa. Etiikka määrittelee ihmisen välisiä vuorovaikutuksia ja se auttaa pohtimaan omien ja yhteisön arvojen kautta oikean ja väärän ratkaisuja. (Kuula 2011, 17.) Eettinen vastuu on mukana koko tutkimuksen ajan, koska tutkimus koskee ihmisen maailman merkityksiä. Eettisyys on läsnä esimerkiksi tutkimuskysymysten valinnassa, ratkaisuissa ja mukaan otettavissa sekä poisjätettävissä aiheissa,

lähteiden käytössä ja tutkimuksen rajaamisessa (Varto 2005, 49). Tutkimuksessa otetaan huomioon eettiset seikat aineiston keräämisessä sekä koko tutkimuksen aikana.

Tutkijan on tutkimuksen aiheesta riippuen pohdittava erilaisia keinoja poistaa tekstistä kohtia, jotka saattaisivat johtaa tutkittavan tunnistamiseen (Kuula 2011). Tutkittavien näkökulmasta itsestä avautuminen ja omasta arjesta kertominen saattaa olla henkilökohtaista, ja siihen saattaa liittyä erilaisia tunteita. Kehyskertomuksiin vastataan anonyymisti ja painotetaan, että kehyskertomuksen jatkoa ei ole pakko kirjoittaa omiin kokemuksiin peilaten, vaan mahdollisia mielikuvia pohtien. Omia kokemuksia ei siis välttämättä tarvitse jakaa, ja tämä saattaa tuoda aihetta kauemmas itsestä, ja näin tehdä sen helpommin käsiteltäväksi. Tutkimuksen aihe ei ole erityisen arkaluontoinen, joten tämän ratkaisu koettiin olevan riittävä. Tässä tutkimuksessa käytettävää tutkimusmenetelmää pidetään eettisenä, mutta myös siihen liittyy eettisiä ongelmia. Esimerkiksi Eskola (1997, 13) kuvaa tilannetta, jossa lentopallojoukkuetta pyydettiin kuvittelemaan tilanne ottelun häviämisestä ja kirjoittamaan siitä tarina. Joukkue oli lopulta hävinnyt ottelun, vaikka syynä ei varsinaisesti voida pitää eläytymismenetelmää. On kuitenkin hyvä muistaa, että eläytyminen saattaa tuoda esiin tunteita ja tarina saattaa jäädä elämään vastaajan mielessä pitkäksi aikaa.

Tässä tutkimuksessa käytetyn eläytymismenetelmän avulla tutkimus toi esiin ikääntyvien näkemyksiä oppimisesta, kuten oli tavoitteenakin. Syvemmän ymmärryksen saavuttamiseksi jokin muu menetelmä, kuten haastattelu voisi olla sopivampi. On syytä myös pohtia kehyskertomuksen toimivuutta tämän tutkimuksen kannalta. Tässä tutkimuksessa käytetyt kehyskertomukset tuottivat tutkimuksen kannalta aiheellista tekstiä ja tutkimuksen analysoinnissa käytettiin jokaista kertomusta. Erilaisesti muotoiltu kehyskertomus olisi tuottanut toisenlaisia tuloksia. Aineiston keruun edetessä pohdin kertomusten arvolatausta termien ”turhaa” ja ”tärkeää” välillä. Erityisesti käsite turhaa herätti paljon mielipiteitä ja pientä keskustelua jo ennen kirjoittamista. Aineistonkeruu tilanteet poikkesivat hieman toisistaan ja osa ryhmistä sai enemmän tarkentavia ohjeita, koska kysymyksiä heräsi tutkimuspaperin jakamisen jälkeen. Osa ryhmistä tiesi aiheen etukäteen, ja tällä on saattanut myös olla vaikutusta vastaamiseen. Kehyskertomuksista olisi voinut jättää pois myös ilmauksen ”ja pysyä ajan

tasalla”. Tällä ikään kuin oletettiin oppimisen ja ajan tasalla pysymisen suuri merkitys ikääntymisessä. Ajan tasalla pysymistä korostettiin monessa kertomuksessa, ja se saattaa liittyä myös kehyskertomuksen luonteeseen, jossa osoitettiin oppimisen pitävän ihmisen ajan tasalla. Tämä on vaikuttanut vastauksiin, ja olisi mielenkiintoista tietää, minkälaisia vastauksia kertomus olisi tuottanut, jos ilmaisu ajan tasalla olisi jätetty pois.

Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös käytettyihin termeihin ja niiden sisältöjen selittämiseen. Tutkimuksessa pohdittiin pitkään esimerkiksi käsitettä, jota voidaan käyttää kirjoitettaessa tutkittavista. Käytetyt käsitteet luovat mielikuvia, ja niissä piilee oletuksia ja ennakkoluuloja, joilla saattaa olla seurauksia myös tutkimuksen tuloksiin (Eskola & Suoranta 1998, 153). Tutkija tiedostaa oman roolinsa tutkijana tässä tutkimuksessa, ja ymmärtää, miten tehtyjen teoreettisten valintojen ja tulkintojen valossa on luotu omanlainen näkökulma aiheesta, vaikka tutkimuksessa pyritään puolueettomuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118). Tutkimuksen tulokset ovat tutkijan omaa tulkintaa aineistosta ja teoriasta, ja jonkin muun tutkijan tulkitsemana aineistosta voisi nousta esiin uudenlaisia näkökulmia (Kiviniemi 2018, 83–86). Haasteena tutkimusaineistossa oli kehyskertomuksien käsikirjoituksen muoto, koska osasta tekstistä oli hankalaa saada selvää, ja joitakin sanoja jäi uupumaan. Tarkka selonteko lisää tutkimuksen eri vaiheista lisää luotettavuutta, ja tutkimuksessa on esimerkiksi pyritty selostamaan aineistonkeruu tilanteet mahdollisimman tarkasti ja pohdittu avoimesti tekijöitä, jotka ovat voineet vaikuttaa tuloksiin (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2007, 227).

Tämä tutkimus antaa vain hyvin pienen otoksen tästä ikäluokasta ja tutkimusaiheesta, ja tulokset eivät ole laajasti yleistettävissä. On myös huomioitava käytetty tutkimusmetodi ja siihen vastanneiden henkilöiden ainutlaatuisuus. Tutkimus käsittelee vain näiden henkilöiden mielikuvia, ja siksi tutkimus ei ole yleistettävissä. On myös huomioitava tutkittavan kohteen erityisyys, koska koko aineisto on kerätty ottamalla yhteyttä Pirkanmaalla oleviin yhteisöihin, joihin kuuluvat aktiiviset henkilöt. Tämän vuoksi tulokset perustuvat vain näiden henkilöiden mielikuviin aiheesta. Tulokset olisivat luultavasti erilaisia, jos aineisto kerättäisiin esimerkiksi osallistumattomilta ja yksin kotona olevilta henkilöiltä. Tutkimusmenetelmänä eläytymismenetelmä antaa myös hyvin stereotyyppisiä ja pintapuolisia vastauksia, ja osalle kirjoittaminen saattaa olla

vaikeaa. Jokaisesta aineistonkeruu tilanteesta pyrittiin tehdä hyvin samankaltainen, jotta kaikilla olisi samankaltaiset lähtökohdat vastaamiseen, mutta eri tilaisuuksien välillä nousi esiin hieman erilaisia asioita ja kysymyksiä liittyen aineistoon, joilla on saattanut olla vaikutusta henkilöiden vastauksiin.

Aineistoa käsitellään tietoturvaa noudattaen, jossa yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä kysymyksistä on tutkittavien anonymisointi eli tunnistamisen estäminen, ja tällä pyritään suojaamaan tutkimukseen osallistuneita (Silverman 2010, 153). Eettisyys otetaan huomioon tutkittavien anonymisoinnin sekä tutkimusaineiston turvallisen säilytyksen puolesta. Taustatietoina kysytään ainoastaan tutkittavan ikää ja näkemystä tutkittavasta ilmiöstä, joten vastaukset eivät ole yhdistettävissä suoraan henkilöihin. Tutkittavia informoidaan ennen tutkimukseen osallistumista ja tutkittaville annetaan riittävää tietoa tutkimuksesta, siihen kuluva ajasta sekä tietojen käyttötarkoituksesta (Silverman 2014, 149). Aineistonkeruu tilaisuuksissa painotetaan tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta, joka on yksi eettisyyden tärkeä peruste (Silverman 2010, 153). Tietoa annetaan aineiston käyttötavoista, sen säilytyksestä, käyttäjistä, muokkaustavasta ja käyttöajasta, joiden perusteella tutkittava voi päättää osallistumisestaan tutkimukseen (Kuula 2011, 46).

Yksityisyydensuoja kuuluu Suomen perustuslakiin, ja se on myös tutkimuseettisesti tärkeä periaate. Siihen kuuluu tutkimusaineiston suojaaminen, luottamuksellisuus, tutkimusaineiston säilyttäminen tai hävittäminen ja tutkimusjulkaisut. (Kuula 2011, 166.) Tutkittaville kerrotaan aineiston eliniästä ja käyttömahdollisuuksista (Kuula 2011, 72). Tutkimusaineistoa säilytetään turvallisesti muistitikulla sekä omalla tietokoneella, ja näin vältetään aineiston joutuminen väärin käsiin ja suojellaan tutkittavien anonymiteettiä. Aineiston huolellinen säilyttäminen turvaa tutkittavien yksityisyyden suojaa (Kuula 2011, 166). Tutkimusaineisto jää vain tutkijalle itselleen, ja se arkistoidaan tutkimuksen päättymisen jälkeen omalle kovalevyille. Kehyskertomusten ainutlaatuisuuden vuoksi ei koeta tarpeellisena, että hankittua aineistoa pystytään hyödyntämään muussa tutkimuksessa, ja tämän vuoksi tietoja säilytetään vain tähän tutkimukseen.

5.3 *Jatkotutkimusmahdollisuudet*

Tutkimus yhdistää poikkitieteellisesti kasvatustieteen ja sosiaalitieteen teorioita, ja tätä kautta tuo uutta näkökulmaa ikääntyneistä vallitsevaan keskusteluun. Olisi mielenkiintoista tutkia eri ikäisten näkemyksiä ikääntyneistä ja verrata näitä keskenään. Ikääntyneiden asioista päättävät henkilöt, jotka eivät ole eläkkeellä ja kuva eläkeläisistä saattaa olla hieman vieraantunut todellisuudesta. Nuoruutta, aktiivisuutta ihannoidaan yleisessä puheessa ja mediassa, mutta tähän mahdollistavaa toimintaa ei ole niinkään tarjolla. Olisi mielenkiintoista tutkia eri vuosikymmenien ihmisiä ja sitä, muuttuuko käsitys sukupolvien välillä merkittävästi. Usein kuitenkin puhutaan, että keho vanhenee, mutta mieli ei. Toisaalta aika elää meissä ja jokainen vuosikymmen tallentaa oman aikansa tapahtumat merkittävänä ja jättävät meihin jälkensä. Ehkä se voidaan nähdä osaltaan ikääntymisenä ja yhdistävänä tekijänä.

Toinen mielenkiintoinen tutkimusmahdollisuus olisi tehdä kehyskertomus painottaen menneisyyttä. Keskusteluissa aineiston keruun jälkeen nousi esiin se, miten menneisyydestä olisi helpompi kirjoittaa. Menneisyyteen liittyy paljon asioita, joita on helppo muistella, kun taas tulevaisuuteen orientoivaa keskustelua on hankalampi hahmottaa. Tämän tutkimuksen jatkoksi olisi mielenkiintoista syventää ymmärrystä aiheesta haastatteleamalla joko yksilöitä tai järjestämällä ryhmähaastattelutilaisuuksia. Myös ikääntyvien oppimista mahdollistavissa instituutioissa työskentelevien opettajien ja työntekijöiden haastatteleminen voisi tuoda kiinnostavaa näkökulmaa ikääntymisen ja oppimisen välisen suhteen ymmärtämiseen.

Ikääntymiseen ja ikään liittyvän kokemuksen pohdinta syvällisemmin esimerkiksi ryhmähaastatteluiden avulla toisi näkökulmaa siitä, miten ikääntyneet itse määrittelevät ikääntymistä. Tutkimukseen voisi yhdistää myös laajemman lomakekyselyn, jossa voitaisiin pohtia sitä, miten ikään ja ikääntymiseen liittyvä käsitteistö koetaan. Keskusteluissa aineistonkeruun yhteydessä puhuttiin usein ”meistä mummoista” tai ”meistä vanhoista” ja ikääntymisen monimuotoisuuteen liittyvää keskustelua tai ulkopuolelle siirtämistä ei ollut havaittavissa. Toisaalta tähän tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat mukana ikääntyneille suunnatussa toiminnassa, ja tätä kautta mahdollisesti kokevat ikänsä ja siitä puhumisen neutraalina. Tähän liittyy myös mahdollinen kokemus

yhteisöllisyydestä ja me-hengestä. Huolestunut keskustelu ikääntyneistä politiikassa ja mediassa luo erontekoa "meidän" ja "heidän" välillä, joka vahvistaa entisestään ikääntyneiden erityiseksi nähtyä asemaa yhteiskunnassa (Withnall 2010, 10). Kaiken kaikkiaan ikääntyneet tutkimuskohtana ovat hyvin mielenkiintoinen juuri eletyn elämän ja sen tuomien kokemusten vuoksi. Erilaiset tilastot eivät luo täydellistä kuvaa ikääntyneistä, ja jättävät huomiotta ikääntyneiden näkemisen yhdenvertaisina, ja siitä näkökulmasta, että jokainen ihminen vanhenee päivittäin jatkuvasti (Withnall 2010, 10). Jokapäiväinen vanheneminen ja oppiminen on yhteistä kaikille. Tällä hetkellä on ainutlaatuinen tilaisuus kuunnella vielä 1920-luvulla eläneiden henkilöiden omakohtaisia kokemuksia ja tästä tulisi ottaa kaikki irti, vielä kun se on mahdollista. Oppimisen merkitys elämässä muuttuu eri ikäisinä, ja oppimisessa tulisi ottaa huomioon ikääntyminen ja eri ikien oppimisen tarpeet. Oppiminen on elinikäistä, mutta sen muuttuva luonne tekee siitä erilaista (Withnall 2010, 115). Tämän ymmärtäminen auttaa mahdollisesti yhteiskuntaa tukemaan oppimista parhaalla mahdollisella tavalla iästä huolimatta. Elämäkokemus mahdollistaa elämän ymmärtämistä tavalla, jolla on myös annettavaa nuoremmalle sukupolvelle.

6 LÄHTEET

- Aaltola, J. 2018. Filosofia, tiede ja ymmärtäminen. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–25.
- Abbott, A. 2004. Methods of discovery. Heuristics for the social sciences. New York: W.W. Norton.
- Ahola, M. 2012. Vanhusten yksinäisyys on valitettavan yleistä. Yle akuutti. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/02/14/vanhusten-yksinaisyys-valitettavan-yleista>. (Luettu 22.1.2020.)
- Ahonen, S. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 113–160.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uud. p. Tampere: Vastapaino.
- Alftan, M. 2001. Valaistunut vanhus vai ikinuori seniori? Helsingin sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003968499.html>. (Luettu 10.1.2020.)
- Boulton-Lewis, G.M. 2012 Issues in learning and education for the ageing. Teoksessa G.M. Boulton-Lewis & M. Tam. Active ageing, active learning. Issues and challenges. London: Springer, 21–35.
- Boulton-Lewis, G.M & Tam, M. 2012. Active ageing, active learning. Issues and challenges. London: Springer.
- Bowling, A. 2005. Ageing well: Quality of life in old age. Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- Cumming, E., & Henry, W. 1961. Growing old: the process of disengagement. New York: Basic Books.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia: Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 14. uud. p. Helsinki: WSOYpro.
- Eskola, A. 2016. Vanhuus: helpottava, huolestuttava, kiinnostava. Tampere: Vastapaino.

- Eskola, J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, J. 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli (toim.) & J. Aaltola. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (5., uudistettu ja täydennetty painos ed.). Jyväskylä: PS-kustannus, 180–201.
- Eskola, J., Karayilan, S., Kaski, T., Lehtola, T., Mäenpää, T., Nishimura-Sahi, O., Oede, A.-M., Rantanen, M., Saarinen, S., Toivikko, P., Valtonen, M., & Wallin A. 2017. Eläytymismenetelmä. Ohjeita ja kokemuksia menetelmästä kiinnostuneille. Teoksessa J. Eskola, A. Mäenpää, & A. Wallin (toim.) Eläytymismenetelmä. Perusteema ja 11 muunnelmaa. Tampere: Juvenes Print. 266–291.
- Eskola, J. & Suoranta J. 1997. Tarinoita ja taulukoita tarinoista. Esimerkki eläytymismenetelmäaineiston analysoinnista. Teoksessa J. Eskola. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, J., & Wallin A. 2015. Eläytymismenetelmä: perusteet ja mahdollisuudet. Teoksessa R. Valli, & J. Aaltola. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (4. uud. ja täyd. p. ed.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Fernández, E. 2019. Living is surviving. *Chinese Semiotic Studies*, 15(2), 259–273.
- Field, J. 2012. Lifelong learning, Welfare and mental well-being into older age: trends and policies in Europe. Teoksessa G.M. Boulton-Lewis & M. Tam. Active ageing, active learning. Issues and challenges. London: Springer, 11–21.
- Findsen, B & Formosa, M. 2011. Lifelong learning in later life. A handbook on older adult learning. The Netherlands: Sense publisher.
- Fleming, A., Mason, C., & Paxton, G. 2018. Discourses of technology, ageing and participation. *Palgrave Communications*, 4(1), 1–9.
- Formosa, M. 2012. Lifelong education for older adults in Malta: Current trends and future visions. *International Review of Education*, 58(2), 271–292.
- Günder, E. E. 2014. Third age perspectives on lifelong learning: Third age university. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 1165–1169.

- Heikkinen, E. 2000. Terve vanheneminen – utopia vai realistinen mahdollisuus. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi. Suomalainen elämäntilanne. Helsinki: Tammi.
- Helsingin sanomat. 2008. Ikääntynyt, vanhus vai seniori. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004588696.html>. (Luettu 10.1.2020.)
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita (13. osin uud. laitos.). Helsinki: Tammi.
- Hyypä, H. 1998. Elinikäinen oppiminen työvoimapolitiikkana. Teoksessa H. Silvennoinen & P. Tulkki (toim.) Elinikäinen oppiminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyypä, M. 2013. Sosiaalinen pääoma ja vanheneminen. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrämä, & A. Aromaa, Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Hämäläinen, J., & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Ihmisoikeuskeskus 2019. Vanhusten oikeudet. (Luettu 24.9.2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vanhusten-oikeudet/>
- Illeris, K. 2018. A comprehensive understanding of human learning. Teoksessa K. Illeris. 2018. Contemporary theories of learning: Learning theorists ... in their own words. Milton: Routledge, 1–15.
- Jarvis, P. 1987. Adult learning in the social context. London: Croom Helm.
- Jarvis, P. 2001. Learning in later life: an introduction for educators & carers. London: Kogan Page.
- Jarvis, P. Learning to be a person in society: learning to be me. Teoksessa K. Illeris. 2018. Contemporary theories of learning: Learning theorists ... in their own words. Milton: Routledge, 15–29.
- Jin, B., Kim, J., & Baumgartner, L. 2019. Informal Learning of Older Adults in Using Mobile Devices: A Review of the Literature. Adult Education Quarterly, 69(2), 120–141.
- Julkunen, R. 2008. Ikä ideana ja tutkimuskohteena. Teoksessa A. Suomi & S. Hakonen. Kuluerästä voimavaraksi: sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Jylhä, M. 1990. Vanheneminen, toiminta ja vuorovaikutus. Teoksessa P. Pohjolainen & M. Jylhä 1990. Vanheneminen ja elämäntulkku: sosiaaligerontologian perusteita. Espoo: Weilin+Göös.
- Jyrkämä, J. 2001. Aika tutkimuksessa ja elämäntulkussa. Teoksessa A. Sankari, & J. Jyrkämä. Lapsuudesta vanhuuteen: län sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Jyrkämä, J. 2001. Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa A. Sankari, & J. Jyrkämä. Lapsuudesta vanhuuteen: län sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Kakkuri-Knuuttila, M. & Heinlahti, K. 2006. Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Karisto, A. 2005. Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino.
- Karisto, A. 2013. Suuret ikäluokat eläkeiässä. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa. Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.) & J. Aaltola. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (5., uudistettu ja täydennetty painos ed.). Jyväskylä: PS-kustannus, 62–75.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys (2. uud. p. ed.). Tampere: Vastapaino.
- Laslett, P. 1989. A Fresh Map Of Life. The Emergence of the Third Age. London: Weidenfel and Nicolson.
- Leinonen, M. 2003. Elämänlaajuinen oppiminen ja eurooppalaisen kasvatuksen perinne. Teoksessa P. Sallila. Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Lumme-Sandt, K. 2017. Vanhojen ihmisten haastattelu. Teoksessa M., Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino
- Marin, M. 2001 Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa A. Sankari, & J. Jyrkämä. Lapsuudesta vanhuuteen: län sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Merriam, S. B., & Kee, Y. 2014. Promoting community wellbeing. Adult Education Quarterly, 64(2), 128–144.

- Nivala, E., & Ryyänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka: kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.
- OECD. 2001. Ageing and transport. Mobility needs and safety issues.
- Ojala, I. 2016. Palveluasumisen maksut hirvittävät – jopa omakotitalon hinta vuodessa. Raha – eläke. Etlehti. https://www.etlehti.fi/artikkeli/rahat/nain_elakkeelle/palveluasumisen_maksut_hirvittavat_jopa_omakotitalon_hinta_vuodessa. (Luettu 10.12.2019.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Työryhmä: Suomi tarvitsee jatkuvan oppimisen uudistuksen. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyoryhma-suomi-tarvitsee-jatkuvan-oppimisen-uudistuksen (Luettu 6.11.2019.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Jatkuva oppiminen. <https://minedu.fi/jatkuva-oppiminen> (Luettu 6.11.2019.)
- Pirhonen, J., Tuominen, K., Jolanki, O., & Jylhä, M. 2019. Hyvinvointi vanhuudessa – valmistautumista, sopeutumista, luopumista ja hyväksymistä. Gerontologia 33 (3), 105–120.
- Pohjolainen, P. 1990. Mitä on sosiaaligerontologia? Teoksessa P. Pohjolainen & M. Jylhä 1990. Vanheneminen ja elämänkulku: sosiaaligerontologian perusteita. Espoo: Weilin+Göös.
- Rantamaa, P. 2001. Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa A. Sankari, & J. Jyrkämä. Lapsuudesta vanhuuteen: lään sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Rasi, P., Vuojärvi, H. & Hyvönen, P. 2016. Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus. Julkaisussa L. Pekkala, S. Salomaa & S. Spišák. Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 1/2016. (Luettu 12.1.2020.)
- Read, S. 2013. Elämän tarkoituksellisuuden tunne. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa, Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Ryky, P. 2019. ”Kone tai palvelu on tyhmä, mikäli seniori ei kykene sitä käyttämään”. Osa Sitran osaamisen aika- julkaisuja. <https://www.sitra.fi/blogit/kone-on-tyhma-ei-seniori/> (Luettu 6.1. 2019.)
- Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luku 7.3.5. Tyypittely. Tampere:

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>.
(Luettu 20.1.2020.)

- Saaranen-Kauppinen A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luku 5.6. Sosiaalinen konstruktionismi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html. (Luettu 30.9.2019)
- Saaranen-Kauppinen a & Puusniekka A. 2009. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston julkaisuja. Eläytymismenetelmä. Teoksessa KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampereen yliopisto.
- Saaranen-Kauppinen A & Puusniekka, A. 2006. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luku 6.2 Aineiston määrä ja tutkittavat. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. (Luettu 30.9.1019.)
- Sainio, P., Koskinen, S., Sihvonen A-P., Martelin, T., Aromaa, A. 2013. Iäkkään väestön terveyden ja toimintakyvyn kehitys. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa, Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Sallila, P. 2003. Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Helsinki: Kansainvalistusseura.
- Sallila, P., & Vaherva, T. 1998. Arkipäivän oppiminen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Seetula, I. 1999. Elämäkö eläkkeellä: Ikäihmisten elämänmaku ja elämän kokeminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sihvonen A-P., Martelin, T., Koskinen, S., Sainio, P. & Aromaa, A. 2013. Terveet ja toimintakykyiset elinvuodet. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa, Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Silvennoinen, H & Tulkki P. 1998. Elinikäisen oppimisen olennaista etsimässä. Teoksessa H. Silvennoinen & P. Tulkki (toim.) Elinikäinen oppiminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Silvennoinen, H 1998. Oppiminen työelämässä. Teoksessa H. Silvennoinen & P. Tulkki (toim.) Elinikäinen oppiminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Silverman, D. 2014. Interpreting qualitative data (5th edition.). Los Angeles: Sage.
- Silverman, D. 2010. Doing qualitative research; a practical handbook (3. ed. 2010.). London: Sage Publications.

- Sitra 2019. Elinikäinen oppiminen ratkaisee Suomen pelin. Teoksessa: Sitran selvityksiä 150. Kohti elinikäistä oppimista. Yhteinen tahtotila, rahoituksen periaatteet ja muutoshasteet. Helsinki: Eweko.
<https://media.sitra.fi/2019/03/11112556/kohti-elinikaista-oppimista.pdf>
 (Luettu 6.11.2019)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Laatusuositus. Hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017-2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80132/06_2017_Laatusuositusjulkaisu_fi_kansilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=4&zoom=auto,-18,487 (Luettu 8.11.2019.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) Väestöennuste: Nuorten määrä uhkaa vähentyä huomattavasti syntyvyyden laskusta johtuen. ISSN=1798-5137. Helsinki: Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/til/vaenn/index.html>. (Luettu 23.9.2019)
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2018. Kuolleet: Kuolleiden määrä kasvoi edellisvuodesta. ISSN=1798-2529. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/kuol/2018/kuol_2018_2019-04-26_tie_001_fi.html
 (Luettu 23.9.2019)
- Suutama, T. 2013. Muisti ja oppiminen. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa. Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Swindell, R. 2012. Successful ageing and international approaches to later-life learning. Teoksessa G.M. Boulton-Lewis & M. Tam. Active ageing, active learning. Issues and challenges. London: Springer, 35–67.
- Takala, S. 2018. Puupalikat ja huumori lentävät, kun senioritalon väki kokoontuu touhuamaan yhdessä ja torjumaan yksinäisyyttä. Hs.
<https://www.hs.fi/koti/art-2000005812968.html>. (Luettu 22.1.2020).
- Tam, M. 2013. A model of active ageing through elder learning: The elder academy network in hong kong. Educational Gerontology, 39(4), 250–258.
- Tikkanen, T. 2013. Elinikäinen oppiminen – kohti aktiivista vanhuutta. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa. Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.
- Topo, P. 2013. Teknologia. Teoksessa E. Heikkinen, T. Rantanen, J. Jyrkämä, & A. Aromaa. Gerontologia (3. uud. p. ed.). Helsinki: Duodecim.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tulkki, P. & Honkanen, P. 1998. Valta oppimisen kentällä. Teoksessa H. Silvennoinen & P. Tulkki (toim.) Elinikäinen oppiminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Varto J., 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Metodologia tutkii menetelmien perusteita ja oletuksia. Ean Vital.
- Withnall, A. 2010. Improving learning in later life. New York: Routledge.
- Yamashita, T., López, E. B., Keene, J. R., & Kinney, J. M. 2015. Predictors of adult education program satisfaction in urban community-dwelling older adults. *Educational Gerontology*, 41(11), 825–838.

7 LIITTEET

7.1 LIITE 1: Kehyskertomukset

Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu -tutkielma

Tutkimuksen tekijä: Eveliina Toivonen
eveliina.toivonen@tuni.fi
+358408246232

Sukupuoli:

Syntymävuosi:

Kehyskertomus: Oletetaan, että tästä päivästä on kulunut viisi vuotta ja elämme vuotta 2024. Tapaat tuttusi pitkästä aikaa ja vaihdatte kuulumisia. Arki on muuttunut ja keskustellette siitä, miten tärkeää ikääntyvän elämässä on oppia uutta ja pysyä ajan tasalla. Eläydy ja kirjoita pieni tarina siitä, miten olet päätenyt tähän tilanteeseen.

Kehyskertomus: Oletetaan, että tästä päivästä on kulunut viisi vuotta ja elämme vuotta 2024. Tapaat tuttusi pitkästä aikaa ja vaihdatte kuulumisia. Arki on muuttunut ja keskustellette siitä, miten turhaa ikääntyvän elämässä on oppia uutta ja pysyä ajan tasalla. Eläydy ja kirjoita pieni tarina siitä, miten olet päätenyt tähän tilanteeseen.